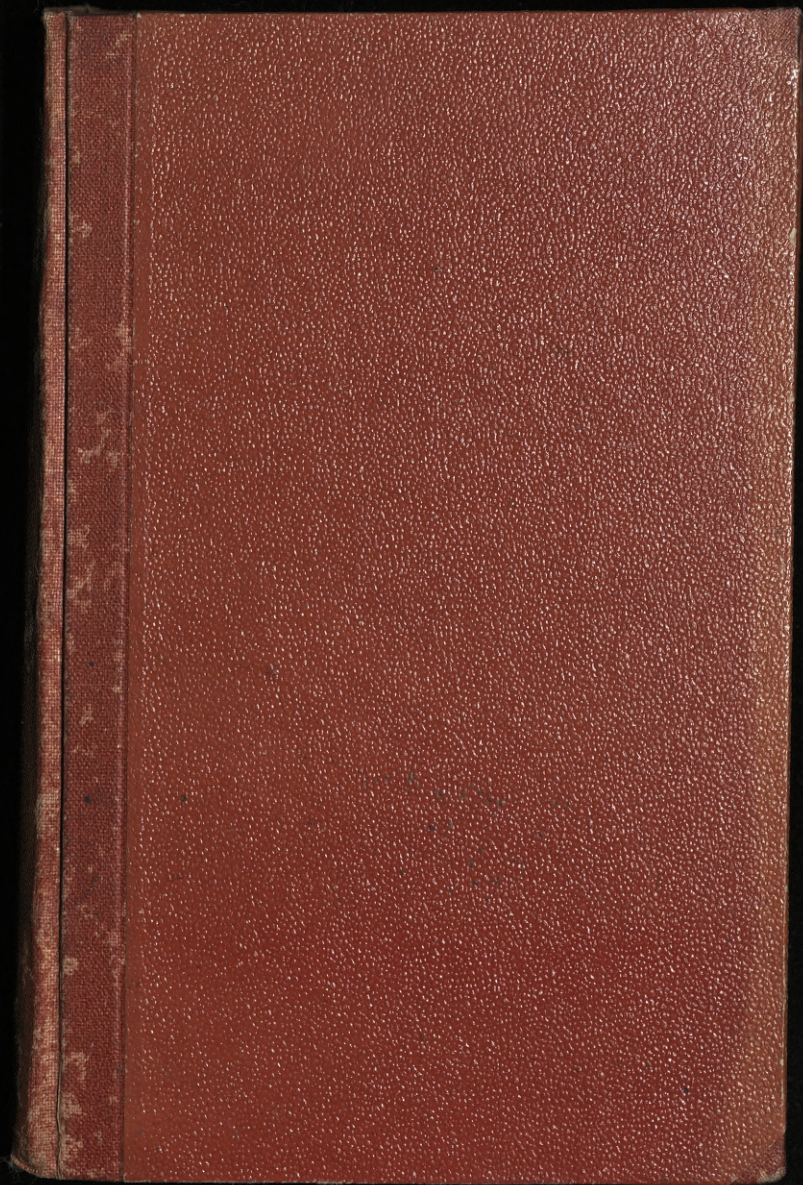
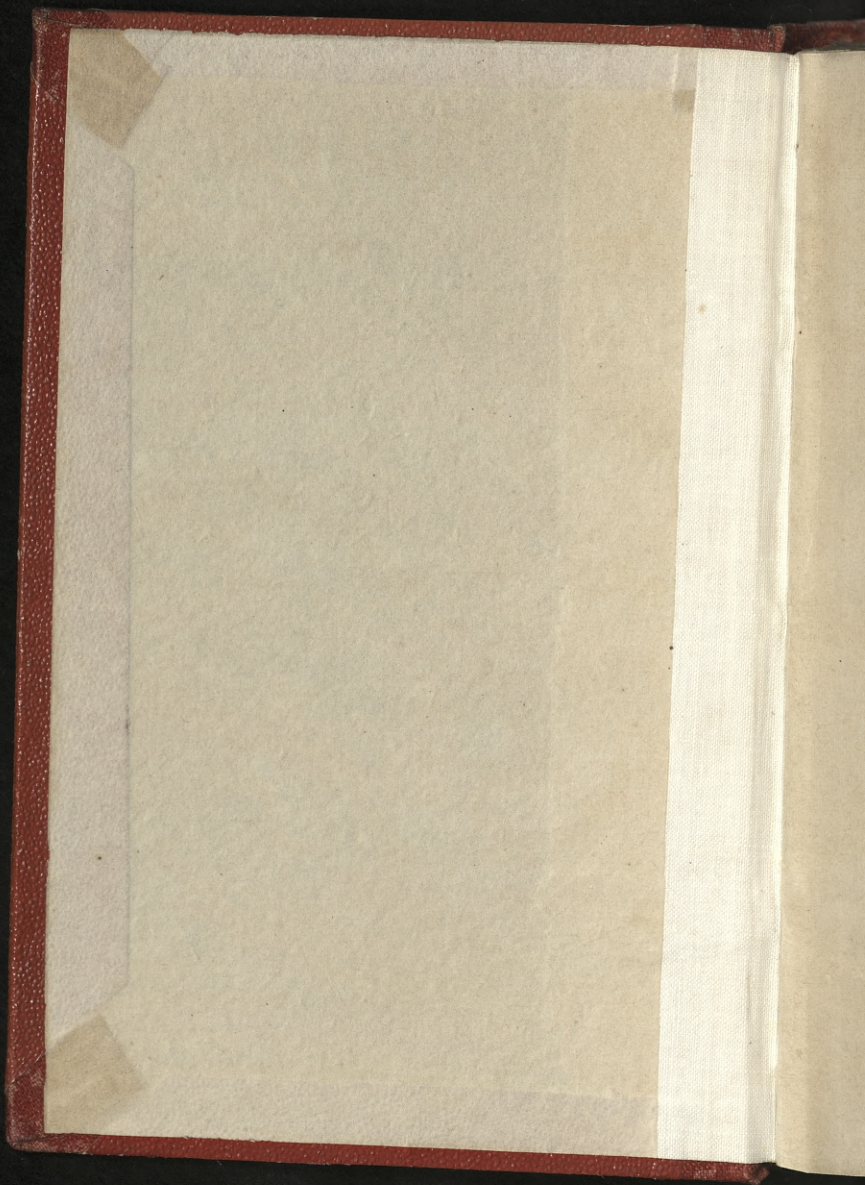
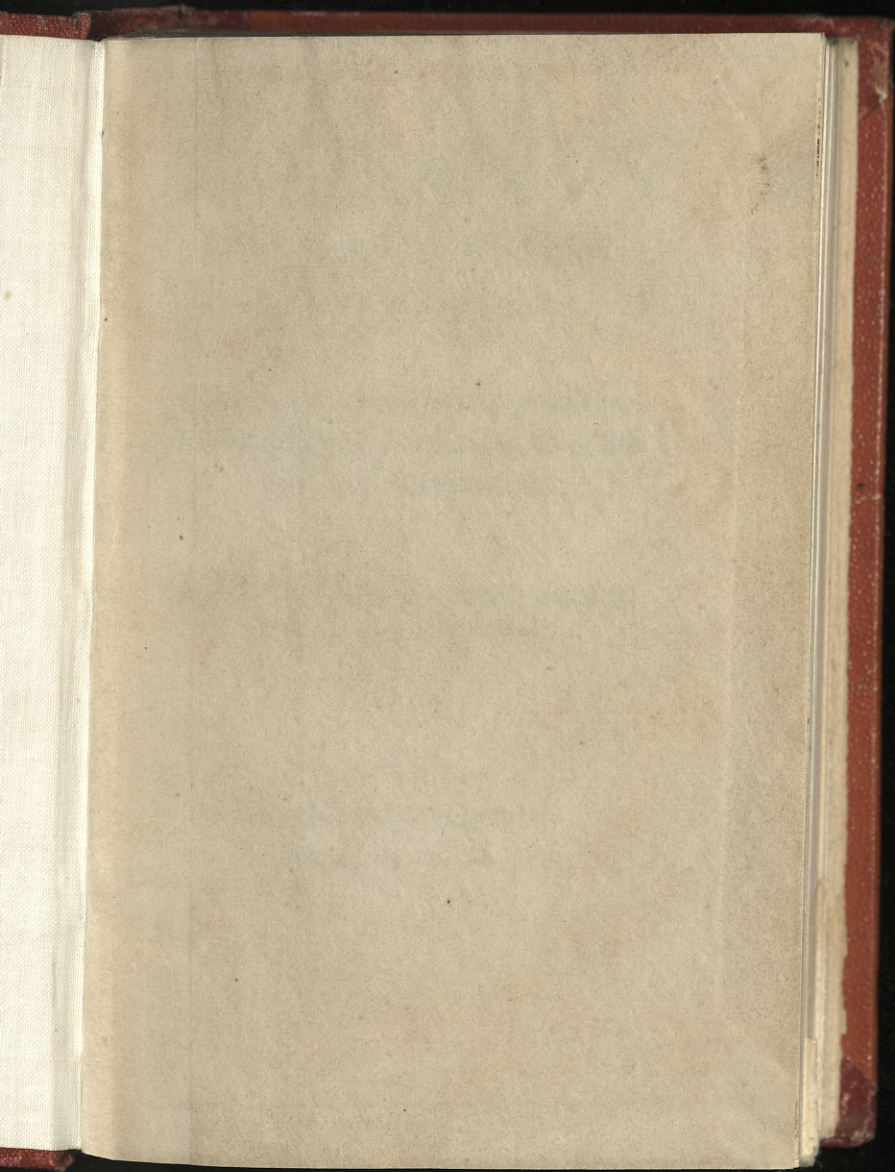
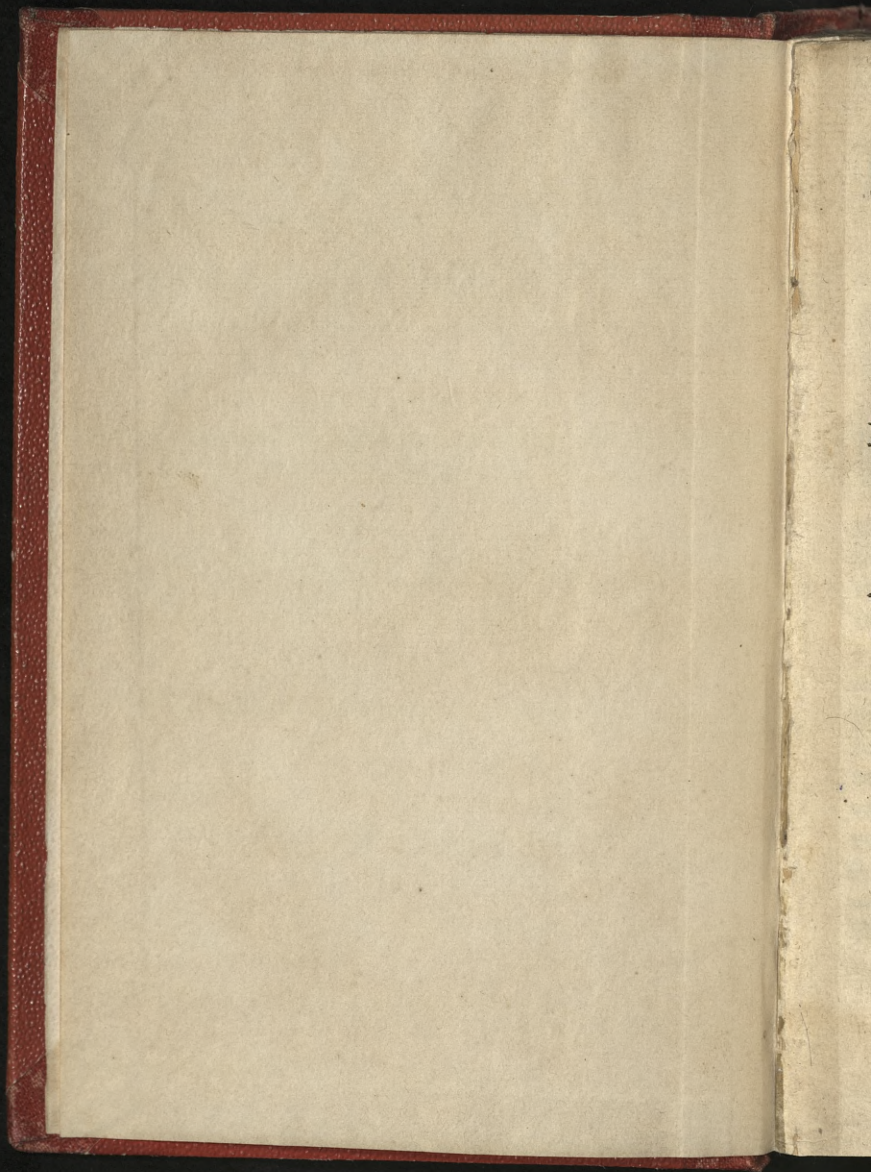

RABANVS
DE SACRAMEN,
TO EVCHARISTIAE.

Opus nunc primùm recens editum,
Ex bibliotheca Cuthberti Tonstalli
episcopi Dunelmensis.

Accessit eiusdem argumenti opuscu-
lum Bertrami presbyteri.

COLONIAE
Apud Ioannem Quentel,
Anno M. D. LI.

13980

11. 12. 13. 14. 15.

5555555555

INCIPIT PROLOGVS
RABANI
DE CORPORE ET SAN-
GVINE DOMINI.

ILECTISSIMO filio,
& vice Christi præsidē-
ti, magistro monasticæ
discipline, alternis suc-
cessibus veritatis con-
discipulo. Noui igitur
nec ambigo tuarum ex-
perimento disciplinarū solertia, quòd Ar-
senius noster, quem nostra nunc nobis se-
cula Hieremiam alterum tulerunt, ab illo
in fidei te mihi cōmiserit ratione. Pro-
pter quod à primæuo indefessus, curauit te
rapere de inter vndas. sed fateor, tibi ma-
gis melotem patris supra verticem pro-
fuisse: qua deniq; subuectus, tutè te cōgra-
tulator euasisse, me quoq; iocundor non in
vacuum cucurrisse. Præfatus autem pater,
vt iustitiam facientibus moris est, exilium
fert pro fide: illo vt vtar Comici, quia ple-
nus rimarum, veritatē sciens filere noluit.
Vndè adhuc suspecti, quid Dei dispēsatio.

ex eo vltcriùs velit, quem iam inspicimus
promissionibus meritorum hinc indè di-
uinitis accitari. Tu tamen non es secutus
iuuenilia, vt assolent, desideria, qui diuti-
nis premuntur inuiti disciplinarũ compe-
dibus: sed radicans fide Christi, vltrone-
us, moribus & vita quotidie ad meliora
domino iuuante proficis. Neq; (vt frequen-
ter tibi obieceram) supra glaciem scribēs,
ad solem posui: sed in soliditate fidei &
charitate Christi, interiùs spiritu solidāte,
semina vitæ seui. Vndè votorum fili, cen-
sura fidei & dilectionis gratia etiam inter
mūdi turbines, presertim dum noster suis
discordiarum anfractibus penè labitur or-
bis, effusa super magnates cōtentione im-
perij diuino arbitrio: quorū lite multū
diuq; concussus, tandē occulta quę à prin-
cipio per partes hinc indè concreuerant
delictorum, habenis vndiq; concupiscen-
tiarum refusis, iam sua summos feriunt ful-
gura montes, ita vt nihil nostras nisi cōfu-
sio vndiq; per singula horarū spatia reper-
cutiat aures: tamē non supersedi te vnicū
ac specialem, ne diuinis duntaxat, quāuis
clausus custodia, curarem cluere votis, &
ad

IN LIB. DE EVCHARIST. 5

ad immortalia æternorum licet sermone
inclinato pulsum à lacte annuis angorib⁹
vt gliscas felicius inuitarem. Quod ideo
placuit cōmunius stylo temperari subla-
to, & ea quæ de sacramēto corporis & san-
guinis domini tibi exigis necessaria, tui
prætextatus amore ita tenuis perstringere,
vt cæteri, quos necdum vnda liberalium
attigerat literarum, vitæ pabulū & salutis
haustum planius caperent ad medelam, &
nobis operis præstantior exuberaret fru-
ctus mercedis pro sudore, quia pecunia
verbi, sicuti pleni⁹ nosti: quantos reple-
uerit suis sumptibus auditores, tantis co-
piofius in sese amplificatur meritorū opi-
bus. Ideo velim non puerili animo ista
perlegas, verborum ad alia preciosorum
amore ductus: sed sic sedeas ad hanc men-
sulam paupertatis, ac si ad ferculū Salomo-
nis. Ambiunt ergo eam electorū sexaginta
fortes ex fortissimis supernorum, vbi si
quis supciliosus, aut inuidus vel indignus
accesserit vsquā, eorum loquor tutus præ-
sidio, ista non absq; periculo contemni:
quoniam vniscuiusq; ensis super femur
vibrat, tam vt talium retūdat audaciam, q̃

Cant. 3.

vt regis excubias custodiant contra hostes. Quod etsi minus mihi est in eloquio, nihil præstātius in materia, quia dignè cre-
dentibus vita præstatur incorruptibilis &
æterna. Hinc ergo ne putes me tibi fili fa-
bulam de Maronis falsura contexere: imò
crede post lac infantie nihil magis cauend-
um, q̃ ne in his offendas: nihilq; felicius,
si dignè ad ea gustu intelligibili ptingas.
Qui si rectè sapias, quotiès libet, recubens
inter angelorum frequentia & sanctorum
omniū epulas, q̃a cōuiuiū est regis æterni,
admisceris vbi sponsus & sponsa dulcib⁹
deliciarū fruuntur munerib⁹: & rex totius
creature quotidie ingredit, vt videat discū-
bentes, si vestē in qua renati sunt, habeant
nuptialē. Vndè charissime, q̃a periculosius
est talia præsumere, opesq; deliciarū Chri-
sti fœdare vitæ criminibus, & quæ sancta
sunt impudèter attingere, velim caueas ad
hæc vnà cū iniqua gerentib⁹ introire. imò
laua inter innocentes manus, quia iam sa-
cris es officijs mancipatus, vt sine periculo
possis accedere ad cōmissa, & cum fidu-
tia contingere vitæ pascua. Quibus sanè
refectus, & vsque ad finem vitæ dignè nu-
trit⁹

Matth. 22.

Psal. 25. a
Ibidem d

tritus, valeas peruenire ad locū tabernacu-
 li admirabilis vsque ad domum Dei in
 voce exultationis & confessionis vbi so-
 nus est epulantis. Noli ergo paruipendere
 tantam gratiam: sed de hoc exiguo lectio-
 nis intellige, quanta sit vitam æternam in
 præsentiarum accipere, & angelicis escis
 quotidie saginari. Quoniam etsi Deo ple-
 na sunt omnia, nos quoque coram ocu-
 lis diuinæ maiestatis semper versamur, &
 perfidis vbique nullus tutus est locus: ta-
 men plurimū coram sanctis altaribus
 frequentiam angelorū, vultumq; Dei cō-
 templantem diuina obsequia, obseruare
 oportet & vereri. Hæc autem vt securiūs
 tua perlegat infantia, placuit, charissime,
 catholicos ecclesiæ doctores in principio
 annotare, ex quibus pauca de pluribus
 quasi lac teneritudinis eliquauerim, Cy-
 prianum scilicet, Ambrosium, Augusti-
 num, Hieronymum, Ioannem, Hilarium,
 Gregorium, * Isidrium, quorum doctrina
 imbutus & fide, melius possis ad altiora p-
 ficere. Nostro quidem stylo nunc sensum
 eorum cōmendans, nūc verò p-rijs eorū
 verbis vtens, quæ apta erant, meo studio
 A 4 tempe-

Psal. 41.

for. * He-
sychium.

8 RABANVS DE SACRA-

temperaui: interdum quæ manifesta, non dubia videbantur, vera ratione firmaui: & contra quæq; in eiusdem libri margine literis doctores quos præmisi, ex initio nominis eregiōnē figere curauī. Propter quod lege securus, & perface, quæ monui, deuotus.

¶ Explicit Prologus.

INCIPIVNT CAPITVLA.

- 1 **Q**uòd natura omniū creaturarū non ex se est, neq; ex sese creat, sed in volūtate dei oīm rerū natura cōdita est.
 - 2 Quòd Deus omniū rerū artifex, nō ita cōdidit naturas, vt suū velle ab his auferret, sed vt ita essent, vt ipse decreuerat.
 - 3 Quòd sicut in potestate sua dñs fecit in celo & in terra quæcunq;, ita & in eadē fecit, vt eius non alia esset caro, quàm quæ nata est de Maria virgine.
 - 4 Quòd si quis veram speciem panis, veram Christi carnem non credit, minimè verum deum esse illū crederet, si eū in forma serui suspensum in cruce cerneret.
- Quòd

MENTO EVCHARISTIAE. 9

Quòd virgo Maria in sua natura vel pote
state non habuit vt pareret deum sine co-
itu, sed in virtute Dei.

Quòd non per per oculum exteriorē, sed
per fidem contemplari valeat, quòd ve-
rè Christi sit caro, quæ in pane conse-
cratur.

Quòd fidelibus sollicitè sit perscrutandū,
quid in hoc sacramento ad fidem per-
tineat, quidve ad scientiam.

Quòd per ignorantiam omnis alienigena
vel mercenarius, id est, qui virtutē hui-
us mysterij nescit, nō sit dignus vt præ-
sumat accedere ad sancta sanctorum.

Quid sit sacramentum, aut quid mysteri-
um appelletur.

Quòd sicut infans animam, adhuc reclu-
sus in vtero, nesciente matre recipit: ita
& panis consecratus formam hominis,
qui cōceptus est de spiritu sancto & Ma-
ria virgine natus.

Vt nemo dubitet, hoc mysterium, veram
Christi carnem & sanguinem esse.

Quòd hoc mysterium & veritas & figura
dicitur.

Quid significet immolatio agni in lege.

10 RABANVS DE SACRA-

14 Qualiter nos in Christo, & Christus in nobis maneat.

15 Quòd tribus modis corpus Christi appelletur.

16 Quomodò hydria farinæ & lecythus olei, hoc sacramentum significauerint.

17 Quòd stultus dicit, quomodò tam subitò in cælum offertur caro Christi in eo loco, vbi sacerdos dicit in Canone, Iube hæc perferri per manus sancti angeli tui in sublime altare tuum, in conspectu diuinæ maiestatis tuæ, & ab ipso Christo porrigitur.

18 Quí sint, qui hoc mysterium possidēt, corpus Christi.

19 Quòd bis reus habetur, qui indignè audet communicare corpus Christi.

20 Quòd nō oēs sunt sancti, q̄ vocant̄ sancti, sed q̄ ibi incipit ira vindictæ Dei.

21 Quid sit lignum vitæ, aut quid fructus illius significet.

22 Cur Christus, qui semel passus est in cruce, adhuc quotidie immolatur.

23 Quòd Christus nō solùm spiritualiter, sed & carnaliter manet in nobis, & nos in ipso.

qua-

MENTO EVCHARISTIAE. II

qualis sit sensus eius quod dicitur, Nemo 24
ascēdit in cælum, nisi qui de cælo de-
scendit: hoc sunt omnes electi, qui sunt
eius membra, ipsi ascendunt in illo, q̃a
Christus & nos vñum sumus corpus, il-
le caput, & nos membra.

quod nos non sicut Iudæi carnaliter, sed 25
spūaliter hoc mysteriū capere debem⁹.

quod hoc mysterium vtrunque, & caro & 26
panis esse dicitur, & de vino, quod ex
multis liquatur vis.

Quo typo legitur, Ioseph vino inebriatū 27
fuisse meridie, qua hora Christus in cru-
ce suspensus est.

Vbi Melchisedech in figura Christi obtu- 28
lit panem & vinum.

quod Helias hoc cibo vel potu ab angelo 29
sit pastus 40. diebus & noctibus.

Vt quid aqua cum vino miscetur, dum in 30
cœna domini factum non legitur.

quod nō per meritum sacerdotis hoc my- 31
sterium consecratur, & quod non ma-
ius à bono, vel minus à malo aliq̃s perci-
pit sacerdote qui ministrat.

quod sacerdos non sit creator huius sacra 32
menti, sed ipse Christus.

quod

12 RABANVS DE SACRA-

- 33 Quòd quanuis sacerdos omnibus æqualiter tribuat hoc mysterium, nō tamen omnes æqualiter sumant.
- 34 Quòd sacerdos, licet indignus sit, tamen mysterium tam magnū violare vel fordidare non possit: & sicut non suum est quod offert, sed omnium, ita nec illius preces sunt tātū, sed omniū circumstantium.
- 35 Quid de adulteris presbyteris sub figura loquatur dominus.
- 36 De colore & sapore carnis & sanguinis domini.
- 37 Quòd adhuc mali & perfidi ruminant intrinsecūs, qualiter fieri possit, vt caro hominis cruda voretur, vel cruor bibatur.
- 38 Qualiter superna pietas aliquādo probis, aliquando dubitantibus, vt vel sic crederent, veram carnem vel cruorē ostenderit.
- 39 Quòd quidam presbyter ob magnum desiderium promeruit, nō solū vt Christum cerneret, sed & vt in vlnis stringeret & oscularetur.
- 40 Quòd hoc mysterium nullius meritis consecretur.

MENTO EVCHARISTIAE. 13

secreetur, nisi illius, cuius nutu omnia
reguntur & sunt.

quòd non alium calicem accipimus & of- 41
ferimus hodiè, nisi quem ipse Iesus in
suis sanctis accepit manibus in cœna.

quòd nō aliam carnem comedim⁹, quàm 42
quæ in cruce pependit: & alium sangui-
nem non bibimus, quàm qui de latere
eius fluxit.

quòd quantitas in hoc mysterio non sit 43
consideranda, sed meritum & virtus.

quòd bonus bonū bono suo percipiat, ma 44
lus verò malo suo accipiat bonum, id
est, eucharistiam. *percipiat

quare ante passionem corpus suum disci 45
pulis suis Iesus contradidit, utiq; propter
hæreticos.

quòd nec caro sine cruore, nec sanguis si- 46
ne carne communicatur.

quòd infelix sit, qui ea non credit quæ la- 47
tent in hoc sacramento.

quare nos ieiuni communicemus, cū apo 48
stoli nō ieiuni, sed ad cœnam primitus
communicarent.

quantum sit inter communem cibum & 49
hoc sacramentum.

quòd

14 RABANVS DE SACRA-

50 Quòd quidam errando dicūt, quòd Christus post futuram resurrectionē regnatus sit cum omnibus sanctis in mūdo mille annos.

51 Quòd CHRISTVS & conuiua sit & conuiuium.

52 Quòd Iacob desiderabat hunc cibū & vestimentum.

53 Quòd illud tam magnum huius sacramenti bonum Zacharias admiratus sit.

54 Quòd omnis ecclesia Christi, virgo nominatur & est.

55 Admonitio cuiusque, vt sit probus & castus ante communionem.

56 De hædo & agno, qualiter vnicuique immolantur in hoc mysterio.

57 Quòd aliquis dicat, Non sum ausus communicare, quia peccator sum: & idcirco per negligētiam sit scropha diaboli.

CAPITVLA, QVOMODO

fit Trinitas in Vnitate.

1 **H**Vcvsque de eucharistia. nunc verò qualiter sit Trinitas in vnitate, & Vnitas in trinitate, & de baptismo Christi

MENTO EVCHARISTIAE. 15

fit in Iordane: & quia hæc omnia ad eu-
charistiam pertinent, disputatur. gau-
deamus, quia pro nobis est.

Quòd quanvis timidè, tamen dicat quis 2
separabilem Trinitatem.

Quòd hi tres, pater, filius, & spiritus sanctus, 3
non simul, sed seorsum veniunt.

Vtrum aliquid facit pater, quod non facit 4
filius: aut filius, quod non facit pater.

Quòd filius natus sit de virgine, & non pa- 5
ter: & tamen natiuitatem & pater & fi-
lius operatus sit.

Quòd filius sit passus, nõ pater: passionem 6
autem filij & pater & filius operatus
sit.

Quòd filius resurrexit, nõ pater: pater au- 7
tem & filius resurrectionem operatus
sit.

Quòd nihil in operibus suis fecit filius si- 8
ne patre.

INCI-

RABANVS DE SACRA- INCIPIVNT CAPI-

TVLA IN LIBRVM BEATI

RABANI

DE CORPORE ET SANGVI-

NE DOMINI AC REDEMPTORIS

NOSTRI IESV CHRISTI.

¶ Quòd natura om̃ium creaturarum non
ex se est, neque ex sese creat, sed in vo-
luntate Dei, omnium rerum na-
tura condita est.

CAPVT PRIMVM.

Rom. 10.

sum fieri posse quasi cōtra naturam: aliud im-

*Quingna in
ex capta
se continet
ordnribus
d salutem q
mgs meditate
legerit et me
orū mūtent*

im
Na
se e
qua
se f
um
re d
sam
rum
vol
Por
pot
hoc
rūm
fol
que
tra
dan
pot
hab
obt
pro
rur
cre
nos
in a

MENTO EVCHARISTIAE. 17

immanere naturæ, quod necdum erat.
 Nam natura omniū creaturarum, non ex
 se est, neque ex sese creat. Rursum, omnia
 quæ nascuntur naturalia rerum, non per
 se sunt nascentia, sed voluntate Dei, omni-
 um rerum natura condita est. Propterea si
 rectè quis credit & sapit, non naturam cau-
 sam dicit esse rerum: sed omnium natura-
 rum, & ex natura sui generis denascētium,
 voluntatem Dei causam esse confitetur.
 Porro voluntas dei tam efficax est & omni-
 potens, ut eius velle solum, fieri sit: ac per
 hoc, voluisse illum, fecisse est. Vnde nimi-
 rum omnium rerum & naturarum causa,
 sola voluntas Dei verè creditur: ideoque
 quotieslibet in seculo videtur quasi con-
 tra naturam aliquid fieri aut euenire, quo-
 dam modo non contra naturam est: quia
 potissimum rerum natura creaturarū hoc
 habet eximium, ut à quo est, semper eius
 obtemperet iussis: ut sicut velle Dei, eius
 profectò est esse, ita quoque quicquid eam
 rursus esse Dei virtus decreuerit, iure aut
 crescendo augeatur, aut nascendo: licet p
 nostris offensis diminuatur, aut mutando
 in aliud omnino quod non erat, præter-

B

misso

misso naturæ ordine, conuertatur, rectissime
 me cōfitemur. Hinc ergo pulchrè à quo-
 dam poetarum nostrorū dictum est: Sub-
 dicitur omnis Imperijs natura tuis, rituque
 soluto, Transit in aduersas, iussu dominan-
 te, figuras. Quoniam extra potentiam dei
 nihil est, idcirco omnia potest.

¶ Quod deus omnium rerum artifex, non
 ita condidit naturas, vt suum velle
 ab his auferret: sed vt ita essent,
 vt ipse decreuerat.

Cap. 2.

NEquè enim sic cōdidit omnium ar-
 tifex Deus rerum naturas, vt suum
 velle ab his auferret, quia omniū creatu-
 rarum subsistentia in eadem dei volunta-
 te subsistit & virtute, à qua causam habet,
 non solum vt absistat quicquid est, sed eti-
 am vt sic fit, sicut ipsa Dei voluntas decre-
 uerit, quæ causa est omnium creaturarum.
 Alioquin nec subsisteret vlla creaturarum
 existentia, nisi in eius voluntate, à quo to-
 tius eius esse manat. Et ideo natura crea-
 turæ, quotiès mutatur, aut augei vel sub-
 trahitur, non ab illo esse diuertitur in quo
 est, quia sic est & sic fit, vt ille decreuit in
 quo

for. xentis

MENTO EVCHARISTIAE. 19

quo est. Patet igitur, quoniam nihil extra vel contra Dei velle potest, sed cedunt illi omnino omnia: & ideo nullus moueatur de hoc corpore Christi & sanguine, quodd in mysterio vera sit caro & verus sit sanguis, dum sic ille voluit qui creauit.

¶ Quodd sicut in potestate sua dominus fecit in celo & in terra quęcunq; ita & in eadem fecit, vt eius non alia esset caro, quā quę nata est de Maria virgine.

Cap. 3.

OMnia enim quęcūq; voluit Dominus, fecit in celo & in terra. Et quia Psal. 113. b
134. a voluit, licet figura panis & vini hęc sic est, omnino nihil aliud, quā caro Christi & sanguis, post consecrationem credenda sunt. vnde ipsa veritas ad discipulos: hęc, Ioan, 6. f inquit, caro mea est pro mundi vita. Et vt mirabilius loquar, non alia planē, q̄ quę nata est de Maria, & passa in cruce, & resurrexit de sepulchro. Hęc, inquam, ipsa est, & ideo Christi caro est, quę pro mundi vita adhuc hodiē offertur, & cū dignē

B 2 per-

percipitur, vita vtique æterna in nobis reparatur. Quod si minùs alicui quæ dicim⁹, credibilia videntur, attendat vniuersa veteris testamenti miracula, quæ contra naturæ ordinem, ob fidei firmitatem à Deo gesta sunt: & videbit luce clariùs, quòd Deo nihil impossibile sit, dum omnium esse, Dei voluntas est: & quicquid voluerit Deus, hoc singula fiunt.

Luc. i.

¶ Quòd si quis veram speciem panis, carnem Christi non credit, minimè verum Deum esse illum crederet, si eum in forma serui suspensum in cruce cerneret.

Cap. 4.

AT verò quisquis ista non credit, si vidisset Christum in cruce in specie serui, quomodò Deum illū intelligeret, nisi per fidem priùs credidisset? Ita & in hoc corpore vbi species alia monstratur, quomodò carnem Christi videat, nisi per fidē veraciùs credat? Cogitate ergo, si mare rubrum olim habuit in natura diuidendi se, vt populus per medium sicco vestigio transiret: aut si habuit omnis illa Aegyptiorū aqua ex scilicet per mosen con-

Exo. i4.

MENTO EVCHARISTIAE. 21

conuertēdi in sanguinem, & cætera, an in voluntate Dei fuit, vt impios permulceret ad fidem, & monstraret in specie coloris eius, q̃ oīs eorū doctrina & morum aspersio versa esset in sanguinē. Deinde in euāgelio aqua de fonte perhausta, habuit potentiam se in vini mutandi saporem. Et vt de innumeris pauca cōmemorem, habuit ignis ille Babylonius, vbi tres pueri missi sunt, per naturam ne calesceret: an in voluntate Dei fuit, vt fieret tanquam spiritus flantis, vt refrigerium magis q̃ incendium præstaret sanctis? Cogit ergo quisq; pānes illos in eremo quinq; aut septem, si habuerunt substantialiter ex se vt tot homines satiarent, deinde tot sportas implerēt: an in gratia fuit, quod factū est, creatoris. Minuendo enim multiplicabantur.

¶ Quod virgo Maria in sua natura vel potestate non habuit, vt pareret Deum sine coitu, sed in virtute Dei.

Cap. 5.

Nec non etiam & Maria virgo habuit in natura vt virgo pareret sine coitu Deum, an in virtute Dei? Et vt apertius dicam, caro nostra vel animalium nun-

B 3 quid

Gen. 3. quid nō terra? Imō terra: quia dictum est,
Terra es, & in terram ibis. Quauis ergo
terra vera caro, licet corruptibilis, quæ si
seruauerit iura legis & mandatorum Dei
præcepta, vestietur adhuc immortalitate
per ista quæ exponimus: etiam quauis ca
ro, tamen incorruptibilis erit. Quæ velim
diligenter attendas o homo: & tamen per
omnia quæcunque naturaliter videntur
esse, vel quæ contra naturam facta legun
tur ab initio creaturæ: & intentius obse
cro considera, vtrum ex sese in sua natura
sunt singula, vel quæ demutantur in ali
ud quod non erant, vtrum per ordinem
sui iuris, vt sint mirabilia, aut certè quod
magis fateberis, & illa quæ sunt quasi na
turalia, & ista quæ quasi contra naturam
veniunt, prorsus omnia in voluntate Dei
esse, & in sapientia singula pro vtilitate ra
tionabilium procreari. Et ideo causam
omnium existentium, voluntatem Dei re
ctè fatemur. Nec immeritò: quoniam vo
luisse, fecisse fuit. Vndè quotiescunq; ali
quid fit ex aliquo, virtute voluntatis eius
fit, & in sapientia eius, qualiter fiat, præpa
ratur. Neque igitur voluntas sine virtute,
ne.

MENTO EVCHARISTIAE. 23

neque virtus sine sapientia quippiam efficit: quia voluntas Dei, virtus & sapientia est: ideoq; quicquid vult, ita fit vt vult, & in nullo fallitur, quia in sapiētia sua omnia vult. Imò ipsa sapiētia eius voluntas est: & propterea nihil mali, nihil quod non possit, vult.

¶ Quòd non per oculum exteriorem, sed per fidem contemplari valeat, quòd verè Christi sit caro, quæ in pane consecratur.

Cap. 6.

VNdè quia sic dominus voluit, vt caro eius esset & sanguis hoc mysterium: in nullo dubites, si Deum credis, sed vera fide habeas in animo, quòd hæc est caro illa, quæ oblata est pro mundi vita: Ioan. 6. quam qui dignè comederit, mortem non videbit in æternum. Nihil enim CHRISTVS ecclesiæ suæ maius aliquid in mysterio reliquit, quàm hoc & baptismi sacramentum, necnon & scripturas sanctas, in quibus oibus spiritus sanctus, q̄ pignus

B 4 totius

totius ecclesiæ est, interiùs mystica salutis nostræ ad immortalitatem operatur. Sed in his denique nihil incredulis mirabile, credentibus verò nihil melius, nihil mirabilius, nihil locupletius, in hoc seculo præbetur: non vt mirabile visui pareant oculorum, sed in fide & intellectu diuinis redoleat mysterijs: & in eisdẽ æternitas mortalibus & participatio Christi in vnitæte corporis concedatur. Hac igitur de causa, longè ab omnibus quæ facta sunt à seculo miraculis, distat hoc mysterium: quia illa omnia ideo facta sunt, vt hoc vnum credatur, quòd Christus est veritas, veritas autem Deus est. Et si Deus veritas est, quicquid Christus promisit in hoc mysterio, vtique verum est: & ideo vera Christi caro & sanguis, quæ qui dignè manducat & bibit, habet vitam æternam in se manentem. Sed visu corporeo & gustu propterea non demutantur, quatenùs fides exerceatur ad iustitiam, & ob meritum fidei, merces iustitiæ consequatur. Alia nanque Christi miracula hoc vnũ passionis confirmant sacramentũ: & ideo nõ ob miraculũ ista mutantur exteriùs in carnis & sanguinis speciẽ: sed

Ioan. 14.

MENTO EVCHARISTIAE. 25

sed interiùs, vt fides comprobetur, in spiritu verissimè cōfitemur. Quia ergo iustus ex fide viuit, habeat iusticiam fidei in mysterio, & per fidem vitā in se suscipiat manentem, qua securior adhuc mortalis, immortalitate pastus, quātocitiùs ad immortalia festinet: vbi nō pedibus, sed cū bonis operibus peruenitur. Constat igitur modis omnibus, quia sicut in paradiso lignū vitæ fuit, ex quo iugis subsisteret status hominis, si mandata seruasset, & immortalitas, ita prouisum in ecclesia hoc mysteriū salutis: nō quòd eidem ligno hoc esset in natura, sed re visibili virtus inuisibilis intrinsecùs operabatur: ita siquidè & in isto cōmunionis sacramento visibili, diuina virtus ad immortalitatē suā inuisibili potentia quasi ex fructu ligni paradisi nos & gustu sapiētiae sustētat & virtute, quatenùs per hoc si dignè sumimus, demū in meliùs trāspōiti, ad immortalia feramur. Ad hoc ergo verbum caro factum est, & habitauit in nobis: vt per Deū verbum * caro factū, caro proficeret in Deū verbum. Quæ nimirum caro verbi, fit esca in hoc mysterio cibisq; fideiū, dum verè creditur esse ca-

Rom. 1.
Abac. 2.

Ioan. 1.
for. * car-
nem

Ioan. 6.

ro pro mundi vita: neq; aliud aliquid, q̃
caro corporis Christi, & qua Christus ma-
net in nobis, vt nos per eā transformemur
in illo, q̃ nihil aliud factus est, quā Deus
caro dignatiōe sua, vt habitaret in nobis.
Siergo habitat in nobis, & nos membra
corporis eius maneamus in illo: iustū est,
q̃a in illo sumus, vt ex eo viuamus: & ideo
carne verbi pascimur & potamur sangui-
ne. Hæc, inquā, firmitas fidei nostræ, hæc
vnitas & vitæ cōmunicatio: vbi si naturæ
ordo requiritur, succumbit ratio: & tamē
manet extra humanam rationem facti ve-
ritas, ita vt in ratione fidei, vis, deitas & po-
testas efficax modis omnibus credatur: q̃a
dubietas mentis, licet bonę vitæ sit, homi-
nem excludit, ne ad huius sacramēti intel-
ligentiam pertingat.

¶ Quodd fidelibus sollicitē sit perscru-
tandum, quid in hoc sacramento ad
fidem pertineat, quidve ad sci-
entiam.

CAP. VII.

Sacramentū dominici corporis & san-
guinis, quod quotidie in ecclesia cele-
bratur, nemo fideliū ignorare debet,
nemo nescire quid ad fidem, quidve ad
scien-

*hæc
quæ hinc
fidei sit
alim in salute
cum excludit*

sci
in
ne
qu
ho
&
eru
gn
int
gu
pre
reo
cio
rat
ign
me

g

V
ign
con

MENTO EVCHARISTIAE. 27

scientiam in eo pertineat: quia nec fides
in mysterio sine scientia rectè defenditur,
nec scientia sine fide, quæ necdum capit,
quandoq; vt percipiat, enutritur. Ac per
hoc tanti sacramenti virtus considerata
& inuestiganda est, & disciplina Christi
erudienda, ne fortè censeamur ex eo indi
gni saltè, si nō satis discernimus illud, nec
intelligimus mysticū Christi corpus & san
guis quanta polleat dignitate, quantaque
premineat virtute, & discernatur à corpo
reo gustu, vt prestantius sit omni sacrifi
cio veteris testamenti. Hoc sanè si q̄s igno
rat, nō discernit: & ideo timendum, ne per
ignorantiam, quod nobis prouisum est ad
medelam, fiat accipientibus in ruinam.

1. Cor. 11.

Ibidem.

¶ Quod per ignorantiam omnis alieni
gena vel mercenarius, id est, qui virtutē
huius mysterij nescit, non sit dignus
vt presumat accedere ad sancta
sanctorū. CAP. VIII.

VNdè dominus in Leuitico, Qui co
medit de sanctificatis, inquit, per
ignorantiā, addat quantam partē cū eo quod
comedit, & dabit sacerdoti in sctuario, nec
conta-

Leu. 22. b

MENTO EVCHARISTIAE. 29

Leu. 22. b

cipere, quasi legaliter quintam partem ad ea, quæ prius comederat per ignorantiā, superaddere est, dum diuina intelligibiliter interior homo noster per Christi gratiam excipit, & per ea virtute fidei Christo concorporatur. Alioquin quomodo lex iuberet ad ea, quæ comederat alijs per ignorantiam, quintā superaddere partē, cum iam non superessent, quibus vltteriùs addi quippiam potuisset? Nō enim superadditur illi rei quæ iam non est, sed ei utiq; quæ hactenùs est. Vndè benè septuaginta super ipsum addi quintam partem iubēt. Quinta igitur pars illius, tūc rectè à nobis superadditur ei quod prius per ignorantiam accipiebatur, si quinq; sensus corporis intus ad intelligibilia spiritualiter cōuertatur: quia si rectè sapimus vel rectè percipimus, diuinus spiritus in nobis est etiam & per eandem gratiam ampliatur, eosdemq; sensus nostros ad ea percipienda instruit & componit ita sanè, vt non solum gustū interiùs ad mystica perducatur, verum & visum atq; auditum, nec non odoratū & tactum ita tenus illustret quodam modo, vt nihil in eis nisi diuina sentiantur, nihilq;
nisi

*ritibus & alijs
communicatur*
Leu. 22.

Pfal. 109.
Heb. 7.

Pfal. 83.

nisi cælestia intelligantur. Terribile satis est quod cōmunicatur. Vndè q̃ benè dicitur: Addat quintam eius partem super eū, vel sicut alij codices habent, cū eo, & dabit sacerdoti: quia omnem sanctificationem mystici sacrificij & efficaciam, quomoddō sensibilis res intelligibiliter virtute Dei p verbum Christi in carnem ipsius ac sanguinem diuinitūs transferatur, vel qualiter per hæc cōmunicātes ad spiritualia nutriantur. Siquidem Christo, qui verus & summus est sacerdos, catholicè totum tribuere oportet, totumq; eius virtuti atque ipsius potentiæ designari, nempe q̃ ipse liberat ab ignorantia vniuersa, & remouet nos à carnalibus huius vitę. Neq; itaq; finit terrenū aliquid aut vile ibidēm suspicari, sed mystica & spiritualia in his sapere, ita vt nostri corporis sensus ad ea, interioriū sanctificandi, auidiū transferantur, si quo modo dicere possit preminētiō pars hoīs, Cor meū & caro mea exultauerunt in Deum viuū. Rectè igitur in Deū viuū totus homo exultat, quia licet ab omnib; caro Christi & sanguis quotidie comedatur, ipse tamē agnus viuus & integer permanet.

MENTO EVCHARISTIAE.

31

Rom. 6.
Leu. 22. b

manet. Non em̃ moritur, morse i vltra non
dnabitur. sed tamen in mysterio veraciter
quotidiè immolatus, in absolutione deli-
ctorũ comeditur. Vndè ilicò in eadẽ legis
sentetia inferit: Ego dominus q̃ sanctifico
eos. Sanctificat autem eos, qui per hęc cõ-
petenter ad Deũ sanctificantem tendunt,
& cum deuotione modo quo oportet, ea
percipiunt: quia sanctificationis causam
& cõtaminationis, renatis in Christo ista
proposuit. Alioqñ portabit iniquitatẽ de-
licti sui, vt lex ait, qui sanctificata contami-
nauerit, comedẽs per ignorantia, vel indi-
gnè appetẽs ea ex contemptu. Hinc ergo
erudire oportet eos q̃ percipiũt vitę sacra-
mẽta, ne fortè si q̃s desidiosẽ salutaria igno-
rat rudimẽta, & ipse penitẽ à dño ignoret.

1. Cor. 4. g

¶ Quid sit sacramentum, aut quid
mysterium appelletur.

CAP. IX.

Sacramentum igitur est, quicqd in ali-
qua celebratione diuina nobis quasi
pignus salutis traditur, cùm res gesta visi-
bilis, lógẽ aliud inuisibile intus operatur
quod sanctè accipiendũ sit. Vndè & sacra-
mẽta dicunt, aut à secreto, eo q̃ i re visibili
diui-

Sacramẽ-
ta vndè
dicta.

2. Cor. 5.

for. *sua
parti

diuinitas intus aliquid ultra secretius efficit corporale: aut à consecratione sanctificationis, quia spiritus sanctus manens in corpore Christi, latenter hæc omnia sacramentorum mystica sub tegumento visibilium pro salute operatur fidelium. Magis igitur vis diuina ex hoc mentes credentium ad inuisibilia instruit, ac si visibiliter ea monstraret, quæ interius præstat ad effectum salutis. per fidem enim ambulamus, & non per speciem. Sunt autem sacramenta Christi in ecclesia, baptismus & chrisma, corpus quoque domini & sanguis: quæ ob hoc sacramenta vocantur, quia sub eorum specie visibili, quæ videntur, secretius virtute diuina caro consecratur: ut hoc sint interius in veritate, quod exterius creduntur virtute fidei. Est sacramentum iuris, in quo post electionem partium, iurat unusquisque, quod *suo partu decreuerit. unde & sacramentum dicitur, quod secretius fides inuisibilis per consecrationem inuocationis Dei vel alicuius sacri teneatur ex eo, quod foris visu vel auditu vox iurantis sentitur. fit ergo & Christi natiuitas, atque omnis illa humanitatis dispensatio, magnum quoddam

MENTO EVCHARISTIAE. 33

dam sacramētum: quia in homine visibili
 diuina maiestas intus ob consecrationem
 nostram ea quæ fiebāt, secretiūs potestate
 sua inuisibiliter operabatur. Vndē myste- *Sacramentum*
 rium vel sacramentum, q̄ Deus homo fa- *quod est per*
 ctus est, iure dicitur, sed mysteriū, gr̄cum *mysterium*
 est, eo q̄ secretā & reconditā in se habeat
dispositionem. Est autem & sacramētum *Sacramentum*
 in scripturis diuinis, vbicunq; sacer spiri- *in scripturis*
 tus in eisdē interiūs aliquid efficaciter lo-
 quendo operatur. * sed sacramenta scri- *for. * sed*
 pturarum erudiendo diuinitus introrsus *per*
 pascimur, & pascendo ad operationem &
 disciplinā Christi erudimur: * sacramenta *for. * Sa-*
 verò natiuitatis & humanitatis eius & nos *cramētis*
 redimimur ad veniam, & scripturæ ape- *qui*
 riuntur ad intelligentiam, & via per eū no-
 bis monstratur, & potestas largitur, vt ad
 adoptionē filiorū ex seruitute trāseamus. *Gal. 4. 2*
 Porro in baptismi sacramēto, intrandi ad *in sacramēto*
 eandem adoptionem ostium credentibus *per*
 panditur, vt deinceps in membris Christi
 per eandem renascentiam, liberati à malo,
 vnū corpus efficiamur. In quo nimirū ba-
 ptismo & deinceps spiritus sanctus in ani-
 mam renascentis diffunditur, * & vniuersa *for. * vt &*
 Christi

Christi ecclesia vno spiritu percepto viuificetur, & corpus vnum efficiatur: quia sicut omnia membra corporis nostri, vna viuificatur & reguntur anima, vt ex cōpage membrorum vnum corpus fiat: ita totius ecclesiæ membra vno sancto reguntur & viuificantur spiritu, vt vnum corpus Christi efficiant: quia si quis spiritum Christi nō habet, hic non est eius.

Rom. 8.

¶ Quōd sicut infans animam, adhuc reclusus in vtero, nesciente matre, recipit: ita & panis cōsecratus formam hominis, qui conceptus est de spiritu sancto, & ex Maria virgine natus.

CAP. X.

Nemo igitur dubitet, q̄ vnusquisq; nostrū vtero matris adhuc clausus, 1. Cor. 15. accipiat, licet occultē, animā vt sit homo in animam viuentem: ita interdū, vt mater 2. Ma. 7. d nesciat quando per eam in illo, priusquā exeat, vita ingrediatur. sic planē nemo dubitare debet, quōd in alueo baptismi, priusquā infans à fonte surgat, spiritus sanctus in eum qui nascitur, adueniat, etsi non videatur: quia non minū est diuina virtus prouida & præstabilis ad regenerationem sacræ

MENTO EVCHARISTIAE. 35

sacræ adoptionis, quæ fuit prius in natiuitate carnis, ut viuificaret sata hois mēbra, licet concepta sint ex delicto. Qua de re fit non dubium nobis argumentum, quod Deus scrutator omnium & præstabilis, semper proficuum dispēset gratiam, ne quod disposuit, immutetur. Si inter paterna interdum stupra, & materni criminis flagitia, ex libidine sata viuificat hominis mēbra: quanto magis ubique præsens spiritus sanctus, quia replet orbem terrarum, offert Sap. I. b. ut omnibus per fidem renascentibus se promptus ingerat, quatenus per eum mēbra CHRISTI in vnum sentiant, & ex omnibus vnum fiat corpus? Cæterum sacramento corporis ac sanguinis tantundem pascimur in via & potamur, ut ex eo nutriti, vnum efficiamur: quo nimirum vegetati gustu, ad immortalia & æterna præparemur: quatenus spiritualiter iam angelica gratia saginati, in eo viuificemur. Operatur nobis in his omnibus sacramētis spiritus diuinus. Siquidem in scripturis sanctis corda nostra illustrat, quia neque qui plantat, neque qui rigat, est aliquid: sed 1. Cor. 3. qui incrementum dat, Deus. Hinc sanè

Ezech. 1. e
Apo. 2. & 3.

Ezechiel ait, quia spiritus vite erat in rotis. Et Ioannes: Qui habet, inquit, aures audiendi, audiat quid spiritus dicat ecclesijs. Ceterum in Christo idem cooperatur spiritus, quia conceptus creditur de ipso & Maria virgine. Simili quoque modo & in baptismo per aquam ex illo oēs regeneramur. Deinde virtute ipsius, Christi corpore quotidie pascimur & potamur sanguine. Unde nec mirum, si spiritus sanctus qui hominem Christum in utero virginis sine semine creauit, & iam ipse panis ac vini substantia carnem Christi & sanguinem inuisibili potentia quotidie per sacramenti sui sanctificationem operatur, quamvis nec visu exteriori, nec gustu saporis comprehendatur: sed quia spiritualia sunt, fide & intellectu pro certo, sicut veritas prædixit, plenissime sumuntur.

¶ Ut nemo dubitet, hoc mysterium, veram Christi carnem & sanguinem esse. CAP. XI.

Q Vòd in veritate corpus & sanguis fiat consecratione mysterij, nemo qui verbis diuinis credit, dubitet. Unde veritas ait: Caro enim mea verè est cibus, & sanguis

Ioan. 6.

*Pulcherrima
lectn scim
digna*

MENTO EVCHARISTIAE. 37

sanguis meus verè est potus. Et vt discipulus non rectè intelligentibus claresceret, de qua dicebat carne, vel de quo sanguine, manifestans insinuat: Qui manducat meam carnem, inquit, & bibit meum sanguinem: in me manet, & ego in illo. Ergo si verè est cibus & vera caro, & si verè est potus, vtique & verus sanguis: alioquin quomodò verum erit quod dicit, Panis què ego dabo, caro mea est pro mundi vita, nisi vera sit caro? vtique; & panis qui de celo descendit, verus panis. Sed quia Christū vorari fas dentibus non est, voluit in mysterio hunc panem & vinum verè carnem suam & sanguinem cōsecratione spiritus sancti potentialiter creari: creando verò quotidie pro mūdi vita mysticè immolari, vt sicut de virgine per spiritum vera caro sine coitu creatur, ita per eundem ex substantia panis ac vini, mysticè idē Christi corpus & sanguis consecratur. De qua videlicet carne ac sanguine, Amen amen, inquit, dico vobis, nisi māducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinē, non habebitis vitam æternam in vobis. vbi profectò nō aliam, q̃ veram carnem dicit

Ibidem:

Ibidem.

Ioan. 6.

& verum sanguinem, licet mysticè. Vnde
 quia mysticum est sacramentum, nec figurā
 illud negare possumus, sed si figura est,
 quærendum, quomodo veritas esse possit.
 Ois enim figura, alicui rei figura est, & semp
 ad eū refert, vt sit res vera cuius figura est.
 Nā figuras veteris testamēti vmbra fuisse,
 nemo qui sacras literas legit, ambigit.

¶ Quod hoc mysteriū & veritas & figu-
 ra dicitur. CAP. XII.

HOC mysterium aut veritas est, aut fi-
 gura: ac per hoc vmbra est, aut certē
 quærendum hoc totum, vtrum veritas di-
 ci queat sine falsitatis vmbra, quāvis myste-
 rium huiusmodi res appellari debeat.
 Sed figura esse videtur dum frangitur, dū
 in specie visibili aliud intelligit, quā quod
 visu carnis & gustu sentiūt: dumque sanguis
 in calice simul cum aqua miscetur. porro
 illud *for. & fidei* sacramentū, iure veritas appel-
 latur. Veritas ergo, dum corpus Christi &
 sanguis, virtute spiritus in verbo ipsius ex
 panis viniq; substantia efficitur: figura verò
 dum sacerdos quasi aliud exterius gerens,
 ob recordationem sacræ passionis, ad arā,
 quod semel gestum est, quotidie immolat
 agnus.

MENTO EVCHARISTIAE. 39

agnus. Sed si veraciter inspicimus, iure simul veritas & figura dicitur: vt sit figura vel character veritatis, quod exterius sentitur: veritas verò, quicqd de hoc mysterio interiùs rectè intelligitur aut creditur. Nō enim om̃is figura, vmbra vel falsitas. Vndè Paulus de vnico Dei filio ad Hebræos lo- Heb. i. a
quens, ait: Qui cū sit splendor gloriæ & figura substantiæ eius, portās q; omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorū faciēs. Quibus pfectò verbis duas in Christo substantias declarat, & vtrasque veras. Nam cū dicit, Qui cū sit splendor gloriæ, diuinitati consubstantialē prædicat: cū verò figura vel character substantiæ eius, humanitatis designat & diuinitatis: & tamen in vtroque vnus & verus Christus Deus, catholicè cōmendatur. Vndè vnā rem sumit ad demonstrationē duarum substantiarum, quā figurā substantiæ & characterem nominauit: quia sicut per characteres vel figuras literarum, infantia priùs pertingit gradatim ad lectionē, deinde ad spirituales scripturarū sensus & intelligentiā: sic ex humanitate Christi, ad diuinitatē patris peruenitur: & ideo iure

figura vel character substantiæ illius vocatur. Quid enim aliud sunt figuræ literarum, quæ characteres earundem, ut per eas vis & potestates ac spiritus prolatoe oculis demonstretur? Sic itaque formatur verbum caro, ut per carnem nostra infantia ad diuinitatis intelligentiam nutriatur. Veruntamen neque characteres literarum falsitas, neque aliud quam literarum: neque Christus homo falsitas dici potest, neque aliud quam Deus, licet figura vel character substantiæ diuinitatis iure dicatur: quia nostram infantiam per se ad spiritualia interiorius intelligenda prouehit, & sensibus nostris, ut ea quæ in illo sunt, capiamus, visibilem se ostendit. Sed quia illum secundum carnem cælos oportuit penetrare, ut per fidem illuc in illo renati confidentius appeterent, reliquit nobis hoc sacramentum visibilem figuram & characterem carnis & sanguinis, ut per hanc mens nostra & caro nostra ad inuisibilia & spiritualia capeffenda per fidem vberius nutriatur. Est autem figura vel character, hoc quod exteriorius sentitur: sed totum veritas & nulla adumbratio, quod intrinsecus percipitur: ac per hoc nihil aliud hinc inde, quam

Sacramentum eucharistiæ cur nobis reliquit Christus.

MENTO EVCHARISTIAE. 41

quàm veritas & sacramētum ipsius carnis
aperitur. Vera utiq; caro Christi, quę cru-
cifixa est & sepulta, & verē illius carnis sa- verē
cramentum, quod per sacerdotem super
altare in verbo Christi per spiritum san- Mat. 26.
ctum diuinitus cōsecratur. Mar. 14.
Vndē ipse do- Luc. 22.
minus clamat: Hoc est corp^o meum. Et ne
mireris o homo, neque requiras naturę or
dinem. si carnem illam verē credis de Ma
ria virgine in vtero sine semine potestate
spūs sancti creatam, vt verbum caro fieret: Ioan. 1.
verē crede & hoc, quod cōficitur in verbo
Christi per spm̄ sanctum, corpus ipsi^o esse
ex virgine. Vbi si rationē qris, q̄s explicare
poterit aut verbis cōprehendere? Imò sci
as, q̄so, q̄a ratio in virtute Chri est, scientia
in fide, causa in potestate, effectus verò in
volūtate: q̄ potētia diuinitatis, cōtra natu
rā vltra nr̄e rationis capacitatē efficaciter
operat̄. Idcirco habeat̄ sciētia i doctrina sa
lutis, teneat̄ fides in mysterio veritatis, qm̄
in his oib^o p fidē ambulam^o, & nō p spēm. 2. Cor. 5.
¶ Quid significet immolatio agni in lege.

Cap. 13.

Immolatiōem illam agni, figuram fuisse Exo. 12. Figur
passionis Christi & nostrę communio-
nis, in dñi agni
passioy

nis, rectè nullus fidelium ignorat. Sed quantum sit inter illud & hoc sacramentum, seu inter cibum qui de celo descendit, necnon & aquam quæ de petra defluit, atq; inter illud spirituale ac diuinum commercium, quærendum arbitror, præ-

Exo. 17.

1. Cor. 10.

Exo. 17.

1. Cor. 10.

fertim cum beatus Apostolus clamet, q omnes patres nostri eandem escam spūalem māducauerunt, & omnes eundem potum spūalem biberunt. Vbi si eandē perceperunt escam & eundem potum, qd necesse fuit immutari quod ipsum erat, aut dari quasi aliud, si nihil ampli⁹ est? Ex quo fatēdum, sic eandē fuisse quam nunc percipimus escam, eundemq; potum sicut eandem fuisse petrā, de qua manārunť aquæ, vbi Christus Apostolo teste prædicatur. Eadem quippe fuit esca, quia manna spūaliter percipientibus typus fuit escæ corporis Christi: & aqua illa quæ de petra fluxerat, potus & figura sanguinis. siquidem in præfiguratione idem, sed nō idem in adimplētionē veritatis: qā quod tunc adūmbrabatur in designatione futurorum, imago veritatis & vmbra corporis atq; exēplaria erant: nunc autem mysterium impletæ

ve-

MENTO EVCHARISTIAE. 43

veritatis. & facta est eucharistia ex resurre-
ctione caro Christi, quæ prius per agnum
vel per eandem è cælis escam figurabatur
credentibus ad futura. De hoc verè pane
David cecinerat in parabolis: Panē ange-
lorum mādūcavit homo. Alioquin esca il-
la, licèt de cælo venerit, & potus quia cor-
poreus erat, angelis non cōgruebat: sed il-
le utiq; panis, & potus, qui per hęc p̄saga-
batur. Christus ergo cibus est angelorum:
& sacramentū hoc, verè caro ipsius & san-
guis, quam spūaliter mādūcat & bibit ho-
mo: ac per hoc, vndè viuūt angeli, vivit &
homo. Patet igit q; & agnus ille legalis, &
manna, & oīa huiuscemodi, q̄ figurā gesse-
rūt carnis ac sanguinis Chrī, * quod passus
semel in pascha, & quotidie sup altare ma-
nè ac vespere immolat, nō nisi figurā isti-
us habuere mysterij. & si qua in his virgē sa-
crādi latuit, totū ex ista grā fidei, qua frui-
mur, p̄fulsit: quā p̄fectō illi per hęc quasi
p̄missam suspirātes, participabātur tātun-
dem per fidē, & de figuris sacramentū ve-
ritatis intelligebāt. Nos verò lōgè p̄ribus
hęc gratiā repromissā, iā suscepim⁹, & sus-
ceptam veneramur: venerātes aut, ex ipsa
pasci-

Psal. 77

for. x. qui

pascimur, non figuris quidē legalium ænigmatibus adumbratam: sed his detectis & euacuatis, sola veritate fruimur, & veram carnem Christi & sanguinem in mysterio sumimus. Vndē saluator: Caro, inquit, mea verē est cibus, & sanguis meus verē est potus. Hanc qui manducat carnem, & hūc qui bibit sanguinē, habet vitam æternam.

Ibid. Cæterū dominus ad Iudæos: Patres vestri, inquit, manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Nunquid & nos qui ista comedimus, temporaliter non moriemur sicut & illi? moriemur autem, sed nō sicut illi in anima, quia illi carnalia māducātes, mortui sunt in æternum. Nos autem dum nihil carnale in eo sapim⁹, imō spūales, totum spūaliter intelligentes, in Chro manem⁹. Idcirco de his qui rectē percipiunt, clamat ipse: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Non enim à nobis propter hanc vitam, ne moriamur temporaliter, sed propter æternam, caro Christi & sanguis sumitur spūaliter. Ad quā nimirū vitam nec illi sunt ingressi, qui prius dignē in figura ista percipiebāt, donec veniret grā nobis & illis pariter repromissa.

Ibid. Vndē

MENTO EVCHARISTIAE. 45

Vndè patet quia multùm interest, quãuis
 eadem esca, idem potus ab Apostolo præ-
 dicetur: q̃a idem necdum in re, sed in spe
 ac figura, vbi pmissio veritatis inerat. De
 qua spūalis intelligentia atque fidei sacra
 menta illis, licet futura percipiebātur, ita
 vt nec illis deesset in spū, quid iam spe po-
 tarent: nec nobis, quid de ipsis recolendo
 ad fidei firmitatem & vitam percipiēdam
 copiosius proficiat. Nos tñ & illos spūalis
 perceptio viuificat, quia bibebant illi de
 spūali consequente eos petra, t̃significans
 q̃ Christ⁹ post eos vēturus esset. Bibimus
 quoq; & nos spūaliter, ac comedimus spi-
 ritualem Christi carnem, in qua vita æter-
 na esse creditur: alioquin sapere secūdam
 carnem, mors est: & tamen veram Christi
 carnē spūaliter percipere, vita æterna est.
 ¶ Qualiter nos in Christo, & Christus in
 nobis maneat.

1. Cor. 10.

Locus ob-
 scurus.

1. Cor. 10.

Cap. 14.

Ioan. 6.

Hoc sanè Christus exponit: Qui man-
 ducat, inquit, meam carnē, & bibit
 meum sanguinem, in me manet, & ego in
 illo. Hoc est ergo māducare illius carnem
 & sanguinem bibere, si in Christo manet,
 & Christ⁹ in illo q̃ percipit dignè, manere
 possit.

Rom. 8.

Ioan. 6.

possit. Ille igitur in Christo manet, q̄ renatus ex aqua & spū, nullo mortali crimine reus tenetur: & Christus in eo; utiq; q̄ aperuit illi ianuam fidei in spū sancto. cōsecratus, & mēbrum est in eius corpore, & templum spū sancti: q̄a si quis spm̄ Christi nō habet, hic nō est eius. Qui aut̄ eius nō est, verē nec in illo, nec in corpore ei esse potest. & qui non manet, neq; vita spūs viuit in corpore, in illo utiq; nec Christus est, neq; in Christo potest esse: quia oīno Christus vita est. Hic aut̄ mortali crimine reus, à vita longē alienat̄. Hinc quoq; est quod ait: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Alioquin nisi prius in me maneat, & ego in illo, carnem meam māducare non potest, neq; sanguinem bibere. Et quid est quod manducat homines omnes indifferenter, q̄ s̄apē sacramenta altaris percipiunt? Percipiūt planē, sed aliud carnē Christi spūaliter māducatur & sanguinem bibit, aliud verò non, q̄uis bucellam de manu sacerdotis videatur percipere. Et quid accipit, cū vna sit cōsecratio, si corpus & sanguinem Christi non accipit verē? quia re-

us

MENTO EVCHARISTIAE. 47

us accipit indignè, & sicut apostolus Paulus ait, iudiciū sibi manducat & bibit, non probans se prius, nec dijudicās corpus domini. Eccè quid manducat peccator, & quid bibit. Non utique sibi carnem vtiliter & sanguinem, sed iudicium, licet videatur cum cæteris sacramentum altaris percipere. Et quare? Quia non se probat, nec dijudicat corpus. Cogitat enim infidelis, digna & sancta quod indignus possit accipere, non aliud quod attendens nisi quod videt, neque intelligens nisi quod odore sentitur. Nequaquam igitur credit aut intelligit, quale vel quantum iudicium sumit. Nempe quia simul omnes ex uno edere visibiliter cernit, nec si aliqua sit ultra virtus in eo, satis ex fide sapit: propter quod illi virtus sacramenti subtrahitur, & in eodem ob præsumptionem iudiciū reatus duplicatur. Vnde apostolus: Probet se homo prius, & sic de pane illo edat, vel de calice bibat. Quibus duobus seruatis, videat utrum dignè accipere possit, videlicet ut dijudicet corpus domini, quid est, quantumve sacramentum, qualisque virtus sacramenti, quia diuinum ac spirituale est. deinde semetipsum, probet, utrum in corpore Christi

1. Cor. II.

1. Cor. II.

*probet se ipse
bono.*

Christi, vel si Christus in eo, maneat. Alioquin nisi & illud spūaliter iudicet, & semetipsum ad percipiendum idoneum probet: iudicium sibi manducat, quia bono malè vtitur. Vndè non illud ad vitam, sed in eo iudicium ad pœnam sumit.

¶ Quòd tribus modis corpus Christi appelletur. Cap. 15.

TRibus sanè modis in scripturis sacris corpus Christi appellatur. profectò quia generalis Christi ecclesia, corp⁹ eius est, vbi Christus caput, & oēs electi membra dicuntur, ex quibus vnum colligitur quotidie corpus in virum perfectū & mensuram plenitudinis Christi. Corpus autem Christi, sponsa videlicet dei, ecclesia iure dicitur, iuxta illud quod Apostolus ait: Et erunt duo in carne vna. Hoc, inquit, sacramētum magnum est in Christo & in ecclesia. Quòd si Christus & ecclesia in carne vna sunt utiq; vnum corpus, vbi spōsus caput, singuli aut electi alter alterius mēbra. Ex qbus videlicet q̄squis tollit membrum Christi, & facit membrum meretricis, aut certè per quodlibet graue delictum membrum diabolis: hic profectò iam non est in

cor-

Ephe. 5.

MENTO EVCHARISTIAE. 49

corpore Christi, q̄a factus est alterius mē-
brū, idcirco ei iure non licet edere de hoc
mystico corpore Christi, quod sanè corp⁹
vt vera caro Ch̄ri sit, pro mūdi vita quoti-
diè per sp̄m sanctū cōsecratur: ex qua non
habent potestātē edere, q̄ ex aduerso sunt.
vescunt aut eo dignè, q̄ sunt in corpore il-
lī: vt solū corp⁹ Ch̄ri, dū est in via, ipsi⁹ car-
ne reficiat, & discat nihil aliud esurire q̄
Ch̄m, nihil sitire nisi Ch̄m, nihil aliud sa-
pere q̄ Ch̄m: aliundè viuere, nō aliud esse
q̄ corpus Ch̄ri. Cæterū illud corpus, quod
natum est de Maria virgine, in quod illud
transfert quod pependit in cruce, sepultū
est in sepulchro, resurrexit à mortuis, pene-
trauit cælos, & nunc pōtifex factus in æter-
nū, quotidie interpellat p nobis. Ad quē, Heb. 4. 6. 7.
Rom. 8.
si rectè coīcamus, mentē dirigim⁹, vt & ex
ipso & ab ipso nos corpus eius, carnē ipsi-
us, illo manēte integro, sumamus. Quæ ni-
mirū caro ipsa, est & fructus ipsius car-
nis, vt idem semper maneat, & vniuersos
qui sunt in corpore, pascat.

¶ Quod hydria farinæ & lecythus
olei, hoc sacramentum signifi-
cauerint. Cap. 16.

D

Si

5. Reg. 17.

SI em̄ hydria farinae, vel lecythus olei, seu panes secundò crescunt, & non minuuntur dum satiant: quid, putas, caro Christi? Arbor quidem ligni vitæ Christus, nūc in ecclesia est: cuius imago in paradiso arbor illa fuit. Idcirco scire conuenit, quod veritas hinc cōpletur, quod prius figurā præmisit. Nam si homini ex illa semper, Dei seruatis mandatis, edere licuisset, nunquā mori potuisset. Sic itaque ex hoc ligno corporis quicunq; spūaliter comedūt, si mādata obseruauerint, nunquā in spū mortales essent. Alioquin præcidendi sunt, ut meliùs reinserantur. Vndè & lignum vitæ iure dicitur: quia sicut illud immortalitatem corporis sumptū p̄stitisset, ita istud, imò solidiùs, vitam præstat cum obseruatione mandatorum Dei æternam. De quo in laude sapiētiae: Lignum vitæ est his qui apprehenderint eā. Et in Apocalypsi Ioannes: Qui vicerit, dabo ei edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei. Quia, p̄fectò non alijs largitur etiam in mysterio, quā vincentibus. Sed quoniam de tribus vocabulis corporis Christi diximus, restat etiam intelligere scripturas sanctas, doctrināq;

Chri-

Gene. 2.

Pro. 3.

Apo. 2.

MENTO EVCHARISTIAE. SI

Christi quàm sæpè typicè corpus Christi interpretari debere, vt vnum corpus ex omnibus perficiatur: quia hæc sunt dotalia, hæc mystica, vt Chr̃s & ecclesia vnum corpus solidius cõfirmetur. Alioqn quomodò auderet Apostolus asserere, Christi ecclesiam de carne & de ossibus eius constare? vtique hoc sacramentum, velint nolint inimici, magnum in Christo & in ecclesia, q̃ erunt duo in carne vna. Et si vna caro Christus & ecclesia, iam vnitas naturæ amborum plenius commèdatur. Quapropter illo integro, agni carnes, nostra vt tollat peccata, mundi accipiamus: quatenus per hoc Christus in nobis maneat, & nos in ipso renati, vnum efficiamur.

Ephes. 5.

¶ Quod stultus dicit, quomodò tam subito in cælum offertur caro Christi in eo loco, vbi sacerdos dicit in canone, Iube hæc perferri per manus sancti angeli tui in sublime altare tuum in conspectu diuinæ maiestatis tuæ, & ab ipso Christo porrigitur.

Cap. 17.

D 2

Nihil

Nihil in presentiarum periculosius, quā
 lætaliter peccare, & à Chrī corpore
 coram interni iudicis oculis decidere.
 Deinde nihil damnabilius, anteq̃ corrigan-
 tur propter perfidiam humanam, cum lu-
 da à mysterio sanctæ cōmunionis pedem
 nō retrahere. Vndè à primordio huius ce-
 lebritatis iudiciū malè percipientibus mi-
 natur, dum cōtinuò post bucellam de ma-
 nu domini perceptā, Iudam diabolus per-
 uasit. Vbi mox ostenditur futurum in ec-
 clesia iudicium, q̃a sancta sanctorū sunt, si
 quis elapsus de corpore Christi, factus mē-
 brum meretricis vel diaboli, præsumpse-
 rit. Nec dubium * qui nobis iudicium exci-
 piat, & cum Iuda culpæ societur obnoxius,
 tam quia corruit, quā quia in conscientia
 damnatus, ausus est sine pœnitētia & cor-
 rectionis venia sancta mysteria temerare:
 nec præsentiā igitur diuinæ maiestatis ve-
 ritus, dum cogitat nihil ampliùs quā quæ vi-
 dentur: nec intelligit miser, quod nunquā caro
 Christi, nisi de manu eius & sublimi ara,
 vbi Christus pontifex futurorū bonorum
 pro omnibus adstipit, iure accipitur. Vndè
 sacerdos, cū hæc incipit immolari, inter

Ioan. 13.

for. * quin
 & nos iudi-
 cium

ca-

MENTO EVCHARISTIAE. 53

tera: Iube, inquit, hæc perferri per manus
 angeli tui in sublime altare tuum in con-
 spectu diuinæ maiestatis tuæ. Et cogitas ô
 homo illud aliundè accipere, q̃ de altari,
 vbi sublimiùs transpositum cōsecratur?
 Sed fortassis ad hæc cæca cogitatio dicit,
 & quomodò in cælum ante cōspectum
 diuinæ maiestatis tã subitò offertur, cùm
 hic aut panis aut caro licèt dicatur, in ma-
 nu sacerdotis visibiliter semper teneatur?
 Hoc quippe felix est homo, q̃ sacramen-
 tum vel mysteriũ vocatur. Si enim totum
 visibile fieret, nullum mysteriũ vel secre-
 tum esset, nulla fides, nulla vis spūalis, nul-
 la alia res, q̃ quæ oculis & gustui subiaceret.
 Nunc autem longè aliter virtus diuina
 interiùs operatur, * qui per fidem ambu-
 lamus, & non per speciem. Habet enim fi-
 des præmium meritorum, vt q̃cquid per fi-
 dem tibi sapuerit, hoc interiùs totum præ-
 beat. Vndè scriptum legimus: Dedisti eis
 domine panem de cælo, habentem omne
 delectamētum & omnem saporem. Alio-
 quin nisi per fidem & intelligētiam, quid
 præter panem & vinum in eis gustantibus
 sapit? & ideo populus ille carnalis manna

for. * in no-
 bis, qui
 2. Cor. 5.

Sap. 16.

Nume. 21.

fastidiuit, quia inibi nisi carnalia quæ sunt. Cæterum quibus omnem saporem & omne delectamentum præbuit, eandem de cælo escam quam nunc percipimus spiritualement, & typica illa perceptio in ore sapuit. Hinc

1. Cor. 10.

Apostolus patres nostros eandem comedissem escam spiritualement testatur, sed non in pluribus eorum beneplacitum fuisse Deo: profecto, quia fastidientes spiritualia carnaliter sapiebant. Non quidem patres nostri spiritualia prægustantes, sed infideles planè patres pharisæorum, de quibus dominus dicebat, quod mortui sint in deserto. Illi utique mortui sunt, in quibus beneplacitum non fuit Deo: isti verò mori non potuerunt spiritualiter comedentes, quia eis esca illa cælestis sapor & delectamentum immortalitatis præbuit. Simili itaque modo nunc in ecclesia cibis iste quibusdam verè pœna & supplicium peccati.

Ioan. 6.

Porro illis vita est, quibus Christus est vita. Illis verò mors, qui per carnem & ignorantiam membra sunt. Unde homo discit aliud gustare, quàm quod ore carnis sentitur: Aliud videre, quàm quod oculis istis carnis monstratur. Discite, quia Deus spiritus,

MENTO EVCHARISTIAE. 55

tus, in localiter ubiq; est, intelligere: quia
 spiritualia hæc sicut nec localiter, * sicuti ^{for. & sic}
 quæ nec carnaliter ante conspectum diui- ^{nec}
 næ maiestatis in sublime feruntur. Cogita
 igitur, si quippiam corporeum potest esse
 sublimius, cum substantia panis & vini in
 Christi carnem & sanguinem efficaciter
 interius commutatur, ita ut deinceps post
 consecrationem iam vera Christi caro &
 sanguis veraciter credatur, & non aliud,
 quàm Christus panis de cælo, à credenti-
 bus estimetur. Putane aliud esse altare, ubi
 Christus pontifex adsistit, quàm corpus ^{Heb. 13.}
 suum, per quod & in quo Deo patri vota
 fidelium, & fides credentium offertur?
 Quod si veraciter corpus Christi altare il-
 lud cæleste creditur, iam non aliundè car-
 nem & sanguinem†

¶ Quis sint, qui hoc mysterium pos-
 sident, corpus Christi.

Cap. 18.

CAETERUM de angelorū præsentia du-
 bitare omnino nō debes, qā ad hoc,
 secundum Paulum, administratorij spiri- ^{Heb. 3.}

D 4 tus

tus positi sunt, in ministratorio pro his q
hæreditatem accipiunt salutis. Idcirco in-
ter angelorū frequentia q̄ terribile sit indi-
gnè ad cōmunionē accedere, debet qsq;
cogitare: imò q̄ terribile sit ipsum corpo-
ris ac sanguinis sacramētū, vbi plenissimè
virtus Christi accipitur, & neque ab alio,
q̄ ab ipso Christo pontifice: licèt visibilis
sacerdos assistere, & singulis tribuere vide-
atur: quia quod iste pro ignorantia oībus
indifferenter tribuit, Christus virtute ma-
iestatis suæ interiūs, cui ad remediū, cuiq;
ad iudiciū tribuatur, diuinitus decernit.
Quis enim carnē ipsius & sanguinem, nisi
ab ipso, iure pcipit, cuius est caro? Et ideo
alius accipit mysterium ad iudiciū dāna-
tionis, alius verò virtutē mysterij ad salu-
tem. Nam is qui cum Iuda, vtique conde-
mnatur: & qui cum Petro ac cum cæteris
Apostolis, in corpore consecratur.

¶ Quod bis reus habetur, qui indignè au-
det communicare corpus Christi.

Cap. 19.

for. & cana-
le

Hoc ergo iudiciū in * natale calicis
mox excipit, vt doceat, qd cōtēpto-
rib' immineat, si dānati cōsciētia, pedem
de

MENTO EVCHARISTIAE. 57

de mensa domini non retraxerint. Vnde
dominus in Leuitico ad Moſen: Loquere
ad Aaron & ad filios eius, vt caueant ab his
quę consecrata sunt filiorum Israel, & non
contaminent nomē sanctificatorum. Ego
dominus. Dic ad eos, inquit, & ad poste-
ros eorum: Omnis homo qui accesserit de
ſtirpe veſtra ad ea quę cōſecrata sunt, quę
obtulerunt filij Israel domino in quo eſt
immunditia, peribit coram domino. Ego
ſum, inquit, dominus. vbi non ſolū ſacer-
dotes tēgit & miniſtros altaris, verū etiā
omnem de ſtirpe veræ fidei, licet vltimus
in eccleſia habeatur, vt hāc legis ſanctio-
nem in cōmunem custodiant. Alius quippe,
Israel carnalis noīe tenus appellatur: alius
verò, verè videns Deum, de cuius nimirū
ſtirpe, nemo immūdus debet accedere ad
ea quę consecrata sunt filiorum Israel, quā
nemo niſi mundus à lætali crimine, dignè
poſteſt ea ſumere. Si quis autem indignè,
id eſt, in cuius anima eſt immunditia pec-
cati, peribit corā domino. Hunc igitur, vt
ſeptuaginta interpretes ediderunt, Deus
auerſatur, & ab omni repellit cōmunionē
ſpiritus. Vnde poſteā ſi domini reſuscita-

Leu. 22.

*nifi mundus à lætali crimine
tali cui nimirum
corpore. ſc. p. d.
dignus sum
in digno
in cuius anima
immunditia*

te misericordia, in Christi corpore talis
 quilibet fortè reinsertus fuerit, & per pœ-
 nitentiam viuificatus, debet non minùs de
 contemptu, q̃ de prioris culpe reatu, quia
 salutaria vitæ mysteria sumpsit ad iudici-
 um, medullitùs corde ingemiscere, & ad
 vberiore amoris gratiam, eo q̃ euaserit,
 inardescere. Hæc igit̃ quę consecrata sunt
 domino, non aliorum est cibus, nisi qui
 sunt in domino: q̃a hi soli visuri sunt dñm:
 vndè illorum iure consecrata, id est, conse-
 crata filiorum Israel, dicuntur. Nec putes
 legislatorem Deum de his tantùm quę in
 lege sacrabātur, ista sanxisse, p̃sertim cū
 illa nihil aliud fuere, quàm vmbra futu-
 rorum. vndè terribilius est ad ea immun-
 dum accedere, vbi sacerdos est ille qui po-
 testatem habet corpus & animam perdere
 in gehennam. Ex quo in fine concluditur:
 Ego dñs. Ac si patēter dicat: Ego sum scru-
 tans corda & renes. Ego sum sanctificans
 dignè accipientes. Ego, qui solus potesta-
 tem habeo animam perdere malè accipi-
 entium. Et quisquis accedis, hunc attende
 & timeas pontificem, non eum quem fal-
 lere te putas, sed illum cui cuncta patent:
 & ti-

Matth. 10.

Leu. 22.

Psal. 7.

Hier. 17.

MENTO EVCHARISTIAE. 59

& timeas percipere non virtutem spiritus sancti, sed iudicium sacramenti.

¶ Quod non omnes sunt sancti, qui vocantur sancti: sed quia ibi incipit ira vindictæ Dei.

CAP. XX.

Iudicium autem sacramenti est, ut habeat reus prioris culpæ delictum, deinde contemptus sui peccatum superbæ vel sacrilegij contra Deum: quia ausus est sancta contingere, quod non licet nisi mundis. Hinc igitur patet, quod gravius est, talis quilibet quod excipit facinoris, quam quod prius amiserat. Nam Iudas donec buccellâ acciperet, quâ mente sauciis, interdum tamen ad domini bonitatem leniter crebroque, nunc cum alijs, nunc solus monetur: sed postquam indignus mystica præsumpsit, inuasit diabolus: & quod prius nutabatur, ut accepit, continuo foris exiuit. Hinc quoque in libro Samuelis, cum de peccato sacrificij filios suos Eli moneret, dictum legimus: Non est enim bona fama, filij, 1. Reg. 2. quam

quam audio de vobis. Si peccauerit virin-
virum, placari ei potest Deus: Si autē pec-
cauerit in Deū, quis orabit pro eo? id est,
quem apud Deum pro se interuenientem
inueniet, qui Deum totius creaturæ con-
temnens, in eius iniuriam ad sanctificata,
imò nunc ad corpus & sanguinem ipsius,
indignus accedit? Talis profectò nec Dei
veretur præsentiam, nec frequentiam for-
midat angelorum: sed sic se ingerat, quasi
nullus sit qui eius conscientiam videat. Pro-

Eze. 9. pter quod dominus cū peccata Hierusa-
lem & abominationes quę fiebāt in tem-
plo, per visionem ostenderet, inter cætera
dicuntur sex viri de via portæ superioris
aduenisse: & ecce vnusquisq; eorum in ma-
nu sua ferebat vas interfectionis. vbi se-
ptuaginta securim attulisse dixere. De qua

Matth. 3.
Lucę 3.

Eze. 9.

dominus: Eccē securis ad radices arborū,
videlicet ad cogitationes singulorum, po-
sita est. In quorum medio vir vnus vestitus
lineis, & atramentarium habebat scripto-
ris ad renes suos. Qui pfectò ingressi, ste-
terunt iuxta altare æneū, quod erat in atrio
templi, per quod nimirū præsens altare,
quo cibum vitæ & stipedium militiæ no-
stræ

MENTO EVCHARISTIAE. 61

stræ sumimus, manifestissimè designatur:
 quia illud aliud interius, infra sancta san- 2. Para. 4.
 ctorum, aureū fuisse legimus. Ex quo illud
 intelligibile demonstratur altare, vbi ora-
 tiones omnium & vota offeruntur singu-
 lorum à summo pontifice Christo domi-
 no. Et ideo ad illud mundo corde pertin-
 gere, ad istud verò mente simul & corpore
 absq; vlla immunditia debemus: q̃a sacra-
 mentorum vota in illo pro nobis offerunt̃
 altari, quo nimirum Christus concordiam
 videt omnium, fidem conuenire singulo-
 rum, illudq; Deo patri per manus angeli
 gloriosius deferri, & ex illo coram nobis
 in isto visibili (necdum ad illum corporeo
 ingressu possumus introire) verissima caro
 Christi & sanguis quotidie ministratur.
 Idcirco signāter iuxta illud Eze. 9. eze-
 erat in atrio, stetitisse dicuntur: quia ad illud
 interius qui semel intrauerint, nunq̃ mor-
 tem patientur: ad istud verò quod in atrio
 est, id est, in presenti seculo, si qs indignè
 accesserit, iudicium damnationis excipit.
 Ad hoc ergo vnusquisq; illorum in manu
 sua vas interfectionis tulisse scribitur. Vn-
 de & Domini gloria, quæ assumpta fuerat
 de

Psal. 109.

Leu. 26.

2. Cor. 6.

1. Cor. 5.

de Cherub, stetit ad limen domus, vt ingredientius plenius dinosceret. Et clamauit ad virũ qui indutus erat lineis, & atramentarium scriptoris habebat in lumbis suis. Quem profectò virum, Christum intelligimus, vestitum in habitu pontificis, de quo scriptũ est: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. & habet atramentarium scriptoris ad renes suos, vt omnium peccata describat, & sanctorum à peccatoribus numerũ segreget, maximè dũ ad altare veniunt. Et ideo benè iuxta illud stare perhibetur, vt milites ad stipendia vitæ percipienda accedentes, diuinitus discernat: cui, cùm in medio candelabrorum aureorum assisteret, dictũ est: Transi per mediam Hierusalem, & signa TAV super frontem gementiũ & dolentium super abominationes quæ sunt in medio eius. Hinc quoq; alibi de ipso: & ambulabo, inquit, inter eos, & ero illorum dominus. Quorum, nisi illorum utiq; sup quos signatum est signum crucis, mortificationem scilicet Iesu in corpore suo circumferentes, qui non solũ sua, sed aliorũ quotidie delicta lugent, & possunt dicere cum

MENTO EVCHARISTIAE.

63

Psal. 4.

cum Propheta: Signatum est super nos lumen vultus tui domine? Cæterum ad eos in quorum manibus vasa interfectionis erāt, fit ilicò vox, Propheta audiēte: Trāsite post eū per ciuitatem, & percutite. Non parcat oculus vester, neq; misereamini: senem, adolescentulū, & virginem, paruulū & mulieres interficite vsq; ad internecionem. Omnem, inquit, super quem videritis TAV, ne occidatis, & à sanctuario meo incipite, siue vt Septuaginta, A sanctis meis, id est, à sacerdotibus & ministris altaris. Non quòd sancti sint, sed quòd pro ministerio sancti vocentur in populo. Vt qui sunt causa peccati in plebe, primi excipiant supplicium: quia tempus est vt iudicium à domo domini incipiat. Sed ne putares sine causa iuxta altare stetisse, fit ad eos vox diuina, quæ vtinam in nobis ne compleatur: Contaminate domum, & implete atria interfectis: quia nulla est religio, vbi offensio peccati offerentes contaminat. Et ideo iure, vndè peccatum, indè iudicium incipit: quia peccato mortuus, contaminat prius atria templi, & prophanat sancta, dum immundus con-

Ezech. 9.

1. Pet. 4.

Eze. 9.

Causa peccati

contingit. Neq; error iudicij, vbi iudex est
 & descriptor sanctorum militum, verbum
 Dei patris Christus, penetrabilior omni
 Heb. 9. gladio ancipiti, discretor quoq; cogitati-
 onum & medullarum, pertingens vsq; ad
 diuisionem animæ & spiritus. Vndè Apo-
 stolus de his qui indignè sumunt, nō diju-
 dicātes corpus domini: Propter quod im-
 becilles * sunt, & dormiūt multi. Dormiūt
 ergo indè multi non somno pacis, sed so-
 mno mortis: quia ministerio eorū qui ad
 hoc positi sunt, perimuntur. Imbecilles
 verò fiebant, qui varijs languoribus ideo
 cruciabantur, quidam, vt corrigerentur:
 quidam verò, vt iam inciperent torqueri,
 & metu eorum ceteri sanarētur. Alioquin
 plagæ & infirmitates nunquam in populo
 Christi tantū crebrescerēt, presertim cū
 in his qui ex Aegypto in figura sanctę Dei
 ecclesię egrediebātur, lectum sit, nullum
 Psal. 104. fuisse infirmum.

¶ Quid sit lignum vitę, aut quid fru-
 ctus illius significet.

CAP. XXI.

NAm & ideo lignū vitę dicitur, quòd
 hanc virtutem diuinitus acceperit,
 si quis

MENTO EVCHARISTIAE.

65

*si quis ex eo manducaret, sanitate corpo-
 ris ad immortalitatem firmaretur: quanto
 magis ex hoc præstatur, ne nõ moriatur in
 carne, sed ne lædatur quisq; à diabolo, dũ
 eũ virtus sanguinis defenderit? *Si fortè ad
 hoc: Si propterea, inquis, infirmantur &
 dormiũt multi, cur non aperte, præsertim
 cũ magis illic puniantur, qui Dei corre-
 ptione indigni iudicantur? nimirũ quia
 fides renatorum exercenda erat & probã-
 da, necnon & doctrina præceptorum ho-
 mo erudiendus. Tamen nec dubium quin
 fidelis vitam, contemptor verò mortem
 accipiat. Aliàs si semper in peccantibus
 aperta ultio fieret, terror homines com-
 pesceret, non fides vel religio ad probita-
 tem morum imbueret. Vndè secundum
 Apostolum, cũ aliquis infirmetur, prius
 adhibenda est confessio peccati, deindè
 oratio plurimorum, pòst sanctificatio vn-
 ctionis: quia impossibile est per medici-
 nam sanari vllius artis, quem diuina ultio
 premit. Et medicina est sectanda, tamen
 hoc prius agendum Christiano: quoniam
 si in angelis prauitas est inuenta, & astra
 non sunt munda coram eo: quanto magis
 homo

for. *vt si

for. *Sed
 1. Cor. ii.

Iac. 5.

Iob 15.

E

homo

homo immundus probatur, nisi confessi-
one & bonis operib⁹ quotidie purgetur?
Veruntamen cum sæpè peccantibus gra-
uius, diuina patientia, licet præsumant in-
dignè, parcit ad tempus, & expectat ad pœ-
nitentiam: non ideo securitas surripiat, q̃a
thesaurizat contemnaendo iram in die iræ,
& peccata in Deum magis accumulat. cer-
tus sit enim, quia vltiores angeli nec se-
mel indignè cōmunicanti parcerent, nisi
bonitas Christi in cuius iudicio pendent
omnia, & cui cōmissum est vt signū ponat
suorum in frontibus, gladium suspēderet,
& remoueret interdum momentaneā mor-
tem. Vndè postea resipiscētibus duplex in
pœnitētia debet esse luctus, vel quia malè
gessit, vel quia demum ad iudicium malè
præsumpsit. Quod sanè delictū nullo alio,
nisi Christo interueniēte, donabitur. vndè
in lege ob hoc, quia in sanctificatis deliquit,
aries, per quē intelligitur Christus, offerri
iubetur, vt apud Deum patrem Deus ho-
mo pontifex in eternum interpellare per
fidem credatur, atq; ipsum pro se moribus
& vita quotidie reindutum per fidem offe-
rat. Alioquin qui in Deum peccauit, quis
ora-

Leu. 9. 16.

orabit pro eo, nisi Deus? quia ideo nostras infirmitates adsumpsit, vt compatiatur nobis, & per eum donet veniam ex delictis etiam in Deum admissis. Veruntamen non hoc dicimus, vt idoneus aliquis pro nobis in istis non debeat interuenire: sed Christo totum debemus ascribere, qui suas etiam iniurias libenter remittit, & quod pro delinquentibus in se prius in cruce fecerat, etiam se patri offerendo, idoneus exorator interuenit. Luc. 23.

¶ Cur Christus qui semel passus est in
cruce, adhuc quotidie immo-
latur. CAP. XXII.

Iteratur autē quotidie hæc oblatio, licet Christus semel passus in carne, per unam eandemq; mortis passionē semel Heb. 9.

saluauerit mundum: ex qua morte idē re-
surgens ad vitā, mors vlt̄a ei nō domina- Rom. 6.

bitur: quia profectò sapientia Dei patris
necessariū p multis causis hoc puidit. Pri-
mò siquidē, quia quotidie peccamus, saltē
p peccatis, sine quibus mortalis infirmitas
viuere nō potest, qā licet oīa peccata do-
nata sint ī baptismo, infirmitas tñ peccati
adhuc in carne manet. Vndē Psalmista:

Pfal. 102. Benedic anima mea domino, qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Et ideo, quia quotidie labimur, quotidie p nobis Christus mystice immolatur. & passio Christi in ministerio traditur, vt qui semel moriendo mortem vicerat, quotidie recidiua delictorum per hæc sacramenta corporis & sanguinis peccata relaxet. Vnde oram⁹:

Marth. 6. Dimitte nobis debita nostra. quia si dixerimus quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas non est in nobis.

1. Ioan. 1.

Secundò igitur, vt sicut fuit arbor vitæ in paradiso, ita sancta Dei ecclesia, quæ paradisus deliciarum in Canticis appellatur, habet in se mysterium vitæ, quod in eodè ligno figurabatur, ex quo qui edunt seruantes mandata vitæ, nequaquam possunt mori in eternum. Quodd si veluti Adam inobedientes, à diabolo rursus peccato mortis perēpti fuerint, sicut ille de paradiso, remouentur à sanctis altaribus, & à ligno vitæ, scilicet à corpore & à sanguine Christi, qui est verum paradisi lignum, cuius foliū non defluet, & omnia quæcunque faciet, prosperabuntur. Remouentur autem, ne sumant

Pfal. 1.

MENTO EVCHARISTIAE. 69

sumant de ligno vitæ, & malè viuant, vt moriantur. Imò vt resipiscant à malis suis, & per pœnitētiā recōciliati, Christi per hunc cibum rursus reinserantur viscerib⁹, & feliciter deinceps viuant in eternū. Hoc quippe agunt sacerdotes Christi in ecclesia, & monstrant quod futurum est in illo vltimo examine quando separabūtur. Sed hīc, sicut Adā expulso, spes mansit redeūdi ad vitam per pœnitentiam: ita præcisīs à ligno vitæ, patet facultas, si velint redire ad veniam. Vbi cūm pœnitētia iure cesserit, certa spes percipitur: quia iam vitæ admixtus, mori non poterit, si reconciliatus maneat in Christo. Tertiò, vt quicūq; dignè hanc vitam sumāt renati, vnum efficiant, vt sicut iam baptismum in Chro, & Christus in eis maneat, quatenus illud cōpleatur, quod ipse ad patrem orat: Non pro his autem rogo, inquit, tantum, sed & pro his qui credituri sunt per verbum eorum in me: vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi sint in nobis. Hęc itaque vnitas non, sicut hæretici volunt, sola voluntate inter patrem & filium prædicatur, & sic laborat ex eo quod ait: Ego

Matth. 25.

Ioan. 17.

Ioan. 10.

& pater vnum sumus. Tentant igitur ad vnanimitatis illud conferre consensum, vt vnitas voluntatis in his sit, non naturæ: **AA.4.** sicut multitudinis credentium in Hierusalem, dicitur cor vnum & anima vna fuisse. Sed nos patrū vestigia sequentes, credere oportet, quòd Deus ex Deo substantialiter genitus, naturaliter hoc est quod pater: ac per hoc, vnitatem naturæ pater & filius vnum esse probantur.

¶ Quòd Christus non solum spiritualiter, sed & carnaliter manet in nobis, & nos in ipso.

CAP. XXIII.

Necnon & Christus hodiè in nobis non solum per concordiam voluntatis, sed etiam per naturam in nobis, sicut & nos in illo, rectè manere dicitur. Nam si **Ioan. 1.** verbum caro factum est, & nos verè verbū carnem in cibo dominico sumimus: quomodò Christus in nobis manere naturaliter iure non æstimetur, qui & naturam carnis nostræ inseparabilem sibi homo natus Deus assumpsit, & naturam carnis suæ ad natu-

MENTO EVCHARISTIAE. 71

naturam eternitatis sub sacramento hoc nobis comunicandæ carnis admiscuit? & ideo per hoc omnes in Deo patre & filio ac spiritu sancto vnum sumus, quia pater in Christo, & Christus in nobis esse probatur. Hinc igitur est, quod & nos in Christo naturaliter vnū corpus efficiamur: & si quis patrem in Christo naturaliter cōfiteatur se naturaliter, quia verbum caro factū est, vnū esse in illo, vt naturalis vnitas, per sacramentum appareat veritatis. Hinc ergo dicit: Qui manducat carnem meam, & Ioan. 6. bibit sanguinem meū, in me manet, & ego in eo. Verè igitur sicut per naturam deitatis, Deus pater in filio est, ita filius Deus homo per humanitatem carnis in nobis esse iure dicitur, ac per hoc mediator Dei & hominum prædicatur: quia per eum, communionem vnitatis habemus ad Deum, dū ipse in patre manens, & in nobis quoque manere dicitur. Qua de causa vnū esse in ipsis superioribus pater à filio secundum humanitatem exoratur. Ecce duo ista sacramenta quid efficiunt. Per baptismum ergo renascimur in Christo, & per sacramentum corporis & sanguinis, Christus in nobis,

non solùm fide, sed etiam vnitate carnis
& sanguinis manere probatur. Et ideo iā
mēbra Christi, eius carne vescimur, vt ni-
hil aliud q̄ corpus eius, vndē viuimus, &
sanguis inueniamur.

Ioan. 3.

¶ Qualis sit sensus eius quod dicitur, Ne-
mo ascendit in cælum nisi qui de cælo
descendit. hoc sunt om̄es electi qui sunt
eius membra, ipsi ascendunt in illo
quia Christus & nos vnum sumus
corpus, ille caput, & nos mē-
bra. CAP. 24.

Luce 22.

1. Cor. 11.

HInc igitur est, quòd nemo ascendit
in cælum, nisi qui de cælo descendit
filius hominis, quia cum illo per hæc my-
steria vnum sumus. Iteratur autē hoc my-
sterium & ob cōmemorationem passiōis
Christi, sicut ipse: Hęc quotiescūq; agitis,
in meam cōmemorationem facite. Quo-
tiescūq; ergo hunc panem sumitis, & bi-
bitis hunc calicem, mortem domini an-
nunciabitis, donec veniat. Non itaque sic
accipiendum, donec mors Christi veniat,
quia iam vltra non moritur, sed donec
ipse dominus ad iudicium veniat. Interim
autem semper mors est Christi pro seculi
vita

vita posteris nunciāda, vt discant qua cha-
 ritate suos dilexit, qui pro eis mori digna-
 tus est. Cui omnes vicem debemus repen-
 dere charitatis: quia ad hoc nos prior dile-
 xit, cū essemus gehēnæ filij, vt diligere-
 mus eum, à morte iam liberati. Dicunt ete-
 nim quidam, quòd & ideo quotidie cele-
 bratur, vt qui de Iudæis credidissent, habe-
 rent, per hanc gratiam assueti, diebus sin-
 gulis dño hostias immolare, quo possent
 suæ religionis celebriter vota offerre, &
 omnium veterum sacrificiorum atque ho-
 locaustomatū huius mysterij præferre ve-
 ritatem. Sed licet ita videatur, tamē pleni-
 or & perfectior sententia est, qua præmisi-
 mus, quia non minùs pro nobis, quàm p il-
 lis, in ecclesia hoc mysterium celebratur.
 Hæc quippe figura præcessit in Melchise-
 dech, sicut fides in Abraham. sed quia lex
 quasi medius * patri esse iniecit, potiùs in
 oibus legum sacrificijs veritas huius my-
 sterij adumbrabatur. Quib⁹ profectò re-
 motis, quod prædictum erat, secundum or-
 dinem Melchisedech Christus verus pon-
 tifex successit, sacerdotium habens in æter-
 num. Hoc itaq; Abrahā in Melchisedech,

Ioan. 13.

Gen. 14.

Gen. 15.

for. * pari-
 es interces-
 sit, potiùs

fide confpexerat, & ideo decimas ei obtulisse legit, atq; bñdictionē ab ipso pcepisse. vndē rex ille Melchisedech, rex iustitię vel Salē, & sacerdos dicit, vt p eū Chr̃s, cuius typum ille gessit, euidēter rex & sacerdos monstretur. alioquin mortalium quis rex iustitię iure queat vocari, cū nullus nisi iustitia * fide saltem iustus inuenitur? Idcirco teneamus nos ad istum pōtificem & sacerdotem Christum, & in illo maneamus: qā per hoc q̃ ille in nobis est, & nos in illo, etiam & ipsi omnes, sacerdotes dicimur & sumus. Fecit em̃ regnū nostrum sacerdotes Deo: & ideo gens sancta, sacerdotium regale, populus acquisitionis, ab Apostolo p̃dicamur. Hoc igitur notum, qā nos in ipso, & ille in nobis per hāc gratiā concorporatur, transfigurans nos in corpore claritatis suę, vt cū ipso & in ipso sit nobis regnum pacis (hoc qppe Salē interpretatur) & sacerdotiū æternum. Hinc quoq; propheta canit: Lauda Hierusalem dñm, lauda Deum tuum Sion: Qui posuit fines tuos pacē, & adipe frumēti satiat te. De quo nimirū frumēto cælestis illa Hierusalem saginatur. Et notandū q̃ hoc frumē-

for. * fidei

1. Pet. 2.

Heb. 7.

Psal. 14.

MENTO EVCHARISTIAE. 75

mentum, corpus videlicet Christi, adipem habeat: & nō solum adipem, sed & oēs delicias, ita & potus sanguinis. Vndē q̃ petra typicē manauit, nec mel, nec oleum, nec aqua, nec quoq; potus dicitur: quia quicquid prægustare spiritualiter potueris, hoc totum ibidē inuenies.

¶ Quod nos non sicut Iudæi carnaliter, sed spiritualiter hoc mysterium capere debemus.

Cap. 25.

ET hinc est quod tradunt Iudæi, quod manna quando comedebant carnaliter, secundum voluntatem vniuscuiusque sic sapiebat vnicuiq; in ore, verbi causa, si pirū, si mala, si vuam, si carnes desiderasset seu alia quæcunque, omnia manna præstabat in ore desiderantis. Hæc illi, carnalia semper quærentes, nos verò fatemur fide, quod spiritualia & æterna potius, nō solum ista, sed & illa in cordibus fidelium præstabant. vndē per hæc confidenter oportet credere, si quis dignè perceperit, quod vitam percipiat immortalitatis, & delicijs fruitur cum omni delectamento in spe positis æternorum.

Sap. 16.

¶ Quod

¶ Quòd hoc myſterium vtrunq; & caro
& panis eſſe dicitur, & de vino, quod
ex multis liquatur viſ.

Cap. 26.

Ioan. 6.

Igitur in pane ideo celebratur, quia Chri-
ſtus eſt panis, qui de cælo deſcendit: ſed
ſicut panis longè aliud ab iſto pane intel-
ligitur, ita longè aliud caro à mortali iam
noſtra carne ſecernitur. Caro itaque per
paſſionem, & vera caro redemptiõem ſue
conditionis explet: panis verò victum ad
æternitatē renatis immortalitatis præbet,
atque ideo nec mirum, ſi caro Chriſti pa-
nis dicitur, dum & caro ſub ſpecie panis
viſibili nihil quàm caro porrigitur: ſed ca-
ro, quia in eadem carne paſſus in veritate
creditur: panis verò, quia granum frumē-
ti cadens in terra, & nos ex ipſo nihil aliud
quàm frumētum per fidem genuit. Vnde
per hoc ſe ipſum ſuis membris ex ſe natis
vitam præbuit, & præſtando, nihil nobis
aliud quàm panis æternus fuit. Nihil enim
ad figuram maniſeſtius, nihil ad myſteri-
um euidentius. Granum quippe frumenti
Chriſtus in terram cecidit, ſed multa gra-
na de ſe genuit, quæ nimirum grana nihil
aliud

Ioan. 12.

MENTO EVCHARISTIAE. 77

aliud, quàm frumētum quod in horreum
 coaceruatur. Vndē mira in ipso nostræ na-
 turæ vnitas prædicatur. Nam omnes noui-
 mus, quòd panis viuus de multis naturali-
 ter granis efficitur, ex quo nostra in Chri-
 sto commendatur vnitas, & figura verita-
 tis in mysterio approbatur. Ad hoc quip-
 pe illud vnum mortuum est in terra, vt ex
 eius adipe & pinguedine nos fœcūdemur:
 quia vt ipse ait, nisi mortuū fuerit, ipsum
 solum manet. Nūc ergo q̃a mortuus resur-
 rexit, multum iam fructum affert in credē-
 tibus. De quo nimirū fructu vnus panis
 efficitur, q̃a Christus & ecclesia vnum cor-
 pus esse p̃batur. Vndē dictum est, Et erunt
 duo in carne vna. Rectē ergo hoc mysteri-
 um in pane celebratur, quatenus per hoc
 altius designetur quod in eo generat̃. Si-
 mili modo & in vino, quod ex multis li-
 quatur vuis, & de multis in vnum confluit
 granis. Quæ nimirū grana virtutum ex
 illa creuerunt vite, quæ dixerat: Ego sum
 vitis vera, vos autem palmites. Non pote-
 rit ergo palmes sanē in ipso, nisi in vite
 manserit, facere fructum. Idcirco vinum
 quod bibimus, sanguis est eiusdem vitis,
 qui

Ioan. 12.

Gene. 2.

Ioan. 15.

- Ioan.19. qui de latere eius fluxit. Nam vitis & palmes vnum sunt corpus, & ideo vnum ferre videntur fructum: quia vua quam palmes affert, de radice, pfluxit vitis. Hinc quoq;
- Num.13. & Christus vua dicitur, quam viri exploratores, apostolorū scilicet & prophetarum chorus, suis ad nos humeris fortiter gestantes, detulerūt. Vndē Paulus egregius prædicator: Precio, inq̃t, empti estis, portate Deum in corpore vestro. De qua deniq; vua dum p̃lo premitur passionis, sanguis effluxit salutis. Hinc Moses canit in cantico, q̃ constituerit populum suum dominus super excelsam terram, vt comederet fructū agrorum, & sugeret mel de petra, oleumq; de saxo durissimo, & sanguinem vuę biberent meracissimum. De quo nimirum sanguine oīs inebriatur Christicola: & ideo speciem vini iure tenet in sensu, dum spiritualiter sanguis potatur in mysterio. Qua hinc lætificamur spirituali lætitia ad gaudium, hinc verò redimimur de morte ad vitam, & precio salutis nostræ interiūs saginamur. De quibus duobus Dauid cecinerat in mysterio, quòd panis confirmat cor hominis, & vinum lætificat vtique lætitia
- Psal.103.

titia
stat
luti
des
den

I
legi
nos,
bria
frun
læti
Nos
dem
Chr
myr
ui p
cum
quā
turg
rib⁹ n

MENTO EVCHARISTIAE. 79

titia spirituali. Propter quod in eadē substantia iure celebratur hoc mysterium salutis: quia Christus est panis qui de cælo descendit, & vinū quo latificat corda credentium.

¶ Quo typo legitur, Ioseph vino inebriatum fuisse meridie, qua hora Christus in cruce suspensus est.

Gen. 43. dg

Cap. 27.

DE quo nimirū Ioseph meridie, qua hora Christus passus est, inebriatus legitur mysticē cum fratribus suis. Vndē & nos, si adhuc aquam tm̄ non sapimus, inebriamur & gaudemus de bonis dñi super frumento, vino & oleo, quo perfusi sumus letitia eterna & gaudio exultatiōis in dño. Nos enim non solū vinea dñi, sed & vindemia eius sumus, de qua nimirū vinea Christus in Canticis. Vindemiaui, inquit, myrrham cum vnguentis meis, manducaui panē meū cū melle meo, & bibi vinum cum lacte meo. Sed prius panis comeditur, quā myrrha in nobis mortificationis turgescat, & vnguentum boni odoris naribus respargatur. Tūc itaq; panē cū melle, quod

Esa. 5.

Can. 5.

quod de petra, q̄ Christus est, fluxit, comē-
dimus: runc itaque vinum suauitatis cum
for. vtiq; lacte bibimus. Propter quod, quia in istis
duobus hæc mystica tegebantur, rectum
fuit vt in his diuinum fieret sacramētum;
quatenus totum spūaliter intelligere mēs
fatageret, vbi nihil carnale sentire licet.

Vndē panis Christus q̄ de cælo descendit,
in hoc mysterio accipitur, sicut & caro q̄
in cruce pependit, cū integer deinceps
Christus perseueret, licet ab omnib⁹ quo-
tidie edatur: & sit panis quidem ad vitam
& firmitatē animi, caro verò ad vnitatem
naturæ nostræ & redemptionis premium.

Ioan. 6. Vndē ipse ait: Caro mea est pro mundi vi-
ta, & sanguis verè qui p̄ nobis effundetur

Matth. 26. in remissionem peccatorum. Hinc sanè q̄
sapientia Dei patris maluit hoc mysteriū
in speciem panis ac vini permanere, quā
in colorem ac saporem carnis ac sangui-
nis deputari, q̄ nec hoc est, iam quod vide-
tur, nec fieret illud ampliùs, vt esset caro
& sanguis, quā vt præcipitur. Nos enim
in eo illum panem, qui de cælo descēdit,
comedimus: & ideo dicitur, Comedi pa-
nem cum melle meo: quoniam in illo di-
uinita-

Can. 5.

uinita-

MENTO EVCHARISTIAE. 81

uinitatis dulcedo & humanitas prædicatur. Idcirco sicut in isto saporem panis ac colorem non attendimus, ita nanq; si mutaretur in carne, nil ampliùs caro Christi esset contra consuetudinem humanam licet carnis salutis, tamen carnem hominis Christi in speciem & colorem ipsi mutam, & vinum in cruorem còuersum accipere. Indè & illi adhuc rudes discipuli, carnaliter sapientes, dicebant: Durus est hic sermo. cū diceret, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis manentem. Et non poterant sustinere, vtiq; quia carnaliter ea intelligebant. Sic itaque & ille carnaliter sapit, qui ideo non credit carnem Christi & sanguinem, quia speciem & colorem exteriùs nō mutauit. Vndè orandum, vt ipse per se Christus veniat & comedat panem cum melle suo in nobis, & vinum cum lacte bibat: quia nisi Christus Deus & homo verè intelligatur, & vinum sanguinis eius cum lacte doctrinæ misceatur, nō potest infirma mens capere lucem veritatis, & mysterium vel quod diuinum est agnoscere. Vbi mira hūanitas in hoc,

locus deprauatus.

Ioan. 6.

F sic-

sicuti in alijs quibuscumque locis, Christi & ecclesiæ declaratur, dum quod nos in illo gerimus, & ille in nobis se agere monstrat. Nā dum nos rectè panē cum melle comedimus, & vinum calicis cum lacte potamus: tunc & ipse ea se in nobis sumere testatur, quia per hoc nos in suum corpus trahit, & vnum in illo efficitur. Pro talibus igitur & huiusmodi negocijs, fili charissime, proinde sanè in pane & vino, sine vlla decoloratione substantiæ, hoc mysterium interiorius & potestate diuina peragitur, ut & virtus fidei eniteatur in intellectu, & doctrina fluat hinc inde in operatione sacramenti, & veritas resplendeat de præfiguratione mysterij.

¶ Vbi Melchisedech in figura Christi obtulit panem & vinum.

Cap. 28.

NAm Melchisedech pri⁹ in figura ista obtulit panē & vinum. Ideo necesse fuit ut verus rex pacis & pontifex noster, secundum ordinem illius eadem offerret: quatenus per hoc figuratum veritas clarificeret, & qui esuriunt iustitiam & sitiunt, duo

Matt. 5.

MENTO EVCHARISTIAE. 83

duobus istis in via interdum satiarentur. ^{for. interim}
 Siquidem pane, qui pro omni cibo quàm
 sæpè in scripturis ponitur, & cum omnib⁹
 escis congruere videtur, esuries tempera-
 retur. Potu verò sanguinis, sitis quasi cæle-
 sti rore madesceret: & per hoc ampliùs ho-
 mo ad iustitiam refectus, in fortitudine ci-
 bi cælestis constantiùs desudaret.

¶ Quòd Helias hoc cibo vel potu ab
 angelo sit pastus quadraginta
 diebus & noctibus.

Cap. 29.

HOc quippe cibo ac potu Helias de
 manu angeli pastus quadraginta di- ^{3. Reg. 17.}
 ebus, per quos præsens seculum designa-
 tur, in fortitudine vsque ad montem Dei
 dicitur peruenisse, ex quo patenter innu-
 itur, quod cibus iste manibus angelicis
 defertur & refertur, per quem nostra infir-
 mitas diuinitùs releuatur, quia non nisi
 solis amicis & fratribus porrigitur. Vnde
 spòsus adhortatur in Canticis: Comedite
 amici & bibite, & inebriamini charissimi.
 Quia pfectò talis esca & pot⁹, nunq̃ dignè ^{Cant. 5.}
 sine ebrietate spūsscti degustat. hic quoq;

Psal. 22.

Dauid ebrius gratanter in persona nostra canit: Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos qui tribulant me. Impinguaſti in oleo caput meum, & calix meus inebrians quàm præclarus eſt. Præclarus itaq; quia omni veritate clariùs fulgore reſplendet, & luce ſanctiſpiritus illuſtratur,

Act. 2.

ac per hoc inebriat fidelium mentes. Quo nimirum hauſtu illi ebrij erant hora diei tertia, ſuper quos ſe idem ſpiritus plenius diffuderat. Idcirco & noſtra accipientium præparanda ſunt corda, vt tali epulo reſecti, ad altiora in fortitudine tranſeamus.

1. Cor. 5.

Nemo igitur dignè accipit, niſi qui trãſit. Vndè & paſcha trãſitus appellatur. Paſcha autem noſtrũ immolatus eſt Chriſtus. Ad quod, qui vult venire, & videre hanc viſionem, tranſeat & ipſe cum Moſe, ſicut & Chriſtus tranſiuit de hoc ſeculo, vt totus iam ſpiritualis, iſta q̃ dignè percipiat.

Exo. 3.

¶ Vt quid aqua cum vino miſcetur, dum in cœna domini factum non legitur.

Cap. 30.

Planè aqua in ſanguine quare miſceatur, dum in natale calicis factũ fuiſſe non

MENTO EVCHARISTIAE. 85

non legimus, illa permaximè causa est: quia de latere Christi, ubi passio cõpletur, sanguis pariter & aqua manauit. Quod rectè mysterium Apostoli plenè intelligentes, fiendum in calice censuerunt, vt nihil deesset nobis in hoc sacramento ad commemorationem passionis, quod tunc exitit in cruce in consummationem nostræ redemptionis. Nam postquàm emisit spiritum, veniens vnus militum, accepit lanceam, & aperuit latus eius. Vndè quasi de viuo fonte manauit sanguis & aqua. Et hic est verus calix, quia veraciter passus pro salute nostra, non minùs sanguinem precij, quàm vndam baptismi fudit: & quod tunc de carne fluxit, hoc nunc credentes in calice bibūt. Caro quidem datur in cibum, sanguis & aqua verè in potum: vt quod simul de latere manauit, hoc tantùm noster homo, his duobus renouatus, bibat: vt si quam peccati maculam post fontem traxit, habeat in hoc vndam veniæ qua diluatur, & precium suæ redẽptionis, quo vnusquisque redemptus, de die in diem rursus renouetur. Sed & plures dixerunt, aquam ideo admisceri debere, vt simul in Christi

Ioan. 19.

Curaque
vino mysti
cè miscea-
tur.

sanguine baptismus & precium salutis fluat, vt nō iam duæ, sed vna, sanguinis videlicet, fiat. Nam & sanguis in corpore vt creascit, his duobus pascitur. ex quo patet, q̃ satis prouidē ob dispēsationem salutis nostræ, diuina sapientia hoc simul de suo latere produxit, vt vndē mulier quæ deceperat priorem Adam, creata est, indē rursus ecclesia formetur, cuius Christus in cruce peccata tulit. Quo constat, quia omnes in se leuauit, dum causas om̃ium pertulit in cruce. Idcirco ecclesia quæ in illo simul fuit, iure de latere dicitur manasse: quæ benè per aquā, sicut Cyprianus sanctissimus ait, designatur. Vndē & in Apocalypsi angelus aquas populos esse interpretatur: & ideo rectē prouisum est, q̃a simul cum sanguine fluxit, vt in hoc mysterio veri sanguinis admisceatur, quatenus & nos in illo simus, vt per hoc salutis sacramētum diuinis obtutibus illicō vniti mysticē offeramus. Nam si vinū sine aqua offeratur, sanguis Christi incipit esse sine nobis. Si autem aqua sola, iam plebs videtur esse sine Christo. Quando autem vtrunque miscetur & coniungitur, tunc rectē mysterium eccle-

Apoc. 17.

MENTO EVCHARISTIAE. 37

ecclesiæ spiritualiter perficitur. Nulli igitur liquores sic se coniungunt, quò vinum & aqua: profectò quia illud ex aqua per vi-
tem, sicut Christus ex carne per Mariam nascitur. Sed longè excellentius vinum, quàm aqua. Quas denique aquas dominum idcirco commutasse legimus, ut insipientia Ioan. 2.
nostra vacuata, vinum iocunditatis in nobis exuberaret. Hinc sponsa in Canticis: Introduxit me rex in cellam vinariam, & Cant. 2.
ordinauit in me charitatem. Ac deinde exultabimus & lætabimur in te, memores vberum tuorum. Exultant ergo fideles, dum se intelligunt ad tantam vnitatem Christi sociatos per gratiam, & ad tantam flagrantiam charitatis prouectos. Et ideo quàm benè in hoc mysterio figura per aquam admittitur, ut vnusquisque in illo Christi sanguine susceptum se intelligat, & in melius transmutatum. Vndè licet prius mysticè vinum & aqua admisceatur, post consecrationem tamen non nisi sanguis bibitur: quia in illo prius ex aqua baptismatis suscepti, rursus eum esuriendo & sitiendo quotidie potamus. Nec dubiū quod sub hoc mysterio illā bibim⁹ aquā, de qua
F 4 domi-

Ioan. 4. dominus: Qui biberit aquā, inquit, quā ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Propterea non incōuenienter etiam ab hoc ibidem aqua consecratur: non quod aqua permaneant, sed vertitur in sanguinem, vt significet quid fides percipiat. Nā tria sunt, quæ testimonium dant quod est Christi veritas: spiritus, sanguis, & aqua. Nimirum postquam emisit spiritum, de fonte pectoris sui contra naturam manauit felix vnda baptismi, & sanguis redemptionis: quibus non nisi vnum salutis opus mysticè consecratur, vt corpus nostrum, & anima ac spiritus integer, ad vitam in Christo seruetur. Vbi nemo dubitat, quod & caro nostra ex hoc pareatur ad vitam, qua totus homo redimitur. Caro quidem carne pascitur spiritualiter, quia verbū caro factū est: anima verò, Christi sanguine reparatur. Omnis itaque anima, teste scriptura, in sanguine est, vt ibi habet in corpore sedem, & per quē ipsa, vt aiunt, viuificat corpus, inde à Christo & ipsa habet vitam æternam in se manentem. Sed quia spūs noster atq; anima, vna substantia est, licet spūs aut mens dicatur ea pars quæ

Ioan. 19:

Ioan. 1.

Leuit. 17.
for. &

pre-

MENTO EVCHARISTIAE. 89

præminet in homine ex aqua, spiritualis
interdum appellatur, dū præoccupauerit
suis legibus totum hominē, & viuificatur à
Deo. Anima verò inferior eius portio, qua
corpus animatur, & homo animalis dicitur.
Animalis autē homo non percipit ea quæ
sunt spiritus Dei. Hac de causa in hoc sa-
cramento forsitan aqua admittitur, vt tria
hæc tribus istis sacrentur mysticè rebus.
Cōstatigitur, quia etsi tria prius ponūtur,
non nisi caro & sanguis postea rectè cre-
ditur, dans iudicium, q̃ animalis homo to-
tus debeat transire in spiritum, & spiritu-
alis fieri. Omnis nanq; anima in sanguine
est, quod typicè dictum accipimus: quia
omnis vita eius, vt beatè viuat, in Christi
sanguine reparatur. Quàm benè ergo in
sanguine, quia per quem habet cognatio-
nem ad carnem, iustum erat vt per eum ha-
beret regressum. Et ideo in via duob⁹ istis
dūtaxat pascimur & potamur, vt totus ho-
mo noster, qui duabus constat substātijs,
integre reparetur. Hinc quoq; David: Si-
tiuisti in te anima mea, quàm multipliciter
tibi caro mea. Sitiuit ergo totus homo, vt
de carne & anima trāsiret ad spiritū, qua-

1. Cor. 2.

Leu. 17.

Psal. 62.

tenus spiritualis totus in Deo esset. Propter quod, licet dixerim sanguinē ad animā pertinere, quodam modo simul caro & anima rectē sitiunt & potantur sanguine, sicut & pascuntur simul carne Christi: quia non carnaliter ista percipiuntur, sed spiritualiter. Sicit igitur anima talibus refrigerari, sitit & corpus. Comedit anima, comedit autē & corpus: quia talis esca nō minūspertinet ad animam, q̄ & ad corpus, quibus vsq; ad finem vegetati, anima immortalis ad vitā transit, caro verò propter sententiam primi hominis ad terrā redit. Sed quia Christò concorporaliter per la-

Gene. 3. uacrū & immortalitatis alimonio enutrita, semina vitæ nunq̄ post finem seculi in mortem detineri poterunt: imò quod in capite precessit, membris præstabitur.

¶ Quod non per meritū sacerdotis hoc mysteriū consecratur, & quod nō maius à bono, vel minus à malo aliq; percipit sacerdote qui ministrat.

CAP. XXXI.

VErè credere & indubitanter scire debemus, infra catholicam ecclesiā, vbi catholica fide hoc mysteriū celebrat, nihil

MENTO EVCHARISTIAE. 91

nihil à bono maius, nihilq; à malo minus percipitur sacerdote. Nihilq; aliud q̃ caro Christi & sanguis, dum catholicè consecratur, quia non in merito cōsecrantis, sed in verbo efficitur creatoris & virtute spiritus sancti, vt caro Christi & sanguis non alia, quàm quę de spiritu sancto creata est, vera fide credatur, & spiritali intelligētia degustetur. Si em̃ in merito esset sacerdotis, non ad Christum pertineret. Nūc autē sicut ipse est qui baptizat, ita ipse est qui per spiritū sanctū hāc suam efficit carnē, & trāsfundit sanguinē. Quis em̃ alius in vtero potuit, vt verbū caro fieret? Sic itaq; in hoc mysterio credendū est, q̃ eadē virtute spiritus sancti, per verbū Christi caro ipsi & sanguis efficiatur inuisibili operatione. Vndē & sacerdos: Iube hęc perferri p manus angeli tui in sublime altare tuū in cōspectu diuinę maiestatis tuę. Vt qd perferenda ea illuc deposcit, nisi vt intelligatur q̃ in eius sacerdotio ista fiāt? Ipse em̃ factus est pōtifex in eternū secundū ordinē Melchisedech, teste Apostolo, ad interpellādū p nobis, offerēs seipsum deo patri. Ad hoc q̃ppe semel itroiuit i sancta, nō in sanguine alieno,

Lucę 1.

Heb. 6. 7.

alieno, sed proprio sanguine. vndè nō ab alio rectè percipitur, quod proprium eius est, sed ab ipso summo pontifice. Neq; ab alio caro eius creatur & sanguis, nisi à quo creata est in vtero virginis, vt verbum caro fieret. Verbo enim patris dictum est:

Gene. I.

for. * non
nouo, sed

Ioan. I,

Crescite & multiplicamini. Et ecce adhuc hodiè ex eo cuncta creantur animantia, * non noua, sed ex eodem verbo fit caro: quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Vndè si ex illa benedictione tãta maneat multitudo, quid putas ex carne Christi? Nunqd inefficax est ex se, qui tãta fecit ex nihilo? Et sicut panes hausit quãtitate substantiæ quam natura non dederat, nunquid impotens est facere ex aliquo, quod sine semine in vtero creauerat? Pululat ergo illa vbertas carnis Christi, & manet integer Christus: quia natura manente integra, etiam in creaturis ad iussu eius cuncta exuberant. Propterea licèt semel

Gene. I.

dixerit, Germinet terra herbam virẽtem: adhuc hodiè ex eo quæ per singulos nascuntur annos, omnia creantur. Sic itaque & in eo quod semel voluit, & deinceps carnem & sanguinem in hac cõmemorati-
tione

tione iussit esse, sit quod iubetur: quæ si quis non credit, impio deterior est: quia ille quod non didicit, approbare non potest: ille quod in multis cognouit contra naturam fieri, etiam in carne Christi non credit. Propter quod homo, si attendis sacerdotem, attēde Christū. verbum patris, quod caro est: & quod semel factū est, quotidie fieri non dubites, dū per hoc caro & sanguis cibus noster efficitur ad hoc quippe, ut & nos eius corpus simus.

¶ Quod sacerdos non sit creator huius sacramenti, sed ipse Christus.

CAP. XXXII.

VNdē sacerdos non ex se dicit, quod ipse creator corporis & sanguinis esse possit: quia si hoc posset, quod absurdum est, creator creatoris fieret: sed obsecrans per filium patrem, per quem ad eum accessum habemus. Rogamus autem, hanc oblationem benedictā, per quam nos benedicamur: adscriptam, per quam nos oēs in cælo conscribamur: ratam, per quam in visceribus Christi cēseamur: rationabilē, per quam à bestiali sensu exuamur: acceptabilemque; facere dignetur, quatenus & nos

Rom. 8.

Verborū aliquot ca nonis explicatio.

nos per hoc, quia in nobis displicemus, acceptabiles eius vnico filio sumus. Vt nobis, inquit, fiat corpus & sanguis dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi. Ecce quid fides instituit, ecce quid Christus indulsit, vt nobis sit corpus & sanguis, quatenus per hoc nos in corpus Chrii quotidie transferamur. Prius autem quam corpus in consecratione fiat, oblatio sacerdotis est, sicut ipse confitetur, vel cunctae familiae offerentis: sed in verbo & in virtute spiritus sancti, noua fit creatura in corpore creatoris ad nostrae reparationis salutem. Vnde iuxta sublimis arae altaris semper adstiteret, scriptura teste, probatur, vt ex eius immolatione corpus & sanguinem percipiamus.

¶ Quod quauis sacerdos omnibus aequaliter tribuat hoc mysterium, non tamen omnes equaliter sumant.

CAP. XXXIII.

CAeterum sacerdos, quia vices Christi visibili specie inter Deum & populum agere videtur, infert per manus angeli vota populi ad Deum, & refert: vota quidem offert & munera, refert autem impetrata per corpus & sanguinem: & distribuit singulis non

MENTO EVCHARISTIAE. 95

non quantum visus exterior præbet, sed quantum fides capit.

¶ Quod sacerdos, licet indignus sit, tamē mysteriū tam magnum violare vel sordidare non possit: & sicut non suū est quod offert, sed omnium, ita nec illius preces sunt tantū, sed omniū circumstantium. CAP. XXXIII.

Vbi licet sacerdos in conscientia malus esse conuincať, non suū est quod offert, sed oīem preces & vota per oēm Canonis textū cōmendat. Nā & finis oratiōis, cunctōrū vocib⁹ confirmat, vbi oēs, Amē, voce cōsona dicunt. Idcirco nō vnus est, quod p multis offert, & multorū precibus confirmatur. Nā & dominus ait: Quod pro Matth. 26.
multis effundetur in remissionem peccatorum. Marc. 14.
Si enim pro se tantū esset, eius merita Deus forsitan attenderet. Nunc autem licet leprosus sit qui offert, munda sunt quæ hauriuntur: quia caro & sanguis saluatoris, nullius immunditia sordidatur. Ex officio ergo sacerdotis ista, & non ex merito, præstatur. Idcirco licet reus sit, officiū mysterij sacrū est, & gradus sacerdotij à summo pontifice Christo cōpensatur, ut
nil

S nil minus carnis & sanguinis habeat hoc
mysterium, à quouis indigno, tamen Apo-
stolicæ propaginis, consecratum exhibe-
atur: quia non ex eo, sed ex officio à sum-
mo pontifice, gratia, quam ipsa veritas re-
promisit, impletur: vt nullo, sacerdotium
eius & pontificatus officium, alicuius me-
rito minoretur. Virtus enim consecrandi,
est in eo, quod habet is qui ordinatur: &
ideo reuertentes, qui baptizati sunt prius,
sicut non rebaptizantur, ita vtiq; qui prius
ordinati sunt, rursus non reordinantur ad
vnitatem catholicā, si recesserint, redeun-
tes: sed aut ministrant, si hoc ecclesiæ vti-
litas postulat: aut si non, sacramentū tamē
ordinationis suæ gerūt: & ideo eis manus
inter laicos non imponitur. Manet igitur
in eis sacramenti virtus, sibi inutiliter, etiā
rei dum consecrant: satis tamen utilis po-
testas & ordinatio consecrandi illis, qui
gratiam perceptæ benedictionis & admi-
nistrationis, fide, spe & charitate cōmuni-
cant. Neq; peruersa ad salutem proficiunt
hæc vitæ sacramenta, de cælesti fonte ma-
nantia: quoniam nulla participatio iusti-
tiæ cum iniquitate, sicut nec lumen cum
tene-

1. Cor. 6.

tenebris. Tamē licet tales oderint, adulteri sint, & homicide, & ex parte diaboli plura admiserint: dum falce euangelica necdum præcisi sacrificent, non cogitandum qui & quales sint, sed quid dent, vel quid accipiat is qui cum fide communicatur: neque quis habeat virtutem consecrandi, sed quod habeat. Nam sicut nomine Christi, ipso teste, etiam à membris diaboli dæmonia pelluntur, & virtutes ab eis plurimæ operantur, ita eiusdem virtute in sacramento alijs corpus & sanguis conficitur: licet dictum sit, quod Deus peccatores non audiat. Quia & super aquam baptismi, & super oleum, & super eucharistiam, & super capita eorum quibus manus imponitur, in sacramento hæc omnia celebrantur & fiunt. Idcirco valent etiam & per homicidas, eo quod & si non habeant spiritum sanctum, Deus est qui dat per ministerium eorum eundem spiritum sanctum, & consecrat ex officio munus suæ largitatis. Alioquin augustior est gratia Christi, quam fraus & calliditas diaboli. Si enim hortus ille deliciarum clausus, potuit habere spinas aduersarij: multo magis extra & in eos qui membra non sunt Christi, profectò

Luc. 10.

Ioan. 9.

Gene. 3.

emanat, fons ipsius gratiæ.

¶ Quod de adulteris presbyteris sub figura loquatur dominus.

CAP. XXXV.

for. non
esse

Non igitur euacuatur, quod vbique pollet: neque vltius esse potest, quod proprium Dei est. & quia si sunt qui dicunt hæc sui meriti esse, & fornicantur à Deo, nequaquam illa ex honoranda sunt diuini iuris sacramenta, vt eorum illa esse putentur, cum dominus sub specie meretricis synagogæ: Protulisti, inquit, de auro meo & argëto meo, & fecisti tibi imagines masculinas, & fornicata es in eis. Deindè ait: Accepisti vestimenta mea versicoloria, & operuisti idola tua. Oleum quoq; meum & incensum meum posuisti ante facië idolorum. Nã & panes quos dedi tibi & similaginè, postq; melle & oleo cibavi te: profectò quia carnalis aia conuertit ad imaginem phantasmatum suorum oia sacramenta & verba sacri eloquij: tamen non sua hæc sunt, neq; amatorum suorum, sed Dei: licet habeat fornicationem suam seducta & seducens. Vndè & dominus sua hæc esse protestatur: & ideo non debemus ipsis tribuere quæ Dei sunt, neq;

neq; quasi non aginta reppbare: imò quā-
uis apud fornicariam mulierem dona viri
legitimi recognoscere, & verbo veritatis il-
lam fornicationem corrigere, si valeamus,
quæ propria est impudicæ mulieris: non il-
la dona culpæ, quæ propria sunt Domini
miserantis. Quia & si sacramentum gratiæ
dat Deus etiam per malos, ipsam verò gra-
tiam, non nisi per seipsum, in qua est re-
missio peccatorum, quam tribuit interdū
etiam per sanctos suos. vndè nihil maius
aut minus est à quolibet in ministerio, & si
adhuc in tenebris sit, dum & sacramen-
tum præstatur ex officio, & gratia ex par-
ticipatione & vnitate colubæ, in qua fluit
fons vitæ, & manat remissio peccatorum.
Cuius sacerdos Christus & pontifex, in
æternum, expiat & offert seipsum pro no-
bis quotidie ante conspectum diuinæ ma-
iestatis.

¶ De colore & sapore carnis &
sanguinis Domini.

CAP. XXXVI.

QUOD verò colorem aut saporē car-
nis minimè præbet, virtus tamē fi-
dei & intelligētix, q̄ nihil de Christo dubi-

G 2 tar,

for. * videt
&

for. * fru-
stra est,

for. * q̄ vt

tat, totū illud spiritualiter * & degustat: q̄a
vt dixi, qui verbo cuncta creauit, hæc ver-
bo vnā cū spiritu sancto cooperat. & ideo
nihil dubitandum, vbi Deus trinitas iure
opifex creditur. Nihil etenim in eodē * est,
vbi efficax virtus eiusdem rei sentitur: vbi
plena similitudo exteriūs, & vera virtus
agni, atq; caro ei⁹ immaculata, interiūs vo-
catur. Nihil enim rationabilius, * vt quia iā
nos similitudinē mortis eius in baptismo
accipimus, similitudinem quoq; carnis ei⁹
sumamus, & similitudine preciosi sangui-
nis potemur: ita vt & veritas non desit in
sacramento, & ridiculum nullum fiat pa-
ganis, q̄ cruorē occisi hominis bibamus.
Auidius enī requiritur quod latet, & pre-
ciosius est quod cum fide quæritur. Ideo
quoq; sic debuit hoc mysterium tempera-
ri, vt & arcana secretorum celarentur infi-
dis, & meritum cresceret de virtute fidei,
& nihil deesset interiūs verē credentibus
promissæ veritatis. Insup̄ & quod maius
est, per hæc secretiūs præstita, ad illam ten-
deret speciem satietatis, vbi iam non pro
peccatis nostris quotidie Christus immo-
labitur, sed satietate manifestationis eius
sine

MENTO EVCHARISTIAE. 101

sine vlla corruptione omnes sine fine fru-
emur. Alioquin quomodò ferrét hæc ad- Ioan. 6.
huc increduli, si iam discipuli olim ista so-
no vocistudentis, ferre nequiverunt?

¶ Quòd adhuc mali & perfidi ruminant
intrinsecus, qualiter fieri possit vt
cruda caro voretur, vel san-
guis bibatur.

CAP. XXXVII.

NAm cùm saluator diceret, Qui man- Ioan. 6.
ducat carnem meâ, & bibit sangui-
nem meum, in me manet, & cætera, tum
inquiunt: Durus est hic sermo, & quis po-
terit sustinere eum? Quanto magis adhuc
in scij & perfidi ista duriùs ferrent, & cul-
parent Christianos fore immundissimos,
quòd carnem hominis comederent, & po-
tarent sanguinē? ac per hoc fieret execra-
bile, quod per fidē debemus credere esse
desiderabile, etiam per intelligentiam nō
carnaliter, sed spiritualiter degustare. 2. Co. 5.
Per fidem enim ambulamus, nō per speciem.
Quòd si carnis species in his visibilis ap-
pareret, iam nō fides esset aut mysterium,
sed fieret miraculum, quo aut fides nobis

G 3 dare-

daretur, aut perfidis execratio cōmunican-
tib' importunior crassaretur. Hæc igit cre-
dentibus, etiā fidelib' data sunt: signa verò
& miracula, vt fidē percipiāt, nō credētib'.
Vndē oportuit ista non permutari, & cre-
dētes de his nihil saltē ad modicū dubitare.
¶ Qualiter superna pietas aliquādo pro-
bis, aliquādo dubitantibus, vt vel sic cre-
derent, veram carnē vel cruorē osten-
derit.

CAP. XXXVIII.

Nemo qui sanctorū vitas & exempla
legerit, potest ignorare, quòd sæpē
hæc mystica corporis & sanguinis sacra-
menta, aut propter dubios, aut certē ppter
ardētius amantes, Christū visibili specie in
agni forma, aut in carnis & sanguinis co-
lore mōstrata sint: quatenus de se Chřsus
clementer adhuc non credentib' fidem fa-
ceret, ita vt dum oblata frāgitur vel offert
hostia, videretur agnus in manib', & cruor
in calice quasi ex immolatione profluere:
vt quod latebat in mysterio, pateretur ad-
huc dubitantibus in miraculo. Fecit enim
hoc pietas diuina quibusdam iam creden-
tibus, & tamē adhuc dubitātibus, vt & ipsi
fidutiā de veritate perciperēt, & alij de mi-
raculo

Miracula
quo faciāt.

raculo ad fidem solidarentur, & de Christi gratia per eandē fidē vberius participaretur. Nā quæ veritas repromisit, sine aspectu credēda sunt: sed quia duricordes sumus, voluit diuina mansuetudo in quibusdam omnibus satisfacere, vt vltius de his iam nemo dubitet. Porro q̄ si nec ostensa creduntur, nec ea quæ veritas testatur, ex fide cōmunicatur: quærat quilibet ob satisfactionem suā, quid expectet: quoniam nihil extra veritatem est. & quicquid veritas habet, *ostenso per speciem, quādo placuerit, <sup>for. *ostē-
sum</sup> representat. Vnde credere oportet, quod & hæc oportunissimē ostensa sint, & nihil dubitare de his quæ veritas repromittit: quia quisquis extra veritatem aliquid querit, non nisi falsitatem inueniet: & semetipsum, si ea quæ à Christo dicta sunt, nō receperit, extra veritatē secludit. Quod autem dixi sep̄ *quibusq; ardentius Christi <sup>for. *qui-
busdam</sup> amantibus hæc premonstrata fuisse, vnum è pluribus pandam.

¶ Quod quidam presbyter ob magnum desiderium promeruit, non solum vt Christū cerneret, sed & vt in vlnis stringeret & oscularetur.

for. *Plec-
gils

NAm quidem presbyter fuit religio-
sus valdè, *Plegils noīe, frequēter
Missarum solēnia celebrās ad corpus S. Ni-
ni episcopi & confessoris. Qui cū digno
moderamine sanctā Christo propicio du-
ceret vitam, cœpit omnipotētem dominū
pijs pulsare precibus, vt sibi mōstraret na-
turā corporis Christi atq; sanguinis. Itaq;
nō ex infidelitate, vt assolet, sed ex pietate
mentis ista petiuit. Fuerat em̄ à puero di-
uinis legibus imbutus: & propter amorem
superni regis, olim patriæ fines & dulcia li-
querat arua, vt Chri mysteria exul sedulò
disceret. Idcirco ei⁹ amore magis succēsus,
q̄tidie preciosa munera offerēs, poscebat
sibi pmonstrari, q̄ foret species latitās sub
forma panis & vini. Non quia de corpore
Chri dubius esset, sed quia vel sic Christū
cernere vellet, quē nemo mortaliū iā super
astra leuatum, in terris conspiciere potest.
Venerat ergo dies, vt idem celebrans piē
solennia Missarum, more solito procum-
beret genib⁹. Te precor, inq̄t, omnipotēs,
pāde mihi exiguo in hoc mysterio naturā
corporis CHRISTI, vt mihi liceat eum
pro-

prospicere præsentem corpore visu, & formam pueri, quem olim sinus matris tulit vagientē, nunc manibus contrectare. Quidum talia precaretur, angelus de cælo adueniens affatur: Surge, inquit, pperē, si Christum videre placet. adest præsens corporeo vestitus amictu, quem sacra puerpera gessit. Tū venerabilis presbyter pauidus ab imo vultum erigēs, vidit super aram patris filium puerū, quem Simeon infantem Luc. 2. portare suis vlnis promeruerat. Cui angelus inquit: Quia Christum videre placuit, quem prius sub specie panis, verbis mysticis sacrare solebas, nūc oculis inspicere, manibus attrecta. Tum sacerdos cælesti munere fretus, quod dictu mirū est, vlnis tremantibus puerum accepit, & pectus proprium Christi pectori iunxit. Deinde pfusus in amplexum, dat oscula Deo, & suis labijs pressit pia labia Christi. Quib⁹ ita exactis, præclara Dei filij membra restituit in verticem altaris, & repleuit cælesti pabulo Christi mensam. Tunc rursus homo prostratus, deprecatur est Deum, vt dignaretur ipse iterum verti in pristinam speciem. Qui expleta oratione surgens è terra,

G s inue-

for. 4 qui-
busdam

for. 4 for-
ma, quam

Ioan. 6.

Sap. 16.

inuenit corpus Christi in formā remeasse
priorem, vt̄ deprecatus fuerat. Et mira
omnipotentis Dei dispensatio: qui ob vni
us desiderium ita se præbere dignatus est
visibilem, & non in figura agni, vt alijs *q
busq; sub hoc mysterio, sed in forma pue
ri, quatenus & veritas patesceret in osten
sione, & sacerdotis desiderium impleretur
ex miraculo, nostraq; fides firmaret̄ ex re
latu. Veruntamen non prius idem commu
nicasse pueri corpus & sanguinem legitur,
quā rediret in prioris formæ speciem, ne
absurdum videretur quod præsumpserat,
& fides vberiùs requiratur interiùs, in ea
dem *quam exteriùs visu cōspexerat. Hoc
interim dixisse sufficiat de ostensione car
nis Christi, pro assertionē veritatis. Cæte
rū si quis ex eo nō credit illud quod in
euāgelio prædicatur, prioribus (inquam)
illis deterior videtur, qui sub vnus speci
ei gustu, om̄em saporem & om̄ne delecta
mentum fide perceperant. Nec tamē illud
tunc aliud monstratum, licet quicquid sa
poris & delectamenti est interiùs, sub vno
eodemq; colore totum manna præstiterit.
Potior quippe virtus rerum est, q̄ species
&

& fucatus color. Idcirco virtus magis consideranda est, q̃ color seu sapor exteriùs: quia qui vniuersis virtutem naturæ dedit, hic huic sacramento diuinitis indulgit, vt sit caro & sanguis ipsius: vt quod caro & sanguis Christi ecclesiæ contulit, hoc totum sacramentum huius mysterij compleat, & ad immortalitatem suos immaculatos clementer perducatur. Carnales quoq; & corruptibiles, ad spūalia & incorruptibilia perficit. Propterea ergo debuit spūaliter celebrari, quatenus per hoc de visibilibus ad inuisibilia feramur: & quod adhuc latet, si de instantiùs requiramus: nihilq; dubitandum de specie, dum virtus Christi interiùs totum præstat ex mysterio, quicquid euangelium promittit ex diuinitatis oraculo.

¶ Quòd hoc mysterium nullius meritis consecratur, nisi illius cuius nutu omnia reguntur & sunt. Cap. 40.

Nilli dubium, quòd sicut quando in nomine patris & filij & spūs sancti ter mergimur in fonte, tūc utiq; baptizamur nō in virtute illius & potestate qui hæc dicit, sed in virtute Christi q̃ hoc præcepit.

Ite

Matt. 28.

Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Sic itaque & hoc sacramentum non meritis, non verbis humanis, sed proculdubio diuinis efficitur & consecratur mandatis. Creatur enim ex aliquo ibidem non qualiscunque, sed noua salutis creatura, caro & sanguis Christi, veluti in baptismo homines noua efficiuntur creatura & corpus Christi. Idcirco non æstimandum est, quòd alterius verbis, quòd vllius meritis, quòd potestate alicui⁹ ista fiant, sed verbo creatoris, quo cuncta creata sunt visibilia & inuisibilia, Cuius ergo potentia creata sunt prius, eius vtique verbo ad melius recreantur, quia nemo creator alicuius rei aut re-creator, nisi vnus Deus, catholicè prædicatur. Propterea veniendum ad verba Christi, & credendum, quòd in eiusdem verbis ista conficiantur. Reliqua omnia quæ sacerdos dicit, aut clerus canit, nihil quàm laudes & gratiarum actiones sunt, aut certe obsecrationes fidelium, postulationes, petitiones. Verba autè Christi sicut diuina sunt, ita efficacia, vt nihil aliud proueniat, quàm quod iubent, quia eterna sunt.

Cæ-

MENTO EVCHARISTIAE. 109

Cælum, inquit, & terra transibunt, verba
autem mea non transibunt, sed facient oïa
ad quæ missa sunt: quia patris non nisi vnum
& consubstantiale & sempiternum est ver-
bum. Vndè sacerdos priùs inter cætera eti-
am verba euangelistarum assumens, ait:
Qui pridie quàm pateretur, accepit panẽ
in sanctas ac venerabiles man⁹ suas, & ele-
uatis oculis in cælum ad te Deum patrem
suum omnipotentem, tibi gratias agēs, be-
nedixit, fregit, & dedit discipulis suis. Ec-
cè vsque ad istum locum verba sunt euan-
gelistarũ. Porro deinceps verba sunt Dei,
potestate & omni efficientia plena: Acci-
pite & manducate ex hoc omnes: hoc est
enim corpus meum. Sed ne fortè putares,
quòd de illo vno tantũ pane, & in illa vna
hora, hoc tum esse iusserit, secutus adiun-
xit & ait: Hoc facite in meam cõmemora-
tionem. Vndè fatendum est, quòd quicquid
tunc illud fuit quod Apostoli ab eo perce-
perunt, hoc totum est istud, quia id ipsum
est. Et si velis audire quid est, Hoc est enim,
inquit, corpus meum. In hoc ergo verbo
creatur illud corpus, quia diuinũ verbum
est, & omnipotentia plenum, vbique præ-
sens,

Luc. 22.

Esa. 55.

Matth. 26.

Marc. 14.

Luc. 22.

sens vbique omnia complens. Et quod dicit, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur, crede ô fili, quia ita est, quoniam ipse dixit, & factum dubitare non potes: ipse mandauit, & creatum est. Præceptum ergo posuit, In meam cômémorationem hoc facite. Et ideo quotiescunq; fit catholice, verè hoc fit quod dictum est, Hoc est corpus meum.

¶ Quòd non alium calicem accipimus & offerimus hodiè, nisi què ipse Iesus in suis sanctis manipus accepit in cœna.

Cap. 41.

Matth. 26.
Marc. 14.
Luc. 22.

Simili modo posteaquàm cœnatū est, refert sacerdos verba euangelistæ, accipiens hūc præclarum calicem (& notandum, quòd hunc quem offerimus, non alium) in sanctas ac venerabiles manus suas, item tibi gratias agens, benedixit, & dedit discipulis suis, dicens. Audisne vbique q̃ ipse gratias egerit, q̃ benedixerit? & ideo licèt nos gratias agamus, dum ille est, qui pro nobis gratias agit per se, & nos tū per illum, & quia per illum, eius grarum actio iure dicitur. Sic itaq; licèt sacerdos bñdicat,

MENTO EVCHARISTIAE. III

cat, ipse est q bñdicat ac frāgit. alioqn nisi eius esset bñdictio, nulla sanctitas in eo esset. Vndē in Exodo ad Aaron & filios ei⁹: Inuocabitis nomē meū super filios Israel, & ego bñdicam eos. Sacerdos aut inuocat, sed ipse bñdicat & frāgit: qā nisi ille frāgeret hūc, paruuli oēs ieiuni remanerēt. Hic quoq; ppheta suspirās, qā necdū Chr̄s uenerat, aiebat in lamētationib⁹ suis: Paruuli petierūt panē, nec erat q frāgeret eis. Et ideo hic solus est, q frāgit hūc panē, & per manus ministrorū distribuit credētib⁹, dicēs: Accipite & bibite ex hoc oēs, tam ministri q̄ & reliq̄ credētes. Hic est calix sanguinis mei noui & eterni testamēti. In hoc q̄ppe verbo sanguis efficit, quod antea uinū & aqua fuerat. Efficit aut sanguis, sed ille utiq; quē discipulis tradidit, sanguis planē noui testamēti & eterni, quod testamentū nunq̄ immutabit, qā æternum est: nunq̄ uetescet, nūq̄ irritū erit. Et hoc est testamentū hæreditatis nr̄æ, per quod nobis diuina & cælestia tradunt. Hoc igit est mysteriū fidei. De cuius nimirū sanguinis figura, popul⁹ sanctificat⁹ est vet. testa. sed in illo sanguīe umbra erat, hic aut ueritas.

Qui

Num. 6.

Thre. 4.

Luc. 22.

Luc. 22.

Matth. 26.

Qui p vobis, inquit, effundetur & p multis in remissionem peccatorum. Nam vbi Lucas dixit, pro vobis: ibi Matthæus, pro multis, posuit. Vndè credendum q Christus vtrunq; dixerit: quia hic sanguis & p Apostolis, & pro multis q credituri erant per verbum eorum, effusus est. Hic vtiq; & non alius, neque alicuius, sed sanguis Iesu Christi in hoc verbo efficitur. Viget autem hoc verbum & manet, hic est enim calix sanguinis mei, qui pro vobis effundetur & p multis. Quapropter ô homo quotiescunque bibis hunc calicem, aut mâduca hunc panem, non alium sanguinem te putes bibere, quàm qui pro te & pro omnibus effusus est in remissionem peccatorû.

¶ Quod non aliam carnẽ comedimus, quàm quæ in cruce pependit: & alium sanguinem non bibimus, q̃ qui de eius latere fluxit.

Cap. 42.

Matth. 26.

Marc. 14.

Luc. 22.

NEque aliam carnem, quàm quæ pro te & pro omnibus tradita est, & pedit in cruce, q̃a sic veritas testatur: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et de calice: Hic enim sanguis meus est,

MENTO EVCHARISTIAE. 113

est, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum. vnde sicut in remissionem fusus est peccatorum & traditus, ita adhuc hodie in remissionem comeditur & potatur delictorum: vt quia in terris sine quotidianis leuibusq; delictis viuere non possumus, vt pramisi, tali esca & potu refectioni, sine macula & ruga inueniamur. Et non solum hoc, sed etiam omni benedictione caelesti, quae in illis est, repleamur. Ac per hoc, vnum corpus cum illo maneamus: vbi Christus caput, & nos omnes membra censeamur.

¶ Quod panis etiam, quanuis vera caro sit, hoc mysterium possit nominari, probat Apostolus vbi dicit: Probet se homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Quia Christi caro, & vera caro, & tamen panis viuus, qui de caelo descendit, iure catholice praedicatur. Caro quidem secundum gratiam, panis vero secundum efficientiam: quia sicut hic panis terrenus vitam subministrat temporalem, ita ille caelestis vitam praestat aeternam & caelestem, quia vita est sempiterna. Deniq; & sanguis hic, secundum efficientiam simili modo vinum

1. Cor. II.

H typi-

typicè potest vocari. Quia sicut vinum lætificat cor hoim sobriè potatum, ita longè locupletius hoc vinum sanguinis lætificat cor hois interioris, & inebriat mētē amore spūali. Vndè dictum est: Calix tuus inebrians, quam p̄clarus est, & vinū lætificat cor hois. De quo nimirū vino sponsa in Canticis exultat, q̄ Christ⁹ in ea ordinauerit suā charitatem. Cæterū * præmissam doctrinæ veritatem, nihil aliud q̄ caro Christi & sanguis iure creditur: quē non sapore carnis, sed spiritali dulcedine degustantur, & fidei ratione intelliguntur.

Psal. 22.

Psal. 103.

Cant. 2.

for. iuxta

præmissam

¶ Quodd quantitas in hoc mysterio non sit cōsideranda, sed meritum & virtus.

Cap. 43.

Exo. 16.

1. Cor. 8.

Senim figurā istius sacramenti in manna illa cælesti præcessit verè, & huius rei ratio exinde apertè monstratur, quod dicitur: Qui plūs collegerat, nō ampliùs: neq; qui minùs parauerat, inuenit minùs: non est oīno quātitas visibilis in hoc estimanda mysterio, sed virtus sacramēti spūalis. Sed sicut nec quantitas hominis Christi metienda in corpore, sed virtus in eo & diuinitas consideranda. Nam plūs retulit

mu-

MENTO EVCHARISTIAE. 115

mulier illa in euangelio, quæ fimbriam ve
 stimenti tetigit, quàm turba quæ totū cor
 pus pressit. Quia plūs cum mente conce-
 pit, & fide credidit. Idcirco cogitandū est
 à nobis, *vt quantum dente premitur, sed for. *non
 quantū fide & dilectione & dilatactione ca-
 pitur. Non enim rectè caro Christi sine di-
 uinitate sumitur, nec diuinitas sine carne
 præstatur. Vndè in euangelio, regnū cælorū
 simile dicitur thesauro abscondito, quem Mat. 13.
 qui inuenit homo, vadit & vendit oīa, &
 emit agrum illum. Quia nec ager, corpus
 videlicet Christi, sine thesauro, nec thesau-
 rus diuinitatis, sine agro carnis iure cōpa-
 ratur. Qui quā benè in agro thesaurus absco-
 ditus dicitur, quia in carne Christi diuini-
 tas corporaliter inhabitās, etiā in hoc my-
 sterio ab aspectu oculorū, ne caro videat,
 subtrahitur, vt fide auidius queratur: que-
 sita, veriūs inueniatur: inuenta verò, cari-
 ūs habeatur: & habita, desiderabilius fru-
 atur. Quia in Christo omnis plenitudo cor
 poraliter habitat sine dubio diuinitatis. Col. 1. & 2.
 Idcirco necesse est, q corp⁹ ei⁹ comederit,
 de plenitudine diuinitatis illud fide pci-
 piat. Vndè S. euangelista: Et oēs nos, inqt, Ioan. 1.

de plenitudine eius accepimus. Alioquin
nisi de plenitudine ei accipias prius, nec
ad modicum carnis peruenire possis. Quia
non thesaurus emitur propter agrum, sed
ager propter thesaurū. Nam thesaurus de
plenitudine diuinitatis cū eo & in eo cre-
dentibus emundatur. & ideo fili hoc my-
sterium dum communicas, dilata sinū me-
tis tuæ, emunda conscientiam, & percipe
non quantum mica exhibet, sed quantum
fides capit: quia in Christo plenitudo di-
uinitatis manet, in te autem de plenitudi-
ne, non quanta est, sed quantum idoneus
fueris, præstatur.

¶ Quod bonus bonum bono suo, ma-
lus verò malo suo percipiat bonu-
num, id est, eucharistiam.

Cap. 44.

ANTE passionem autem hoc sacramen-
tum ideo celebratum est, ut de lega-
li pascha cōtinuō, q̄a vmbra remo-
uēda erat, veritas claresceret. Nunquid igit̃
vmbra potest desistere, nisi radiante lucē?
Aliud verò Ch̄sus nouerat, q̄ & boni di-
gnē, & mali indignē hoc mysteriū, licet p̄-
sumptiuē, accepturi essent. Voluitq; for-
mam

MENTO EVCHARISTIAE. 117

mā cūctis dare coīcantibus, quid boni, qd
ve mali percipiant. Et ideo Iudas in figu-
ra omnium malorum, ad percipiendū ad-
mittitur. Nam si post resurrectiōem fieret,
iam Iudas cum sanctis Apostolis commu-
nicare nō posset, quia iudicio æterno iam
damnatus erat. Nam per hoc mysteriū pas-
sio domini & mors prædicanda erat. Ideo
magis congruit in ipso passionis articulo
hoc tradere, quàm post resurrectionē: qā
ad hoc immolatus est agnus, vt nos carnē
eius comedamus. Vndē Paulus: Pascha nō
strum immolatus est Christus. Itaque epu-
lemur. Cæterū ipse trāsibat iam de hoc
seculo ad patrem, id est, de hac mortalita-
te ad immortalitatem. Fecit adhuc morta-
lis, quod nos post eū & in illo facturi era-
mus simili modo mortales: Quatenū tali
nos resecti pabulo & inebriati poculo, fa-
ciamus nos pro illo securi de immortali-
tate, quod ille pro nobis prior fecit mor-
talibus. Ad hoc quippe immortalitatis p-
stitit alimoniam, vt mortē non timeamus.
¶ Quare ante passionem corpus su-
um discipulis suis Iesus con-
tradidit.

1. Cor. 5.

Cap. 45.

H 3

Atve-

AT verò quod vltimū est, si post resurrectionem hoc dedisset, dicturi essent hæretici; q̄ incorruptibilis iā Christus & in cælo positus, non posset in terris eius caro à fidelibus vorari. Nunc verò q̄ integer & incorruptibilis manet, dicimus cōtra eos, q̄ in morte eius ista percipim⁹, vt vsq; ad finem sæculi omnes indè pascamur: & tamen quod seminatum est, resurgens incorruptum, permaneat. Ob hoc ergo granum frumenti cecidit, vt multū fructum afferat. Si enim hoc ille concessit seminibus, multo magis id sibi præstitit, vt & ipsum maneat incorruptū, & deinceps multam alimoniā immortalitatis præbeat ex sua fructificatione credentibus. Vnde qualis ille resurrexit, talia sunt & hæc semina immortalitatis, quæ immortales faciunt dignè percipientes. Et ideo quotiès ista comedimus, mortē dñi adnunciamus: quia de morte ista immortalia meruimus, donec ipse veniat viuus & immortalis, vt cū eo etiā & nos, tali lōgè diuq; refecti immortalitatis cibo p̄ eū, immortales regnem⁹. ¶ Quod nec carō sine cruore, nec sanguis sine carne communicatur. Cap. 46.

Patet

1. Cor. 15.
Ioan. 12.

1. Cor. 11.

Patet sensus quia caro frangitur, qui sanguis est in calice, qui de latere manauit, & ideo quod recte caro sanguini sociatur: quia nec caro sine sanguine, utique; nec sanguis sine carne iure comunicatur. Totus enim homo, qui ex duabus constat substantijs, redimitur: & ideo carne simul Christi & sanguine saginatur. Denique non sicut quidam voluit, anima sola hoc mysterio pascitur, quia non sola redimitur morte Christi & saluatoris, verum etiam & caro nostra per hoc ad immortalitatem & incorruptionem reparatur. Carne quidem caro spiritualiter coniungitur transformatur, ut & Christi substantia in nostra carne inueniatur, sicut & ipse nostram in suam constat assumpsisse deitatem. Unde orantes ad deum cum propheta dicemus: Memorare meae substantiae. nunquid enim vanum constituisti filios hominum? Quae igitur maior securitas hominis, quam ad suam substantiam orare, & eam in Deum venerari, atque per unitatem personae fidei dicere: O Deus mea substantia, quae me constituisti & creasti, nunquid me vanum creasti? Non utique; licet vanitati subijciatur homo viuens: quia Deus creator & verbum patris, factus est homo. Unde constat per hoc, quod & nos in illo,

Psal. 88.

& ille vtrique in nobis, dum carne spiritualiter se refudit, vt nos per hoc in corruptione trāsformemur. Porro sanguis eius (vt dixi) potatur, quatenus anima quæ in sanguine peccati est, renouet: quia & Christiana anima non in sanguine peccati, sed in sanguine carnis, etiam vt natura est hoīs, carnem humanā quam Christus suscepit, viuificauit. Idcirco non rectè caro sine sanguine communicatur, sed vt caro habeat relationem ad animā, quæ in sanguine Christi est: & anima viuificatrix carnis, per sanguinem relationem habeat in Deum, atq; ita totus homo sanet. Hinc quoq; dominus cū dixisset, Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, habet vitam æternam: continuò subiecit, Et ego resuscitabo eum in nouissimo die. bet, nanq; ideo dixit, quia mox anima carne soluta, intrat in vitæ promptuaria, vbi sanctorū animæ reuescunt. Deinde, quod ad corpus pertinet, addidit: Et ego resuscitabo eū in nouissimo die. vt sicut integrè creat⁹ est homo, ita quoq; redēpt⁹ integrè prædicetur, ac deinde in nouissimo ad integrum reparandus credatur. Interim tamen

Ioan. 6.

Ioan. 6.

M
men
dem
tetur
tulit
guis
Qu
id n
ficia
iste
mea
rupt
nom
quod
non
per
lita
sim
duc
S
& p
hoc
diē

men iustum & pernecessarium est, vt redemptus alatur ad incorruptionem & potetur ad vitam. Propterea mox saluator intulit: Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Ac si diceret: Quia generaliter homines cibo & potu id maximè appetunt, vt non esuriant neq; sitiant, & nemoriantur. Hoc utiq; cõmunis iste non præstat cibus & potus, sed caro mea & sanguis, quia immortales & incorruptibiles facit: ideo verè cibus & potus nominatur. Constat igitur & liquet oibus, quòd in hac mortali vita sine cibo & potu non viuitur. Sic itaq; ad illam æternam nõ peruenitur, nisi duobus istis ad immortalitatem spiritualiter nutriatur. Et ideo benè simul in calice vno passionis Christi, hæc duo nobis ad vitam manârunt.

Ibidem.

¶ Quòd infelix sit, qui non credit ea quæ latent in hoc sacramento.

CAP. XLVII.

Sed infelix est animus, qui hoc nõ satis credit, & tamè non dubitat quòd cibo & potu vita humana sustentetur. Si em̃ in hoc mortali cibo tanta vis inest, vt quotidie vitam labentem repareret, & vires resti-

H 5 tuat:

tuat: quid sentiendū de hoc immortali cibo & potu, in quo vita æterna præstatur & immortalitas regnat? Veritas em̃ Deus, & Christus veritas est, quia utiq; Deus. Propterea ò homo, si veritas est, crede, caro Christi & sanguis quia vita est, & ideo veritas protestatur: Qui manducat meā carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam in se manentem. Manentem utiq;, & nō labentē: quia in hac vita nemo viuit, nisi viuendo labatur in mortem. In illa verò, semper in eodem statu manendo, sine defectu viuitur. Igitur si quis sequitur vitam, tenet veritatem. Et qui veritatē tenuerit, iam vitam habet in se manentem: quia Christus est via, veritas & vita. Vnde & hoc mysterium nōnunq̃ viaticū appellatur: quia si quis illo fruitur in via, peruenit ad vitam, quam iam in se habet: & falsitate nulla fallitur, quia veritatem dominici corporis & sanguinis ad vitam illustratus vegetauit.

¶ Quare nos ieiuni communicemus, cum Apostoli non ieiuni, sed ad cœnam primitus cōmunicarent. CAP. XLVIII.

Sacra-

MENTO EVCHARISTIAE. 123

Matth. 26.
Marc. 14.

Sacramentū ergo fuit, quòd dominus post cenā apostolis hoc tradidit. Sic enim implere illud oportebat, circa finē diei ad vespērā, vt hora ipsa sacrificij ostēderet iam finē seculi aduenisse. Vndē Ioan. 2. nes: Filioli, nouissima hora est. Porro Apostoli aded̄ ieiuni non erāt, quia necesse fuit vt pascha illud typicū prius compleretur, deindē ad verū Paschæ sacramentū transirent. Hoc enim in mysterio tunc factū est, vt & vmbra finē acciperet, veritate ostensa, & ipsi deindē ad veram mox transirent nouitatē. Ex quo factū, q̄ ieiuni corpus & sanguinē primitiūs minimē percipere, ceterū vniuersaliter in ecclesia oēs cū summa religione ieiuni cōmunicare cōsueuerūt. Sic em̄ per apostolos placuit spiritui sancto, vt in honore tāti mysterij, primitiūs corpus Chri & sanguis sobriē acciperet, q̄ ceteri cibi. Et ideo per oēm ecclesiā Chri, mos iste satis decēter ac prouidē inoleuit. Neq; obseruandū, sicut apocryphorū monūta decernūt, donec digerant corpore, ne cōmunis cib⁹ accipiat: sed satis inuigilādū, vt antea qsq; semp parer, & post acceptā grām null⁹ indignū se reddat. Spūaliter enim

Cōmunio
vespertina,
cur in
matutinā
versa.

enim hæc accipienda, nõ carnaliter. Licet igitur panis in carnem, & vinum conuertatur in sanguinem, veluti à natura probatur, tamen altiùs hæc cõsideranda sunt: vbi non modò caro aut sanguis Christi in nostram conuertuntur naturam, id est, carnẽ & sanguinẽ, verũ nos à carnalib⁹ eleuãt, & spirituales efficiunt. Hoc sanẽ in nobis nutriunt, quod ex Deo natũ est, * & quod ex carne & sanguine. Dedit itaq; Christus nobis potestatem filios Dei fieri. veruntamen non ex volũtate viri, sed ex deo nascimur. Illa ergo natiuitas nostra, quæ ex Deo est, vtiq; spiritualis est, quia Deus spiritus est. Et ideo hæc mysteria non carnalia, licet caro & sanguis sint, sed spiritualia iure creduntur. Vndè lõgè inferiùs vita nostra ista temporalis, corporeo isto cõmuni alitur cibo & potu: longè verò excelsiùs ac præminetiùs vita illa, quæ absconsa est cũ deo, qua cõformes illi & configurati sumus, illo saginaĩ cibo & potu, quẽ in scripturis & de altari accipimus, & transuehit nos ad spiritualia, vt ibi viuamus exindẽ, vbi vita nostra seruetur æterna. Ac per hoc, qui sic accipit, dignè accipit: & qui dignè illud

for. non
quod

Ioan. 4.

lud acceperit, habet vitam æternam in se
manentem. Friuolū est ergo, sicuti in eodē
apocrypho libro legitur, in hoc mylterio
cogitare de stercore, ne cōmisceatur in di
gestionē alteri⁹ cibi. Deniq; vbi spiritua
lis esca & potus sumitur, & spiritus sanctus
per eum in homine operatur, vt si quid in
nobis carnale adhuc est, trāsferatur in spi
ritum, & fiat homo spiritualis, quid com
mixture habere poterit?

Friuolæ
ineptæque
quorundā
solicitudi
nis exclu
sio.

¶ Quantum sit inter communem ci
bum & hoc sacramentum.

CAP. XLIX.

Quantū igitur distat vita illa æter
na, ab ista mortali vita, tātū & iste
cibus omnino præminet ab illo cōmuni,
quo simul nobiscum etiā animalia viuunt:
& ideo communis appellatur, quia omniū
est, bonorū scilicet & malorū, nec non &
animalium. At verò iste, nō nisi filiorū Dei
est cibus, vt indē alant, vndē viuunt. Chri
sto enim viuimus, cuius membra sumus.
Dispensatiōe satis prouisum est, vt ex illo
interdum pascamur, quatenus per hoc cū
illo, & in illo vnum corpus inueniamur.
Verūtamen q̄ ieiuni cōmunicamus, satis
pro-

for. ante
rima

proindè, vt dum sobrietas flagrat in corpore, dū omnis feruor carnis conquiescit, & oēs animi sensus ad intelligētiā & discernendi rationem fortiū vigent, illo priūs cibo interior noster homo inebrietur, quatenū deinceps quod præminet in nobis, vegetatū cælesti dulcedine, illud regnat & gubernet quod inferius est, ne ad noxia & superflua se relaxet. Dignum igitur fuit, vt quod sublimius est, maiori honore potiretur, deindè quod inferius, & tñ necessariū indulgētiæ istius vitæ pciperet. Priūs tamē ad cælestia & æterna feliciū inuitate. Hæc est nanq; verā & noua conspersio synceritatis & veritatis, vt sim⁹ azymi sine fermento malitiæ & neqtiæ. Nā in calice nihil aliud bibimus, quā Christi sanguinem, vbi & nos per aquam admixti, cōiuncti sumus. In pane verò nihil præter corpus, vbi nos per CHRISTI consersionem iam membra sumus, quia nimirum conspersio per aquā sancti spiritus fit. De qua Christus in euangelio: Qui credit, inquit, in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Et continuò euangelista: Hoc autem dicebat de spiritu, quem accepturi erant credentes

Ioan. 7.

Ibidem

MENTO EVCHARISTIAE. 127

dentes in eum. Hæc igitur conspersio,
de multis granis, fecit vnum corpus. Cor-
pus, inquam, synceritatis & veritatis, si ta-
men sumus azymi, id est, absque fermento
malitiæ & nequitiae, vt dignè hunc pa-
nem, de hac aqua conspersum, accipe-
re possimus. O mira Dei omnipotentis
dispensatio, qui tantis instruimur disci-
plinis & fruimur exemplis, si non sit mens
ingrata de tantis beneficijs, & dubia de
tam immensis promissis. Idcirco ô ho-
mo, serua consersionem gratiæ: quia li-
cèt triticum sis, nisi doctrina & virtute spi-
ritus sancti ad hanc vnitatem & consper-
sionem fueris benè in farinam attenuatus,
deindè conspersus gratia, & igne decoctus
charitatis, non poteris ad soliditatem fi-
dei firmari. Propterea sit tibi semper mo-
la superior, spes promissionis: & mola infe-
rior, timor pfectæ charitatis. Quib' duob'
benè attenuat', possis spiritus sancti gratia
in Chri corpore vniri. Patet igitur q' hæc
mystica sunt. Et ideo filii sic ista debes co-
gitare, quasi cælestia: sic cōtingere, quasi di-
uina: sic accipere, vt salutaria, in qbus vi-
ta æterna reppmittit: sic credere, vt dicunt.

*Dein-

for. *deni-
que

*Deindè sic viuere, vt in Christo semper
veritate & sinceritate cōspersus, mēbrum
eius inueniaris.

¶ Quòd quidam errando dicunt, quòd
Christus post futuram resurrectionē re-
gnaturus sit cum omnibus sanctis
in mundo mille annos.

CAP. L.

EX hoc ergo loco quidā mille annorū
fabulam astruunt, q̄ Christus corpo-
raliter sit regnaturus, quando noua corpo-
raliter debeat comedere vel potare, quæ
vsq; ad cōsummationem seculi non se fa-
cturum, vt aiunt, denunciavit. Nos autem
catholicè sensum ipsius domini requiren-
tes, non hereticorum nēias sequētes, sed
eius qui ait: Accipite & comedite ex hoc
omnes. hoc est enim corpus meum. Et ca-
licem illum esse dicam, de quo idē: Hic est
calix meus noui testamenti, qui pro multis
effundetur in remissionē peccatorum. De
quo nimirum calice propheta ait: Calicē
salutaris accipiam, & nōmen domini inuo-
cabo. Per quem *itaq; calicē passio domini
designatur. vndē idem ad patrem: Pater,
inquit, transfer à me calicem istum, scili-
cet

Matth. 26.

Lucę 22.

Psal. 115.

for. *vtiq;

Matth. 26.

MENTO EVCHARISTIAE. 129

cet mortis passionem, vt p manus Iudeorū fiat. Ac deindè: Pater, si non potest hic calix trāsire, nisi bibā illum, fiat voluntas tua. Propter quod & mos benè inoleuit, vt sanguis Christi, nunq̃ in catino, nunq̃ in cratere, nec in alio vase, q̃ in calice cōsecretur: sed neq; alio nomine, vt fieri solet in alijs quibusq; vasis, nisi semper iuxta proprietates linguarum calix vocatur, vt exindè omnibus calix passionis Christi ad memoriā reducat: ex quo nimirum calice, idē ex eadē morte sanguis, & p̃ sanguinē vitam hauriatur æterna. Quod cū bibimus, qd aliud q̃ mortem domini adnūciamus? Idcirco necesse est, vt vnusquisque prius moriatur huic seculo: quia sicut nemo, nisi sepultus, mortem adnūciat: ita nemo exindè vitam sumit, nisi resurgēs in nouitate vitæ ambulet, etiam in Christo manear. Vndè si volumus ea cū Christo percipere, sursum in cœnaculū magnū & stratū: q̃a nisi magnus sit, nec omnes capit. Ascendamus autem sursum: quia qui deorsum iacent, non ista cum Ch̃ro, sed fel draconū infelicitè cū Iuda, vt sint ī felle amaritudinis, bibūt. Hinc quoq; Paulus ait: Quæ sursum sunt, Col. 3. I sapite,

for. ascē-
damus;

Deut. 32.

Col. 3.

sapite, non quæ super terram. Non enim
 alibi, vbi hic calix noui testamenti est, q̃
 fursum accipit: & quia noui testamēti est,
 non nisi ab innouatis, q̃ sunt sine vetustate
 peccati, communicatur. Noui autem tes-
 tamenti, ob distinctionem veteris, dicit.
 Exo. 24. De quo Moses, cū aspergeret populum
 de sanguine holocaustorum, mediū eius
 in crateras, & medium effudit super altare,
 Ibidem & ait: Hic est sanguis testamēti, quod mā-
 dauit dominus. Sanguis testamenti, q̃a fi-
 gura erat & vmbra hui⁹ mysterij, per quod
 testat⁹ est dominus, daturū se nobis. Cuius
 nimirū sanguine populus aspersus est
 Christianus, & mediū eius passi per crate-
 ras refunditur: quia mysticū est & morale
 ex scripturis, quod in eo percipim⁹. Dein-
 dē mediū eius super altare, ppter multorū
 exhaurienda peccata: vndē nunc potum
 sumimus: quoniam & sapientiam doctri-
 nę ex illo habemus, & redemptionis pre-
 cium indē p nobis offerimus. Ergo quod
 tunc ille pro nobis semel fecisse legitur,
 hæc nos, ipso iubente, quotidie facimus.
 Necnon & in Salomone legimus, quod
 prou. 9. sapiētia miscuerit in crateras vinum suum.
 Quod

MENTO EVCHARISTIAE. 131

Quod sanè vinū illa moralis intelligentia
 est, de qua inebriantur animę fideles. & il-
 lud refunditur ad altare, quando dicitur:
 Iube hæc perferri per manus angeli tui in
 sublime altare tuum, in conspectu diuinę
 maiestatis tuę. ideo fit, vt sanguis Christi
 indè pro * nobis exhaustiendis quotidie ^{for. & no-}
 delictis rursus in precium sumatur redem- ^{stris}
 ptionis, & interior homo noster plenius
 innouet & cōuiat Chro, nō modò mori-
 bus & vita, verū etiā & in vnitate naturę p
 corpus hinc indè, vt in illi^o forma inuenia-
 mur. Neq; em̄ hic sanguis integrè pcipitur,
 nisi & imortaliter de altari corporis Chri
 ob renouationē nos * refundat. Vbi pfectò ^{for. & per-}
 Chrus cōuiuiū & cōuiua noster simul esse ^{fundat.}
 voluit. Per hoc ergo q̄ nos corpus ei^o sum^o
 de carne & ossib^o eius, ille nobiscū illud bi
 bit nouū in regno patris, q̄ sanguis est no ^{Eph. 5.}
 ui testamēti. Nos verò q̄ corpus ei^o sumus, ^{Matth. 26.}
 & ille ī nobis vt caput regnat, regnū patris ^{Luce 22.}
 iure vocamur. In quo nimirū Chrs iā illud
 bibit nouū, quotiēs fideles infra ecclesiā il
 lud dignè pcipiunt. Sicut em̄ patit̄ in suis,
 & esurit & sitit & vestitur ac suscipitur: sic ^{Matth. 25.}
 quoq; bibit illud nouum in regno patris,

id est, in ecclesia, quotiès eum dignè sui
 aut comedimus aut potamus. Nā de vinea
 illa quę fecit labruscas, felle amaritudinis
 potatur, quod est calix passionis. Ceterum
 in regno adoptionis, de genimine vitis no
 uę bibit & vinea Sorech, quę interpreta
 tur electa. Rubentia enī musta in eo, prelo
 crucis eliquantur, dum quotidie Christi
 sanguine de altari sumuntur. Idcirco quo
 tiès nouum ex hoc vinum bibimus. Hinc
 ergo cōuiuium nostrum dicitur, quia Pa
 scha nostrum immolatus est Christus.

locus mu
 tilus.

1. Cor. 5.

¶ Quod Christus & conuiua
 sit, & conuiuium.

CAP. LI.

COnuiuæ verò, eo quod cum illo epu
 lamur, transformati in nouitatem, quā
 corpus ei⁹ sumus, ex quo se in regno patris
 illud nouū bibere testatur. Alioquin eum
 in illo regno futuro hūc potum corporeo
 gustu, & hanc escam non rectē bibiturum
 nec percepturum credimus: sed sicut ipse
 sacerdos & author salutis instituit. Ex quo
 renouati sancti Apostoli per aduentū san
 cti spiritus de cælis, & inebriati musto cha
 ritatis, ex eo sanè credimus hunc calicem
 in

Aq. 2.

M
 in ec
 tatis,
 dux
 rat in
 iam
 ince
 ter a
 volu
 opu
 patri

C
 ille c
 cib
 Si fu
 pane
 duen
 ptiza
 ange
 myst
 quasi
 ment
 sti, &

MENTO EVCHARISTIAE. 133

in ecclesia consecratū, & ille spiritus veritatis, in quo renouati sunt ex vetustate, induxerat eos in oēm veritatē, & cōfirmauerat in plenitudine doctrinæ:† profectò vbi iam sicuti à Christo, ita sanè ab eis & deinceps in nouitate spiritus consecrať. Ali-
ter autem, Meus cibus est, inquit, vt faciam Ioan. 4.
voluntatem eius, qui me misit, & impleam opus eius. Ergo dum facimus voluntatem patris, adimpletur opus charitatis.

¶ Quòd Iacob desiderabat hunc cibum & vestimentum.

CAP. LII.

Christus utiq; nobiscum bibit in regno ecclesiæ suæ sanguinem suū: qā ille caput, & nos membra sumus. Hūc itaq; cibum Iacob patriarcha esuriebat, dicens: Si fuerit dominus mecū, & dederit mihi Gene. 28.
panem ad edendū, & vestimentum ad induendum. Quotquot ergo in Christo baptizamus, Christum induimur, & panem angelorum comedimus. In quo nimirum Gal. 3.
mysterio benedixit Isaac Iacob filium suū, Gen. 27.
quasi nulla alia esset benedictio, quàm frumenti & vini, scilicet in pane carnis Christi, & in potu sanguinis: quæ de agro cor-
I 3 poris

for. *do-
minici no-
bis

poris *nobis quotidie per officium sacer-
dotis maturescunt, & comedimus. Hinc
quoq; idem ait: Det tibi Deus de rore celi,
& de pinguedine terre abundantia frumēti
Gene. 27. & vini. In rore quidē celi, q̄a hęc myſteria,
diuinitatis ope conficiunt. In pinguedine
verò terre, q̄a caro Chrī de virgine orta cre-
diť: vbi ꝑculdubiò Chrīanorū pleniffima
p̄ſtatur abundātia panis & vini, in q̄bus ſi-
ne dubio vita fruīt angelorū. Nec igit̄ cha-
riſſime fili iſta paruipēdas, vitæ vbi tanta
redolent ſacramēta. Habes q̄ à lógē tantus
patriarcha ſenſit in filio ſagrantiam huius
Gene. 27. myſterij. Ait em̄: Ecce odor filij mei, ſicut
odor agri pleni cui benedixit dominus.
Quia ꝑfectò i iſto agro corporis Chrī the-
ſaurus abſcòditus, vernat floribꝰ immarce-
ſcibilibꝰ, & redolet ſuauiatē odoris. Quē
Matt. 13. qui inuenit homo, vadit & vendit oīa q̄ ha-
bet, & emit agrum iſtum, vbi theſauri oīs
Col. 2. ſapiētiae atq; ſciētiae contēplantur. De quo
ſanē agro, panis vitæ carnis, & potus ſan-
guinis credentibus quotidie exuberat, & à
for. *meti- fidelibꝰ meſſuit. In quo utiq; verus Iacob
tur benedicitur, & dominus fratrum ſuorum
conſtituitur: quia nimirum ſine iſto, nulla

re-

MENTO EVCHARISTIAE. 135

rerum alia proficit benedictio. Vnde beatus idē, Esau seruus venator, ad benedicdū cū tardior occurrisset, benedictioē hac iā fratri indulta, ait: Venit germanus tuus fraudulenter. ac deindē: Frumento & vino stabiliui eū, quod est apertē dicere: Firmaui eum pane corporis Chri & vino sanguinis, in qbus illi æterna maneat abundātia. Tibi autē vltrā qd faciā? Quid igit tātus & talis Dei cultor, si nihil inuenit filio vltrā qd præbeat, nisi eadē illi votis imploret? putasne, quod absit, si fueris indignus tantæ gratiæ, vllis q polleas bonis, vltra quā nihil ampliùs in hac vita præstat? * Aut fortē ideo paruipendes, quia in ore non sapit, quod in spiritu illi longē præsens erat in eo, & frui desiderabat? Sed & hoc, licet in spe resectus olim Abraham fuerat, ideo benedictus Deo excelso dict⁹ est, qua deniq; benedictione post eum Deus Isaac perfuderat: propterea & ipse filium suum Iacob eisdē ditabat bonis, & pphetali eloquio implorabat, quod oibus erat reppmissum. ¶ Quod illud tam magnum huius sacramēti bonum Zacharias admiratus

Gene. 27.

for. * An.

Gene. 14.

Gene. 27.

fit.

CAP. LIII.

I 4

Ma-

Magnum igitur bonū & summæ benedictionis arcanum, in hoc mysticè Christi ecclesiæ præparatur, vbi & Christus est cõuiua deliciarū, & cõuiuium.

Zach. 9. De hoc qppe bono Zacharias olim reppmisso admirās, ait: Et qd bonū ei⁹ est, & qd pulchrū ei⁹, nisi frumentū electorū, & vinū germinans virgines? Vbi notandum quòd nō nisi electorū est cibus, ex quo bonū salutis ecclesiæ & pulchritudo decoris p̃statutur: quia etsi quotidie sordescit, exinde re-

Eph. 5. paratur, vt sp̃osa Christi sine macula & ruga, talibus inueniatur respersa munerib⁹.

Alioquin dū quotidie peccamus, licet in minimis, quomodo sine macula esse possum⁹? Nō ergo est immaculata, q̃a neui obsecenitas dedecorat. Sed per hęc purgatur iugiter. pulchrū eius est corpus, ex quo iā speciosa p̃ lauacrū ampliùs pulchrescit, vt cādore lilij & rubore sanguinis i hoc mysterio decoret⁹. Bonū qppe, vt ad vitā æterna p̃ficiam⁹: pulchrū verò, dū immortalitatis gloria vestimur: vt & interiùs fruamur dulcedine, & exteriùs fulgeam⁹ nitidiùs de tātī bñficij gr̃a. Et vinū, inqt, germinās virgines. Felix fructus vbertatis, ex quo virginitas germinatur.

MENTO EVCHARISTIAE. 137

¶ Quòd omnis ecclesia Christi, virgo nominatur & est.

Cap. 54.

NAm in hoc nostri germinis vino castitas corrumpitur, ab isto verò virgines procreantur. Et ideo iure omnis ecclesia Christi, virgo nominatur: quia ista repleta vino, nullum præter Christum amare nouit, nullum esurire alium, nullum sitire: quoniam summum eius bonum Christus est, & summa pulchritudo vestis illa contexta desuper ex vellere agni, quæ nuptialis alibi appellatur. Sed & charitatis vino debriata iure omnis anima, quæ Christi potatur sanguine, virgo dicitur. Habes charissime sanctorum vitæ bonum, * quod for. * quo nullum est aliud. Habes pulchrum venustatis, quo tuas infantie abluas sceditates. nullum est aliud melius exerce te in castitate, quoniã hic sanguis nihil magis diligit, quàm in Christo virgines. Virgines inquam, sed pudicas & prudentes: quia sunt & fatuæ, intus in animo non habentes oleum secum spiritus sancti. Matth. 25. Quem profectò si quis non habuerit, hic Rom. 8. non est Christi. Nam neque frumetum carnis sine vino sufficit sanguinis, neque ca-

1. Cor. 3.

Iohel. 2.

ro aut sanguis sine oleo spiritus sancti prodest nobis, imò magis officit. Ideo quisq; rectè vult communicare, sic viuat necesse est, vt templum spiritus sancti semper esse queat. Quia si quis templum Dei violauerit, disperdet eum Deus. Hinc Paulus ait: Nolite contristare spiritum sanctū in quo signati estis. Profectoq; sine illo nulla Christi gratia habetur. Propterea & Iohel cūm pœnitentibus veniam promitteret, Respondit dominus, inquit, & dixit populo suo: Ego mitto vobis frumētum, vinum & oleum, & replebimini in eo. In eo utiq; replebimini, licet tria promiserit: quia caro & sanguis per eundem spiritū sanctum consecratur. Alioquin mihi nec caro est, nec sanguis, sed iudicium quod percipio: quia sine donāte, nullum malè præsumentibus donum ex deo præstatur. Nam idem spūs donum dicitur, qbus Christ⁹ & ecclesia repletur. Sed ille ad plenum hæc oīa donorum possidet, Ecclesia verò per partes indiuiduè, sicut eidē placuerit, qui se diuidit in singulis, & bipertitur oībus. In eo tñ diuinitus adimpletur, quia sine illo anima cuiusq; vacua inuenitur. Ideo hūc semper ore-

oremus, hunc desideremus iugiter, vt eius
 repleatur bonis desiderii nostru, & semp
 ab illo renouetur si aquilæ inuetus nostra. Psal. 102.
 Liqueat ergo q̄ sine illo nihil est quod ha-
 betur, nihil quod percipitur, eo q̄ oīa do-
 na virtutu hoc vno claudunt. Idcirco si vo-
 lumus cælestibus ditari donis, donu patris
 ac filij & spūs sancti, qui ab eis cōsubstan-
 tialis, pcedit & coetern⁹, ardēti animo pe-
 tamus, vt per eū charitas in cordib⁹ refun-
 dat nris, atq; in ipso renascentes quotidie,
 ad vitā sanctificent: q̄a quoscunq; ille san-
 ctificauerit sui roris aspersioe, eos pfecte
 patrē & filiū inhabitare credim⁹. Hinc idē
 filius ait: Ego & pater ad eū veniem⁹, & mā-
 sionē apud eū faciem⁹. Nō quasi pater mis-
 so spūsctō, sed signāter insinuās, q̄ ad eos Ioan. 14.
 tm pater & ipse veniāt, quos idē suę puētu Locus mu-
 aspersiois sanctificauerit spiritus, licet in tilus.
 oib⁹ sibi semp coopatrix sit tota trinitas.

¶ Admonitio cuiusque, vt sit probus &
 castus ante communionem. Cap. 55.

Qua de causa sicut nihil in hac vita
 felici⁹ bono Chriano, ita nihil illo
 periculosi⁹, si desert⁹ à tāta grā, fiat mēbrū
 meretricis. Et ideo charis. castū te custodi:
 quia

for. *in-
ternus
for. *
quod
Psal. 25.
Matth. 27.

Ioan. 9.

Locus ob-
scurus.

quia hoc munus quo virgines generatur,
nimirum non modò carnis luxuriam, ve-
rùm etiam mentis execrat desidiâ, & omne
quod est vndè noster *exteriùs homo pos-
sit maculari. *Quo velim, quia ordinante
Deo iam sacris adsistis altaribus. Laua in-
ter innocentes, non cum Pilato, manus: quia
nulla excusatio prodest, vbi vestis est con-
scientia iudex, & si probaueris te primùm
tum de pane illo & calice securò bibe. Sin
autem, Da honorem Deo, & corrige quan-
to citiùs plenitudine cordis maculam erro-
ris, si quomodò valeas demum Christi al-
taria circumdare pijs amplexibus, & ad san-
cta sanctorum mente pura ditior introire.
Alioquin grauius est, in sordibus adhuc
sordescere, & inlicita dei mysteria, cõtem-
pto Deo, impudèter accedere. Hæc igitur
ob cautelam tui dixerim, dilectissime fili:
quia noui plerosque veluti sues immun-
das, qui obtentu pœnitentiæ redeunt ad vo-
lutra tanto procliuibus vitiorum, quan-
to faciliùs ad hæc sine præiudicio reat⁹ sui
accedunt, ista pedibus calcare: qui nec, quia
semel eos dei patientia sustinuit, dum in-
digni vitæ mysteria præsumeret, vlteriùs,
quæ

MENTO EVCHARISTIAE. 141

quæ dicimus, vera malunt credere. Veretur enim coram humanis obtutibus suam verecundiam portare, quàm coram maiestate diuina & omnium supernorum presentia, temeritatis incurrere offensam.

Quibus, pfectò cordis induratio, cùm nec se corrigunt, nec Dei visitetur verbere pietatis, iam pœna est peccati & cõtemptus superbię. Sed dominus quia eos cõtinuò non punit, vt prætulimus, nunquid nō curat, aut suas iniurias ita tenus multas obliuiscitur? Nequaquam hoc dixerim, prætetim cùm idem videat, & ad iracūdiam exinde ampliùs concitetur, eo quòd prouocent eum filij sui ac filiæ in iram, quos angelorum gratis sociauerat ad mensam.

Hinc quoque est quod sequitur, Abscondam faciem meam ab eis, & considerabo nouissima eorum. Propter quod & sepè hi tales interdum proponunt se ad horam in melius conuerti cum summa deliberatione mentis, sed iterum tentationis impetu peius ruunt. Idcirco tu si vis saluari, & his ad vitam frui, velim sic te agas, vt deũ p̃sentem semper vbique intelligas, & sic coram ipso versari, vt in nullo maiestatis eius oculos

Deut. 32.

Deut. 31.

& 32.

Deut. 32.

los offendas Quia si q̄s se putat ab eo v̄spi
am delitescere, nouerit eum om̄ino quòd
offensum non effugiet qui vbique virtute
pollet: sed apud eū omnia recondita, quæ
gessit, & signata in thesauris eius inueniet.

¶ De hœdo & agno, qualiter vnicuiq;
immolantur in hoc mysterio. Cap. 56.

Exo. 12.

PAtet igitur ex lege diuina, licet Chri-
stus immoletur agnus in ecclesia, q̄ p̄
differentia meritorum hæc & præmia tri-
buantur. Vndè dñs in Exodo, cū de pa-
scha loqueretur: Decima die mensis huius
tollat vnusquisq; agnū per familias & do-
mos suas. Erit aut̄, inquit, agnus absq; ma-
cula, masculus anniculus, iuxta quē ritum
tolletis & hœdū. Vbi septuaginta: Erit no-
bis agnus immaculatus. de agnis, inquit,
& hœdis sumetis. Ex quo profectò liquet,
quia ob differētiā meritorum, ista præ-
cipiuntur, si fortè quis agnum non potue-
rit paupertate vitæ assequi, id est, vitā im-
maculatā offerre, saltem hœdum habeat
in sacrificijs qui pro pœnitentibus macta-
tur. De quo diuinæ legis interpret Hiero-
nymus ait, q̄ Christ⁹ in domo ecclesiæ du-
pliciter immolatur. Si iusti sumus, inquit,
de

MENTO EVCHARISTIAE. 145

de agni carnib⁹ vescimur: si peccatores & pœnitentiam agimus, nobis hœdus occiditur. Non q̃ Christus hœdus sit, quos à suis tris stare docuit: sed pro diuersitate merit⁹um, vnicuiq; aut agnus aut hœdus sit. Matth. 25. Alioquin ex lege cur hœdū simul cū agno iubetur tolli, nisi ob merit⁹um districti-
onem? Vbi mox: Et seruabitiseū, inqt, vsq; Exo. 12. ad quartamdecimam diem mensis huius, immolabitq; eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperam. Nec tamē aperte insinuat, si de solo agno accipiendum est, quod de hœdo iubeat: sed ex hoc, vt̃ moris est in scripturis diuinis, latenter ostendit, q̃ aliud est quod perfectō perfectiori-
bus mandauit, aliud verò quod lapsis & torpētibus ad indulgentiā prouidit. Idcirco de solo agno qd agēdū, apertē instituit: de hœdo verò, quasi nolēs edicere, pressius reticuit: qm̃ aliud est, quod ipse vbique vult, perfecti⁹: aliud aut, interdū quod indulget. Vndē & alio loco de pascha præ- Num. 9.
cipitur, vt qui primo mense pascha facere 2. Par. 30. non potuerit, secundo faciat. Id est, si cum pfectis in primo mēse, quasi in prima grā, sine mortis reatu agnū edere nō potuerit,
sal-

Num. 9,

saltem secundo mense, id est, in pœnitentia reatus sui hædum indulgētiarum percipiat. Aitenim ita: Homo qui fuerit immūds super animam siue in via procul, in gente nostra faciat Phase domino mense secundo. Aliter autem: Si autem immunus in anima non fuerit, ant procul, p corpore viæ à templo spiritus sancti nō recesserit, & phase domino non fecerit, exterminabitur anima illa de populis suis. Qui omnino nisi māducauerit carnem filij hominis, vitam nequibit æternā habere, quoniam sacrificium domino nō obtulit tempore suo. Et ne putares quōd de his fortē

Ibidem.

diceret, qui sunt extra Christum, addidit, In gente nr̄a: quia omnes Christiani, quasi sub vna generatione, reputantur. Humilius est sanē, cum pœnitentibus hædum, quā cum perfectioribus & sanctis Christum agnum comedere. Quod benē intelligens senior ille filius de agro reuersus, sed malē contra dulcissimum patrem inuidia permotus, obiurgat dicens: Tot annis seruiō tibi, nunquam mandatum tuum p̄teriens, & nō dedisti mihi hædum, saltem vt cum amicis meis epularer. Et quā iustē

Luc. 15.

MENTO EVCHARISTIAE. 145

stè, quia profectò cæcatus, mente, noluit
 intrare intus, nec corde pœnitere. Idcirco
 *prorsus omnibus bonis paternis, nec hoc for. *priua
 dum indulgentiarum meruit acquirere, tus
 *nec vitulus repœnitenti filio minori te- for. * &
 nerimus immolatur: & quod grauius est,
 contumaci animo in patrem refert iniuri
 as, quas ille ex sua carnalitate impœnitès
 sibi cor contraxerat. quapropter post nau
 fragium, quæ secunda tabula est, feruenti
 animo pœnitétiam agamus. Nimirùm qa
 melius est, saltem hæcū mysticè infra con
 uiuiū Christi, vbi agnus immolatur Chri
 stus, cum fratribus epulari duntaxat, quia
 sumus rei & noxij, quàm cum iurgio con
 tra pium patrem insolescere, & inuidiam
 dedignari, ne ad ineffabile patris gaudiū
 saltem rogati veniamus. Nec dubium qn
 diuinitus reconciliati quantocitiùs hanc
 humilitatis viam vsque ad pios paternos
 amplexus reascēdentes, in hoc celesti cō
 uiuiō pro nobis non solum hæcū indul
 gentiarum Christus immolabitur, verum
 sua benignitate agnus seu vitulus verbi di
 uinitate saginatus, pro gaudio nostræ salu
 tis mysticè mactabitur. Alioquin quomo
 K dō

Matth. 25. dō inter agnos, quos à dextris locabit,
 Matth. 18. peccator venia recepta ouis cētesima resti-
 Luc. 15. tuetur, nisi gratia vnitus Christi, iam in eo
 vnum corpus inueniatur? Veruntamē nec
 Leuit. 4. 9. mirū, si in hoc mysterio Chrs pro pecca-
 10. 16. 23. toribus quasi hœdus accipitur: quia in le-
 Numer. 7. ge q̄ s̄p̄e sub figura hircus immolat̄. Vn-
 28. 29. dē quia duabus cōstat substātijs, duo ex le-
 ge hirci simul in loco iubent̄ offerri, quo-
 rum vnus pro peccatis sorte dño mactat̄,
 Leuit. 16. alter verò viuēs adsumit̄, (quē emissarium
 lex vocat, & super eius caput oēs iniquita-
 tes filiorū Israel cōfitendo, & vniuersa de-
 licta atq; peccata eorū imprecabant̄, &
 sic ad eremum mittebāt) portās oīa pecca-
 ta filiorū in terrā solitudinis. Ex quo pro-
 fectō liquet, q̄ Chrs in similitudine carnis
 peccati, occubuit pro nobis, & oīa maledi-
 cta legis & peccata nostra super se tulit, &
 ad eremum, vbi nonaginta & nouē oues
 in deserto reliquerat, festinus reuolauit.
 Non q̄tillinc hircus, aut hic hœdus iure
 credat̄, sed q̄a pro nobis figurā carnis pec-
 Rom. 8. cati assumpsit, & de peccato dānauit in car-
 ne peccatū: vt qui erāt hœdi, à sinistris iu-
 re locandi, sint oues, in dextris clementer
 resti-

MENTO EVCHARISTIAE. 147

restituti. Sic quoq; & post lauacrum, idem qui agnus est iustis, fit & peccatoribus hœdus: quatenus per hoc & ipsi iusti constituantur, vt nemo à carne Christi & sanguine extraneus deputetur, nisi se culpis exigē- for. & si
tibus exciderit.

¶ Quod aliquis dicat, Non sum ausus
communicare, quia peccator sum:
& idcirco per negligentiam
fit scropha diaboli.

Cap. 57.

ECcè qualis est ordo. Nā qui non man-
ducat carnem Christi, neq; bibit eius
sanguinem, procul dubio nec vitā habet
in se manentē. Et quicumq; indignē come-
derit, non virtutem carnis, sed iudicium si-
bi sumit. Porro si quis peccator est, & iam ^{1. Cor. ii.}
peccare desijt, licet hœdus, ei tñ caro Chrī
sacramentū efficitur: vt per hoc & ipse ad
verā innocentīā redeat, & inter agnos à de-
xtris cōnumere. Illi verò, qui semper de-
inceps post lauacrū, protegēte Deo, in cor-
pore māserunt, nullis obuoluti criminib;
dignē accipiūt agni carnes, & potātur san-
guine. Veruntamē & si ita loquimur, non
estimandum q̄ hic aut ille aliud accipiat,
K a quā

quàm Christi carnem & sanguinem: quia nec hœdus dicitur, nisi dispēsatiuè ob mysticam significationem: ita nec agnus, nisi vt ille intelligatur verus aduenisse agnus, q̄ ex lege multoties præfigurabatur, & vera mentis innocentia per eum cunctis patefceret. Cæterum quauis hœdus dicatur, mihi pro qualitate meriti & obfuscatione delicti, tanti est omnino precij pro mundi vita, quâti est & caro Christi, nimirum q̄a nihil aliud est mihi quàm caro Christi.

Sed ideo rursus hœdus fit pœnitenti pro mysterio, vt maledicta facinorum & peccata expiet, sicuti & agnus leuiora quæq̄. Hinc & prius canitur, AGNVS DEI, quàm comedatur: quatenus per hoc fides incalēscat, quia ipseus est caro immolata p nobis, vt tollat rursus peccata mundi. Implet autem hoc sacramētum, ad expiationem pro peccatis nostris, ea quæ demum contraximus, si nos cēsem⁹ ab his, & ita comedimus, vt iubet, in vna scilicet domo, quæ est sancta Dei viui ecclesia, extra quā nulli fas est edere agni carnes. Neque crudum quid ex his, aut coctum aqua, sed affas tantum igni passionis Christi, cum lactucis

agre-

agrestibus absque fermento, id est, in azy-
 mis sinceritatis & veritatis eas comedam³ 1. Cor. 5.
 absque fermento corruptionis. Deinde p
 bet se vnusquisque, & vt præcipitur, sic se
 agat. Renes nostros, inquit, accingetis: quæ Exo. 12.
 hæc sunt vitæ semina, quibus virgines ge-
 nerantur. vnde constat, quod nulli pericu-
 losius ea cōtingunt, quàm luxuriosi & in-
 cesti, propterea primū hoc loco & lex
 castitatis in renibus, quorum scrutator est
 Deus, per se ipsum adfigitur. Nam si qui
 vxoribus debitū reddunt in lege, non pos³ 1. Reg. 21.
 sunt ad Deum neque ad panes propositi-
 onum, neque ad vlla legis consecrata, nisi
 prius saltem triduo, vel eo ampliū, sancti-
 ficentur, accedere: quanto magis, si volu-
 mus panem illum qui de cælo descendit,
 & agni Dei carnes dignè comedere, ab
 omnibus peccati operibus vacare, purifi-
 cationemq; mentis ad Deum dirigere? Et
 calceamēta, inquit, habebitis in pedibus, Exo. 12.
 ne, dum sumus in via istius seculi, à serpen-
 te mordeamur. Et baculum in manibus. Psal. 12.
 De quo legitur in Psalmo: Virga tua & ba-
 culus tuus, ipsa me cōsolata sunt. Quibus
 ita pmissis, Sic, ait, comedetis illum festi- Exo. 12.

nantes. Est enim phasē, id est, transitus domini. Alioquin desiderio torpentes, & hic in seculi actibus remorantes, non digne comedunt pascha, videlicet carnes agni, & ideo satis timendum talibus, ne cum Aegyptijs nocte perimantur, dum sopore peccati perimuntur: vastantur enim ab angelo, quorum mētes agni sanguine non sunt respersæ, tã exteriorius in carne, quàm & interiorius in conscientia. Saluantur verò lumbis succincti, & calceati pedibus, baculo Christi sustentati, ad patriam hinc quanto summo mentis ardore vel desiderio festinantes. Est enim phasē, id est transitus domini. Putas ergo charissime, quòd lateat Deum illius conscientia, non dico, si crimini bus est obuoluta, verum ignauia si torpeat? Patet igitur, quòd nisi desiderio celestis patriæ ad superna, vbi Christus in dextram patris, fide plenissima & spe certa, necnon charitate non ficta festinus transeat, de agni carnibus iure non comedit, quia legē in hoc iubentis violat. Propter eā quotiēs ea percipimus, attollamus mentes in desiderium, & per ardorē fidei festinemus ad tãtam societatem visionis: quia
nimi-

Col.3.

MENTO EVCHARISTIAE. 151

nimirum hîc gustus est, illic autê satietas.
 Satiabimur, ait propheta, dum manifesta- Psal. 16.
 bitur gloria tua. Transit ergo Christus in
 nobis de hoc seculo ad patrem: trāseamus
 & nos in illo, quia cum illo simul omnes, si
 eius membra connumeramur, vna perso-
 na & vnum corpus sumus. Qui autem ad- Exod. 16.
 huc resident per desiderium super ollas
 carniū & negligentiam, non cum illo
 transeunt neque festinant ad patrem: id-
 circo pascha nunquam ritè celebrât, quia
 pascha à transitu nominatur. Vndè voto-
 rum filii, transeamus hinc festinâtes suc-
 cinctis mentibus & calceatis in præ-
 paratione euangelij pacis pedi-
 bus, vt ad illa resurrectionis
 gaudia quantocitiùs
 venire valea-
 mus.

K 4 CA-

Finis

QVOMODO SIT TRI-
CAPITVLA, QVO-
MODO SIT TRINITAS

IN VNITATE.

Hucusq; de eucharistia, nunc verò qua-
liter sit trinitas in vnitate, & Vnitas in tri-
nitate, & de baptismo Christi in Ior-
dane: & quia hæc omnia ad eucharis-
tiam pertinet, disputatur. gaude
amus, quia pro nobis est.

CAPVT PRIMVM.

VANGELICA lectio ppo
suit nobis, vndè loqua-
mur ad charitatem ve-
stram, tanquam domi-
ni imperiū, & verè do-
mini imperio. Ab illo
em expectauit cor me-

um tanquam iussionem proferēdi sermo-
nis, vt hinc intelligere loq me velle quod
recitare ipse vellet. Audiat ergo studium
& deuotio vestra, & adiuuet apud ipsum
dominum Deum nostrum, laborem me-
um. Videmus enim, & tanquam proposito
diuino spectaculo contuemur, apud flumē
men

for. xintel-
ligeretis

men Iordanem cōmendari nobis dominū
nostrum in trinitate. Cū enim veniret Ie-
sus, & baptizatus esset à Ioanne, dominus à
seruo suo, quod fecit ad humilitatis exem-
plum, in ipsa quippe humilitate ostendit
implere, quando dicente sibi Ioanne: Ego Matt. 3.
à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Re-
spondit: Sine modò, vt impleatur omnis
iustitia. Cū ergo baptizatus esset, aperti Ibidem.
sunt cæli, & descendit super eum spiritus
sanctus in specie colūbæ. Deindè vox de-
super audita est, Hic est filius meus dile-
ctus, in quo mihi benè sensi. Habemus er-
go distinctā quodam modo trinitatem, in
voce patrē, in homine filium, in columbā
spiritum sanctū. Hoc quidem cōmemo-
rare opus erat. Nam videre facillimum est.
Euidenter enim nec vllò dubietatis scrupulo
cōmendatur hæc trinitas, cū ipse
dominus Iesus Christus in forma serui ve-
niens ad Ioannem, vtiq; filius est. non em̃
dici potest quòd pater est, aut dici potest
quòd spiritus sanctus. Venit, inquit, Ie-
sus, vtiq; filius Dei. De columba quis du-
bitet, aut quis dicat, quid est colūba, cū
ipsum euāgelium testatur apertissimè, De-

scendit super eum spiritus sanctus in specie columbæ? De voce autem illa similiter nulla dubitatio, & pater sit, cū dicit, Tu es filius meus.

¶ Quod quauis timidè, tamen dicat quis separabilem trinitatem.

CAP. II.

Habemus distinctam trinitatem, & sic consideremus loca, audeo dicere, quauis timidè, id dicam tamen, cū Iesus venit ad fluuiū, ex alio loco in aliū locū colūba de cælo descendit ad terrā, De alio loco in alium locū vox ipsa patris, nec de terra nec de aqua sonuit, sed de cælo. Tria hæc quasi separantur locis, separantur officijs, separant operib⁹. Dicat mihi aliquis: Ostende inseparabilē. Memēto catholicū te loq. Fides enī nostra, id est, fides nostra, fides recta, fides catholica, non opinione præsumptionis, sed testimonio lectionis collecta, nec heretica temeritate incerta, sed apostolica veritate fundata, hoc infirmat, hoc nouim⁹, hoc credim⁹, hoc & si nō videmus oculis, nec adhuc corde, quādiu fide mūdāmur, ipsa tñ fide certissimè hac robustissimè retinem⁹, patrē & filiū & spiritum

for. hoc
&

ri
V
D
fi
fi
ef
o
tē
ni
pa

C
tuf
feo
me
vos
fin
Cō
per
mus
rum
na i
ergo

ritum sanctū, inseparabilem esse trinitatē:
Vnum Deum, non tres deos: Ita tamē vnū
Deū, vt filius non sit pater, vt pater non sit
filius, vt spiritus sanctus nec pater sit, nec
filius. Sed & patris & filij & spiritus hāc in-
effabilē diuinitatē apud seipsam manentē,
oīa innouantē, creantē, mittentē, recrean-
tē, iudicantē, liberantem: Hanc ergo tri-
nitatē, ineffabilem simul nouimus & inse-
parabilem.

¶ Quod hi tres, pater, filius & spiritus san-
ctus, non simul, sed seorsum ve-
niunt.

CAP. III.

Quid ergo agimus? Ecce seorsum ve-
nit filius in homine, seorsum spiri-
tus sanctus de cēlo descēdit in specie colubę,
seorsum vox de cēlo sonuit: Hic est filius
meus. Vbi est inseparabilis trinitas? fecit
vos p me Deus intētos, & quasi aperientes
sinū, donec ipse, vndē aperuistis, impleat.
Cōlaborate nobiscū. videtis em̄ qd susce-
perim⁹. Nō solū qd, verū etiā q vndē volu-
mus dicere, vbi positi in corpore, qd cor-
rumpit & aggrauat aīam, & deprimit terre-
na inhabitatio sensum multa cogitatē. Qñ
ergo istū sensum à multis extra & ad vnū
Deum

Locus ob-
seurus.
Sap-9.

Deum trinitatem inseparabilem colligo,
 vt aliquid videam quod dicā: putās ne hoc
 corpore, quod aggrauat animā, vt aliquid
 vobis dignè eloquar, potero dicere: quo-
 niam ad te leuavi animā meā, adiuuet me,
 Psal. 24. leuet eam mecum. Nam infirmus sum illi,
 & grauis est mihi. Solet questio ab studio-
 sissimis fratribus proponi, solet in amato-
 rum verbi Dei sermone versari, solet pro
 hac multū pulsari, ad Deum dicentibus
 hominibus: fecit aliquid pater, quod nō fe-
 cit filius: aut facit aliquid filius, quod non
 facit pater. Interim de patre & filio dica-
 mus. Cū autem hinc expedierit conatū
 Psal. 26. nostrū, cui dicimus, Adiutor meus es tu,
 *esto, ne derelinquas me: intelligitur etiam spi-
 ritus sanctus ab oratione patris & filij ne-
 quāq̃ discedere.

¶ Vtrum aliquid facit pater, quod non
 facit filius: aut filius, quod
 non facit pater.

CAP. III.

DE patre ergo & filio fratres audite.
 facit aliquid pater sine filio? Respō-
 debimus, non. An dubitatis? quid enim fa-
 cit sine illo, per quem facta sunt omnia?
 Omnia,

Omnia, inquit, per ipsum facta sunt. & insultas tardis, duris, litigiosis, addidit: Et si-
ne ipso factū est nihil. Quod igitur fratres
omnia per ipsum facta sunt, intelligimus
vtiq; vniuersam creaturam factā per filiū,
fecisse patrem per verbum suum, Deū per
virtutem & sapientiam suam. Nunquid di-
cturi sumus, omnia quidē, quando creata
sunt, per ipsum facta sunt: sed nunc nō oīa
per ipsum facit pater? Absit. Recedat hæc
cogitatio à fidelium cordibus, abigatur à
sensu deuotorum, ab intellectu piorū: fieri
non potest, vt per ipsum creauerit, & non
per ipsum gubernet. Absit, vt sine ipso re-
gatur quod est, quando per ipsum factum
est vt esset. sed & hoc testimonio scripture
doceamur, non solū per ipsum facta &
creata omnia, sicut ex euangelio cōmemo-
rauimus, Omnia per ipsum facta sunt, & Ioan.1.
sine ipso factū est nihil: sed per ipsum etiā
regi & disponi quæ facta sunt. Agnoscitis,
credo, Christum Dei virtutem & Dei sa-
pientiam. agnoscite dictū Dei sapientiā, 1. Co.1.
Attingit à fine vsque ad finem fortiter, & Sap.8.
disponit omnia suauiter. Non ergo dubi-
temus per ipsum regi omnia, per quem fa-

cta

ta sunt omnia. Nihil itaq; pater sine filio, nihil filius sine patre facit. Occurrit q̄stio, quā in noīe nomini & voluntate soluendā suscepimus. Si nihil facit pater sine filio, & nihil filius sine patre: nōne quasi consequens erit, vt & patrem dicamus natum de virgine Maria, patrem passum sub Pontio Pilato, patrem resurrexisse & in celū ascēdisse? Absit. non hoc dicimus, quia nō hoc credimus. Credidi enim, propter quod locutus sum: & nos credimus, propter quod & loquimur. Quid est de fide? quia filius de virgine natus, non pater. Quid est in fide? Quia filius passus sub Pontio Pilato, & mortuus, & nō pater. Excidit nobis, quosdam malè intelligentes, vocari Patripasianos, qui dicunt ipsum patrem, natū ex fœmina, ipsum patrem passum, ipsum esse patrem, qui est filius: Duo esse nomina, non res duas: & remouit istos ecclesia catholica à communione sacrorum, ne aliquem deciperent, vt separati litigarent. Reuocemus ergo difficultatem quæstionis sensibus nostris. Dicat aliquis mihi: Tu dixisti nihil patrem facere sine filio, neque filium sine patre: & testimonijs de scri-

Psal. 115.

2. Cor. 4.

Patripasiani.

scripturis tadhibuisti, nihil patrem facere
sine filio, neque filium sine patre, quia
omnia per ipsum facta sunt. Nec quod fa-
ctum est, regi sine filio: quia ipse est sapien-
tia patris, attingens à fine vsque ad finem Sap. 8.
fortiter, & disponit omnia suauiter. Mo-
dò mihi dicis, quasi contra te ipsum lo-
quens: Filius natus est de virgine, non pa-
ter: filius passus est, non pater: filius resur-
rexit, non pater. Eccè teneo aliquid face-
re filium, quod non fecit pater: aut ergo
confitere aliquid facere filium sine pa-
tre, aut confitere, etiam patrem natum,
passum, mortuum, resurrexisse: aut illud
dic, aut elige vnum è duobus. Ego neutrum
eligo: nec hoc, nec illud dico: nec aliquid
filium sine patre facere dico: quia mētior,
si hoc dixero. nec patrem natum, passum,
resurrexisse dico: quia nihilominus men-
tior, si hoc dixero. Quomodò te, inquit,
explicabis ab his angustijs? Placet vobis
quæstio proposita? Deus adiuuet, vt pla-
ceat & soluta. Eccè quod dico, vt me & vos
ab his angustijs dominus liberet, in vna
fide stamus in nomine CHRISTI, & in
vna domo sub vno domino viuimus, & in
vno

vno corpore membra sub vno capite sumus, & vno spiritu vegetamur. Vt ergo minus ab his angustijs molestissimæ quæstionis liberet & me qui loquor, & vos qui auditis, hoc dico.

¶ Quodd filius natus sit de virgine, & non pater: & tamen natiuitatem & pater & filius operatus sit.

CAP. V.

Filius quidem, non pater, natus est de virgine Maria: sed natiuitatē filij, non patris, de Maria, & pater & filius operatus est. Non est passus quidem pater, sed filius: passionem tamē filij, & pater & filius operatus est. Nō surrexit pater, sed filius: resurrectionem tamē filij & pater & filius operatus est. De quæstione ista videmur iam expediti, sed fortē verbis diuinis. Pertinet ergo ad me, sanctorum librorū testimonijs demonstrare, natiuitatem filij & patrem operatum & filium: ita passionem, ita resurrectionē: & cum filij tantum sit & natiuitas, & passio, & resurrectio, hæc tamē tria, quæ ad filium solum pertinent, nec à patre solo facta sint, nec à solo filio, sed à patre utiq; & fi-

& filio. Probem⁹ singula: iudices, audistis, causa proposita est, testes procedant. Dicat mihi iudicium vestrum, quod solet causas agentibus dici: Doce quod promittis. Doceo planè, adiuuante domino, & celestis iuris recito lectionem. intentè audistis proponentem, audite intentiùs iam probantem. De Christi natiuitate mihi primò docèdum est, quomodò eam & pater fecerit, & filius fecerit: quìs nò nisi ad filium pertineat, quod fecit pater & filius. Paulù recito, idoneum iuris diuini consultum: nam & causidici habent dictantem iura litigatorum, nò Christianorum. Recito, inquà, Paulum dictantem pacis iura. Ostèdit nobis sanct⁹ Apostolus, quomodò natiuitatè filij pater operatus sit. Cum autem venit, inquit, plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret. Audistis, quia planum & apertum est, intellexistis. Eccè pater fecit filium nasci de virgine. Cùm enim venisset plenitudo temporis, misit deus filium suum, vtique pater Christum. Quomodò eum misit? factum ex muliere, factum sub lege. Fecit ergo eum

Gal. 4.

L

pa-

Esaï. 7.

for. *sed
corrupta,
fœminas.
Gen. 2.

Phil. 2.

pater ex muliere sub lege? An te fortè hoc mouet, quia ex virgine, dixeram, & Paulus dixit, ex muliere? nō moueat. non immoremur. neq; enim rudib⁹ loquor. Vtrunq; de scriptura dicitur, ex virgine, & ex muliere. Ex virgine quomodò? eccè virgo concipiet in vtero, & pariet filium: ex muliere autem, sicut audistis. Non est contrarium. Proprietas enim locutiōis hebrææ, mulieres nō corrupta virginitate: *sed fœminas appellat. Habes euidētem scripturam Geneseos, quādo ipsa prima Eua facta est, formauit eam in mulierem. Dicit etiam alio loco scriptura, iubere Deū sapere mulieres, quæ non cognouerūt cubile viri. Hoc ergo iam notū esse debet, nec teneat nos, vt alia quæ meritò tenebūt, domino adiuvante, explicare possimus. Probauimus ergo natiuitatem filij à patre factam: probemus & à filio factā. Quid est natiuitas filij de virgine Maria? certè adsumptio formæ serui. Nūquidnam est aliud nasci filio, nisi accipere formā serui virginis in vtero? Audi q̃a hoc & filius fecit. Qui cū in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit,

uit, formam serui accipiens. cū venit ple-
 nitudo temporis, misit Deus filium suū fa-
 ctum ex muliere, qui factus est ex semine
 Dauid secundum carnem. Videmus ergo
 natiuitatem à patre factam: sed quia ipse
 filius semetipsum exinaniuit, formam ser-
 ui accipiens, videmus natiuitatē filij & ab
 ipso filio factam. Probatum est hoc. transf-
 eamus hinc.

¶ Quod filius sit passus, non pater: pas-
 sionem autem filij, & pater & filius
 operatus sit. CAP. VI.

Intenti aliud accipite, quod ex ordine
 sequitur. Probemus & passionem filij,
 & à patre factam, & à filio factā. †Faciāt
 pater passionem filij, qui proprio filio nō
 pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit
 eum. Faciāt & filius passionem suam, q̄ me
 dilexit, & tradidit semetipsum p̄ me. Tra-
 didit pater filium, tradidit filius seipsum.
 Passio hæc *abimi facta est, *sed ab vtroq; for. *ab
vno
 facta est. Sicut ergo natiuitatem, ita passi-
 onem Christi nec pater fecit sine filio, nec & ab
 filius sine patre. Tradidit pater filium, tra-
 didit filius seipsum. Quid hīc fecit Iudas,
 nisi peccatum? for. *sed
& ab

¶ Quòd filius resurrexit, non pater:
pater autem & filius resurrectionem
operatus sit.

CAP. VII.

TRanseamus & hinc veniamus ad resurrectionem. Videamus filium quidem, non patrem, resurgentem: sed resurrectionem filij & patrem & filiū facientē.

Phil. 2. Operatur pater resurrectionem filij: propter hoc enim exaltauit eum à mortuis, & donauit ei nomē quod est super omne nomen. Resuscitauit ergo pater filiū exaltādo eum à mortuis. Nunquid & filius resuscitauit semetipsum? resuscitat planē. In figura sui corporis de templo dixit: Soluite templum hoc, & in triduo resuscitabo illud. Postremò, sicut ad passionē pertinet animam ponere, sic ad resurrectionē, animam iterū sumere. Videamus si filius quidem animam suam posuit, & ei animam suam pater reddidit, non ipse sibi. Pater enim quia reddidit, manifestum est, indē

Ioan. 2. *psal. 40.* *psalmus dicit: Exuscita me, & reddam illis.*
Sed quia & filius animam suam sibi reddit,

Ioan. 10. qd à nobis expectatis, ipse dicat: Potestati habeo ponendi animam meam. nō dixit, quod

quod promisi. ponendi, dixit. sed iam clama-
tis, quia preuolatis. Eruditi quippe in
schola magistri celestis, tanquam lectionis in-
tentem audientes, pie reddentes, quid sequitur
non ignorantes. Potestatem habeo ponendi,
inquit, animam meam, & potestatem iterum
sumendi eam. Nemo tollit illam a me, sed
ego pono illam a me, & iterum sumo eam.
Exoluentes quæ promissimus, propositiones
nostras firmissimis (ut arbitror) testimoni-
orum documentis probauimus. Tenete quod
auditis. Breuiter replico. rem utilissimam,
quantum existimo, mentibus nostris collo-
candam commendo. Pater non est natus de
virgine, natiuitatem tamen istam filij & pa-
ter & filius est operatus ex virgine. Pater
non est passus in cruce, passionem tamen
filij & pater & filius operatus est. Non re-
surrexit pater a mortuis, resurrectionem ta-
men filij & pater & filius operatus est. Ha-
betis personarum distinctionem & ope-
rationis inseparabilitatem.

¶ Quod nihil in operibus suis fecit filius
sine patre CAP. VIII.

Non ergo dicamus patrem aliqua
operari sine filio, aliquid filium sine
patre.

Ioan. 14.

patre. An fortè miracula q̄ fecit Iesus, monēt nos, ne fortè aliqua ipse fecerit, q̄ non fecit pater? & vbi est, Pater in me manens facit? Hæc quæ diximus, plana erant. tantum dicenda erant. non laborandū vt intelligerentur, sed curandū vt commemorarentur. Aliquid adhuc volo dicere. Vbi verè & acriorem intétionem nostram requiro, & deuotionem apud Deum. Etem locis corporalibus non tenentur nec occupantur nisi corpora. Vltra locos corporales est diuinitas. Nemo eam tanq̄ spatio requirat, vbiq̄; tinuifibilis & inseparabiliter adest. non in parte maior, in parte minor: sed vbiq̄; tota, nusquam diuisa. Quis videt hæc? Quis capit hoc? compescamus nos. meminerimus qui vndè loquamur. Illud quicquid est quod Deus est, piè credatur, s̄sincerè cogitetur, & quantum datur, quantum potest, ineffabiliter intelligatur. Quiescant verba, cesset lingua, cor excitetur, cor illuc leuetur. Non enim illud quod in cor hominis ascēdit, sed quo cor hominis ascendat. Attendamus creaturam. inuisibilia enim eius, à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspi-

Rom. 1.

conspiciuntur: ne fortè in his quæ fecit
 Deus, in quibus habemus quandam con-
 suetudinis * familiarem, inueniamus ali-
 quam similitudinem, vnde probemus esse
 aliqua tria, quæ tria separabiliter operen-
 tur. Eia fratres adestote, & toto animo vi-
 dete priùs quid promittam, ne fortè in cre-
 atura inueniam, quia creator à nobis ex-
 celsus est, & fortè quisquam nostrum, cui
 fulgur veritatis aliqua mente quasi coru-
 scationem præstringit, potest dicere ver-
 ba illa: Ego dixi in ecstasi mea. Quid di-
 xisti in ecstasi tua? Proiectus sum à facie
 oculorum tuorum. Etenim videtur mihi
 iste, qui hoc dixit, leuasse animam meam,
 diffudisse super se animam suam, cùm ei
 diceretur quotidie, Vbi est Deus? perue-
 nisse spiritali quodam contactu ad illam
 incommutabilem lucem eam, quæ infir-
 mitate conspectus ferre non valuisse, & in
 suam quasi ægritudinem atq; languorem
 iterum recidisse, & comparasse se illi, sen-
 sisse adhuc contemperari non posse aciem
 mentis suæ lucis sapiëntiæ Dei. Et quia hoc
 in ecstasi fecerat, arreptus à sensibus cor-
 poris, & surreptus in Deum. Ac vbi quodā

for. * fami-
 liaritatem

Psal. 115.

Psal. 30.

Psal. 41.

Locus ob-
 scurus.

modo adeò ad hominem reuocatus, ait: Ego dixi in ecstasi mea. Vidi enim nescio quid in ecstasi, quod diu ferre non potui. & redditus mortalibus membris, & multis mortalium cogitationibus, à corpore quod aggrauat animam, dixi, quòd proiectus sum à facie oculorum tuorum longè deorsum. Quid ergo dicamus fratres de Deo? Si enim quod vis, dicere cœpisti, non est Deus. Si compræhendere potuisti, aliud pro Deo compræhendisti. Si quasi compræhendere potuisti, cogitatione tua te decepisti. Hoc autem non est, si compræhendisti, si autem hoc est, non cōpræhendisti. Quid ergo vis loqui, quod compræhendere non potuisti? Videamus ergo ne fortè in creatura inueniamus aliquid, ubi probemus aliqua tria, & separabiliter operari. Quòd ibimus? ad cælum, vt de sole & luna & sideribus disputemus? ad terram, vt fortè de frutetis, de arboribus, de animalibus terram implentibus? an de ipso cælo, an de ipsa terra, quæ continent omnia quæ sunt in cælo & in terra? Quàdiu homo circuis creaturā, ad te redi. te vide, te inspice, te discute, in creatura quæ-

queris aliqua tria, & separatim demonstranda, & inseparabiliter operantia. Si in creatura quæris, prius in te quære. Non enim tu non es creatura. Similitudinem quæris? quæsiturus es in pectore. De Deo enim loquebaris, cum quæreres quandam similitudinem. De trinitate ineffabili maiestatis loquebaris, & quia defecisti in diuinis, tuamque infirmitatem debita humilitate confessus es, ad humana venisti: ibi discute. Quæris in pectore, quæris in sole, in stellis? quid enim horum quæris in te? Hominem enim Deus fecit ad imaginem & similitudinem suam. in te quære, ne fortè imago trinitatis ex: quæ imago facta lōgè distās. Nō quō imago filius hoc quod pater. aliter enim imago in filio, aliter in speculo. multū distat in filio. imago tua tu ipse es. Hoc est enim fili' tuus quod tu: natura & substantia hoc quod tu, persona alius q̄ tu. Non ergo homo imago tanquam vni-genitus filius, sed ad imaginem quādam, & ad quandam similitudinem factus. quærat in se aliquid, si posset inuenire tria quæ separatiliter operentur. Quæram? quærite mecum. Non ego in vobis, & vos in me:

Locus ob-
scurus.

L. 5 sed

sed vos in vobis, & ego in me cōmuniter,
& communem naturam atq; substantiam
cōmuniter pertractemus. Vide homo, ad-
uerte si verū est quod dico. Habēs ne cor-
pus? habes carnem? habeo, inquis. Nam vn-
dē es? in loco sum. Vndē loco in locū mo-
ueor? Vndē verba loquētis audio, nisi per
aurem carnis? Vndē os loquētis video, ni-
si per oculos carnis? habes, cōstat. nec diu
fatagendum est de re manifesta. Vide ali-
quid aliud. Vide quod operatur per car-
nem. audi enim per aurem, sed non ab au-
re audi. ali^o est intūs qui audit per aurem,
videt per oculum. ipsum intuere. An do-
mum agnouisti, habitatorem neglexisti?
Nunquid videt oculus per seipsum? Nōn-
ne alius est qui videt per oculum? non vi-
det oculus mortui, de quo constat corpo-
re habitatorem abscessisse. det oculus de
re alia cogitans, non videt faciem præsē-
tis. Respice ergo ad interiorem tuum. ibi
enim magis aliqua similitudo quorūdam
quærenda est. Quæ similitudo quorūdam
trium separatim demonstratorū, in separa-
biliter operantiū. Quid habet mens tua:
fortē si q̄rā, multa inuenio. sed aliqd quod
pro-

proximū est, quod facilius intelligit. qd habet anima tua int? cōmemora, recale. Nō em̄ dicturus sum, id posco, vt credatur mihi: noli acceptare, si in te nō inueneris, in tuere ergo, sed primò, quod exciderat, videam? Si homo nō filij tm̄ imago est, aut p̄fis tm̄ imago est: sed patris & filij, & vtiq; iam cōsequenter & spūssancti. Genesis loq̄tur: Faciamus, inq̄t, hoīem. Non ergo fecit pater sine filio, nec filius sine patre. faciamus hoīem ad imaginē & similitudinē nostrā. faciamus, non faciā, aut feci. sed faciamus ad imaginē, nō tuā aut meā, sed ad nostrā. Ergo interrogo dissimilitudinem. redico. nemo dicat. Eccē quid cōparauit Deo. Iam locutus sum, & p̄locur? & cautos vos reddidi, & cautus fui. lōgē ista distāt à summis ima, ab incōmutabilibus mutabilia, à creantibus creata, à diuinis humana. Eccē primò hoc cōmendo: quia quod dicturus sum, lōgē distat. Nemo mihi calūnietur, ne fortē ego aures q̄ram, & ille dētes paret. Hoc me promisi exhibiturū aliqua tria, demonstrata separatim, operata inseparabiliter: quā sint ista similia vel dissimilia Trinitati omnipotenti, non nunc ago: sed in ipsa creatura ima & mutabili

Gene. l.

inueniemus aliqua tria, quæ possunt & se parabiliter demonstrari, & inseparabiliter operari. O carnalis cogitatio, & cōsciētia pertinax atque infidelis, quid de illa maiestate ineffabili in ea re dubitas, quam inuenire non potuisti? Ecce dico, ecce interrogo. O homo, habes memoriam? Si non habes, quomodo tenuisti quod dixi? sed forte hoc quod paulò antè dixi, oblitus es. Hoc ipsum quod dixi, dico. Duas istas syllabas non teneres, nisi per memoriam. Vnde enim scires duas esse, si sonante secunda, oblitus esses primam? Quid ergo diutius quæris? sic urgeor quærere, sic cogor convincere, manifestum est, habes memoriam. Quæro

Memoria,

Intellectus,

aliud. Habes intellectum? habeo, inquis. Si non habes intellectum, non agnosceres quod tenuisti. Habes & hoc. intellectum tuum ad id quod intus tenes, reuocas & vides, & videndo formaris, ut sciens dicaris. Tertium quæro, habes memoriam qua teneas quod dicitur? habes intellectum quo intelligas quod tenetur? De his duobus requiro abs te, volens requiro abs te. volens tenuisti & intellexisti? volēs planè, inquis.

Voluntas,

habes ergo & voluntatem. hæc sunt tria, quæ

quæ me dicturum esse promiserâ auribus
& mentibus vestris. Tria hæc quæ sunt in
te, quæ potes numerare, non potes separa-
re. Hæc ergo tria, memoriam, intellectum,
voluntatem: hæc, inquam, tria animaduer-
te separatim, pronuncia inseparabiliter
operari. Aderit dominus, & video quod
adfit. Ex intellectu vestro intelligo eum
adesse. Ex his enim vocibus vestris, quem-
admodum intellexeritis, aduerto. Præsu-
mo eum adiutorem, vt omnia intelligatis.
Tria promisi separabiliter demonstrari,
inseparabiliter operari. Eccè nesciebâ qd
esset in animo tuo: demonstrasti mihi, di-
cendo, Memoria. hoc verbum, sonus iste,
vox ista processit ad aures meas ab animo
tuo. hoc enim quod est, memoria tacitè co-
gitabas, & non dicebas. Erat enim, nondû
venerat ad me. Vt autem quod erat in te,
proferretur ad me, dixisti ipsum nomen,
id est, memoriam. audiui quatuor has syl-
labas in nomine memoriæ, audiui quatu-
or: syllabæ, nomen est, vox est, Sonuit au-
rem meam, processit mentem. aliquid insi-
nuauit. quod sonuit, transijt vnde insinu-
atum est. quod insinuatum est, manet. Sed
hoc

Locus in-
tricatissi-
mus.

174 hoc q̄ro, q̄n dixisti hoc nomē memoria?
Vides certē q̄a hoc nomē nō pertinet nisi
ad memoriā. Cætera em̄ duo habent noīa
sua. Nanq; illud vocat̄ intellectus, nō me-
moriam. aliud aut̄ vnū vocat̄ memoria. Sed
vt hoc diceret, vt q̄tuor istas syllabas ope-
rareris, vnde operatus es hoc nomē quod
pertinet ad solā memoriā? Operata est in
te & memoria, vt teneres quod dicebas: &
intellect̄, vt scires quod tenebas. Gratias
dño Deo nro, adimit nos & in nobis. Verē
dico charitati vr̄a, hoc discutiendū & in-
finuādū trepidissimē aggressus erā. Metue-
bā ne fortē lætificarē capaciū ingeniū, & fa-
cerē graue tardiorib; tēdiū. Nūc aut̄ video
vos & attētiōe audiēdi, & celeritate intel-
ligēdi, nō solū percepisse dictum, sed puo-
lasse dicturū gr̄as dño. Videte ergo, iam se-
curus cōmendo qd intellexistis. nō occulto
incognitū, sed repeto & cōmendo per-
ceptū. Ecce de trib; illis vna res noīata est.
vnius rei nomē est, vn̄ ex illis trib;. Tria
ipsa operata sunt. nō potuit dici sola me-
moriam, nisi operantē voluntate, intellectu,
& memoria. Nō potest dici sol̄ intellect̄,
nisi opante memoria, volūtate, intellectu.
Nec potest dici sola volūtās, nisi operante
memoria & intellectu & volūtate. Explici

ta sunt, vt arbitror, q̄m̄ pmissa sunt, q̄ separa 175
tim p̄nunciaui inseparabiliter opari. vnū
horū nōm̄ tria fecerūt. sed tamē hoc vnū
quod tria fecerūt, nō ad tria ptinet, sed ad
vnū. Tria fecerūt nomē memorię, sed hoc
nō ptinet nisi ad solā memoriā. Tria fece-
runt nomen intellectus, sed non pertinet,
nisi ad solum intellectum. Tria fecerunt
nomē voluntatis, sed non pertinet nisi ad
solā voluntatem. Ita trinitas fecit in carne
Chrī, sed nō ptinet nisi ad solū Chrīm. tria
fecerūt de cælo vocē, sed nō pertinet vox
nisi ad solū patrē. Nemo ergo mihi dicat,
nemo calumniosus me infirmum vrgere
conetur: Quid ergo in his tribus, quę in
mente nostra vel in anima esse ostendisti?
quid ex tribus pertinet ad patrem, id est,
quasi ad similitudinem patris? quid ho-
rum ad filij? quid horum ad spiritus sancti?
non possum dicere, nō possum explicare.
Aliqd & cogitantibus relinquamus, aliqd
ex silentio largiamur. Redi ad te ab omni
strepitu, tolle te intra te. vade, si habes il-
lic aliquod secretariū dulce cōsciētię tuę,
vbi nō p̄strepas, vbi nō litiges aut lites pa-
res, vbi nō dissensiōes & peruicaciam me-
diteris. Esto mansuetus ad audiendum ver-
bum, vt intelligas. fortē dicturus, Auditui

Ecc̄i. 5.
Ps̄al. 50.

Ecci.5.
Psal.50.

meo dabis exultationem & lætitiā. exul-
tabunt ossa, sed humiliata, non elata. Suffi-
cit ergo, quia ostēdimus esse tria quædam
separabiliter demonstrari. si hoc in te in-
uenisti, si hoc in homine, si hoc in quadā
persona in terram ambulāte in corpus fra-
gile, quod aggrauat animam adhuc por-
tantem, credi posse patrem & filium & spi-
ritum sanctum per signa quædā visibilia,
per species quasdam assumptæ creaturæ
posse & separabiliter demonstrari, & inse-
parabiliter operari. sufficit hoc? nō dico.
pater, memoria est: filius, intellectus est:
spiritus sanctus, volūtas est. nō dico. quo-
modo libet intelligatur, non audeo. serue-
mus maiora capientibus infirmis infirmi
quod possumus. Nō ista dico illi trinitati
velut æquāda, quasi ad analogiam, id est,
ad rationem quandam comparationis di-
rigendam. non hoc dico. Sed quid dico?
Eccē inueni tria separabiliter demonstra-
ta, inseparabiliter operata, & eorū trium
vnum quoq; nomina tribus factum: quod
tamen nō à tria, sed à trium horum vnum
aliquid pertinere. Crede iam ibi quod nō
potas videre, si hīc & audisti, & vidisti, &
tenu-

tenuisti. In te enim quod est, potes nosse in eo qui te fecit. q̄ est quicquid est, quando potes nosse? & si poteris, nōdum potes. Et tamen cū poteris, nunquid sic poteris nosse Deum, quomodō se nouit Deus? sufficiat ergo istud vobis. quod potuim⁹, diximus. exigentibus promissa reddimus. Cætera quę addenda sunt, vt perficiantur sensus vestri, à domino quærite.

BERTRAMI PRESBYTERI

VITA PER IO-

annem Trithemium.

Bertramus presbyter & monachus, in diuinis scripturis valdè peritus, & in literis secularium disciplinarum egregiè doctus, ingenio subtilis, & clarus eloquio, nec min⁹ vita quàm doctrina insignis: scripsit multa præclara opuscula, de quibus ad meam notitiam pauca perueherunt Ad Carolum regem, fratrem Lotharij imperatoris, scripsit commendabile opus, de prædestinatione lib. i. de corpore ac sanguine domini lib. i.

Claruit tēporib⁹ Lotharij imperatoris, anno 849.

De nomine Authoris huius norit lector, q̄ quantum alicubi aliter quàm hic habetur, nomē eius exprimatur, tñ appellationē istā esse magis communē ac familiārē, ideoq; hanc illi præferendā.

M

BER

173 **BERTRAMI PRE-****SBYTERI, IN SVVM DE****CORPORE ET SANGVINE****domini librum Præfatio****ad Carolū magnum****Imperatorem.**

for. * regē,
Caroli ma-
gni ex filio
nepotem.

Euchari-
stie digni-
tas quāta.

IVbes gloriose princeps, vt qd de san-
guinis & corporis Christi mysterio
sentiam, vestræ magnificentie signi-
ficem. Imperiū q̄ magnifico v̄ro prin-
cipatui dignum, tam nostræ paruitatis viri-
bus constat difficilimū. Quid em̄ dignius
regali prouidentia, q̄ de illius sacris myste-
rijs catholicè sapere, q̄ sibi regale soliū di-
gnat̄ est cōtribuere, & subiectos pati non
posse diuersa sentire de corpore Christi,
in quo constat Christianæ redemptionis
summam consistere? Dum enim qdam fi-
deliū corporis sanguinisq; Christi, quod
in ecclesia quotidie celebratur, dicant, q̄
nulla sub figura, nulla sub obvelatione h̄-
at, sed ipsius veritatis nuda manifestatiōe
peragatur: quidam verò testentur, q̄ hæc
sub mysterij figura contineantur, & aliud
sit quod corporeis sensibus appareat, ali-
ud autem quod fides aspiciat, nō parua di-
uer-

uerſitas inter eos eſſe diſcoſcitur. Et cūm
Apoſtolus fidelibus ſcribat, vt idem ſapiāt ^{1. Cor. 1.}
& idem dicant omnes, & ſchiſma nullum
inter eos appareat: nō paruo ſchiſmate di
uidūtur, qui de myſterio corporis ſangui
nisq; Chriſti non eadē ſentientes eloquun
tur. Quapropter veſtra regalis ſublimitas
zelo fidei prouocata, nō æquanimiter iſta
perpendens, & ſecundum Apoſtoli præce
ptum cupiēs, vt idem ſentiāt & idem dicāt
oēs, veritatis diligēter inq̃rit ſecretū, vt ad
eum deuiantes reuocare poſſit. Vndē non
contemnitis etiam ab humilibus huius rei
veritatē perquirere, ſciētes q̃ tanti ſecreti
myſteriū, nō niſi diuinitate reuelāte poſ
ſit agnoſci, q̃ ſine perſonarum acceptiōe,
per quoscuq; delegerit, ſuæ veritatis lu
mē oſtēdit. Noſtrę verò tenuitati q̃ ſit iucū
dū, veſtro parere imperio, tā eſt arduū ſup
re humanis ſenſib⁹ remotiſſima, & niſi per
ſanctiſpūs eruditiōē nō poſſe penetrari,
diſputare. Subditus igit vřę magnitudinis
iuſſioni, cōſiſus aut ipſi⁹, de quo locuturi
ſum⁹, ſuffragio, q̃b⁹ potuero verbis, qd de
hoc ſentiā, apire tētabo, nō pprio ſerē in
genio, ſed ſctōrū veſtigia p̃m p̃ſequēdo.

BERTRA

MI PRESBYTERI DE COR-

PORE ET SANGVINE DO-

mini Liber ad Carolum

†magnum Impera-
torem.

QUOD in Ecclesia ore
fidelium sumitur cor-
pus & sanguis Christi,
quærit vestræ magni-
tudinis excellentia, in
mysterio fiat, an in ve-
ritate, id est, vtrum ali-
quid secreti cõtineat quod oculis fidei so-
lûmodò pateat, an sine cuiuscûq; velatio-
ne mysterij, hoc aspectus intueatur corpo-
ris exteriùs, quod mentis visus inspiciat
interiùs, vt totum quod agitur, in manife-
stationis luce clarescat: & vtrû ipsum cor-
pus sit, quod de Maria natû est & passum,
mortuum & sepultum, quodq; resurgens
& cælos ascendens, ad dexterâ patris con-
fideat. Harum duarum quæstionum pri-
mam inspiciamus: & ne dubietatis amba-
ge

ge detineamur, definiamus quid sit figura, quid veritas, vt certum aliquid contententes, nouerimus quò rationis iter contendere debeamus. *Figura est adumbratio* *Figura:* quædam, quibusdam velaminibus quò intendit, ostendens. verbi gratia, verbum volentes dicere, panem nuncupamus. Sic ut in oratione dominica, Panem quotidianum dari nobis expostulamur: vel cum Christus in euangelio loquitur, dicens: Ego sum panis viuus qui de cælo descendi, *Matt. 6.* Vel cū se ipsum vitem, discipulos autem palmites appellat: Ego sum (dicens) vitis *Ioan. 6.* vera, vos autem palmites. Hæc enim omnia *Ioan. 15.* aliud dicunt, & aliud innuunt.

Veritas verò, est rei manifestæ demonstrationis, nullis vmbrarum imaginibus obuelatæ, sed puris & apertis, (vtque planius eloquamur) naturalibus significationibus insinuatæ, vtpotè cū dicitur, Christus natus de virgine, passus, crucifixus, mortuus, & sepultus. Nihil enim hîc figuris obuelantibus adumbratur, verum rei veritas naturalium significationibus verborum ostenditur: neque aliud hîc licet intelligi, quàm dicitur. At in superioribus non ita. Nam

substantialiter nec panis Christus, nec vitis
Christus, nec palmites apostoli. Quapro-
pter hic figura, superius verò veritas in nar-
ratione monstratur, id est, nuda & aperta si-
gnificatio. Nunc redeamus ad illa, quorum
causa dicta sunt ista, videlicet corpus & san-
guis Christi. Si enim nulla sub figura my-
sterium illud peragitur, iam mysterium non
rite vocitatur, quoniam mysterium dici non po-
test, in quo nihil est abditum, nihil à corpo-
ralibus sensibus remotum, nihil aliquo ve-
lamine cōtectum. At ille panis, qui per sacer-
dotis ministerium Christi corpus efficitur,
aliud interius humanis sensibus ostendit,
& aliud interius fidelium mentibus clamat.
Exterius quidem panis, quod antè fuerat,
forma prætenditur, color ostēditur, sapor
accipitur. Ast interius longe aliud, multo-
que preciosius, multo-que excellentius intimatur:
quia cæleste, quia diuinum, id est, Christi
corpus ostenditur, quod non sensibus car-
nis, sed animi fidelis cōtuitu vel aspicitur,
vel accipitur, vel comeditur. Vinum quo-
que, quod sacerdotali consecratione Chri-
sti sanguinis efficitur sacramentum, aliud
superficie tenus ostēdit, aliud interius cō-
tinet.

tinet. Quid enim aliud in superficie, quam
 substantia vini conspicitur? Gusta, vinum
 sapit: Odera, vinum redolet: Inspice, vini
 color intuetur. At interius si consideres,
 iam non liquor vini, sed liquor sanguinis
 Christi credentium mentibus & sapit dum
 gustatur, & agnoscitur dum conspicitur,
 & probatur dum odoratur. Hæc ita esse,
 dum nemo potest abnegare, claret: quia
 panis ille vinumque, figuratè Christi cor-
 pus & sanguis existit. Non enim secundum
 quod videtur, vel carnis species nullo pa-
 ne cognoscitur, vel in illo vino cruoris vi-
 da monstratur, cum tamen post mysticam
 consecrationem nec panis iam dicitur, nec
 vinum, sed Christi corpus & sanguis. Nam
 si secundum quosdam figuratè nihil hic ac-
 cipiatur, sed totum in veritate conspiciat,
 nihil hic fides operatur: quoniam nihil spiri-
 geritur, sed quicquid illud est, totum secun-
 dum corpus accipitur. Et cum fides secun-
 dum Apostolum, sit rerum argumentum non ap-
 parentium, id est, non earum quæ videntur, sed quæ
 non videntur substantiarum, nihil hic secundum fidem
 accipiemus: quoniam quicquid existit, secundum cor-
 poris sensus dijudicamus. Et nihil absurdi

Heb. ii.

us, quàm panem carnē accipere, & vinum sanguinem dicere. Nec iam mysteriū erit, in quo nihil secreti, nihil abditī continebitur: & quō iam corpus Christi & sanguinis dicitur, in quo nulla permutatio facta esse cognoscitur? Omnis enim permutatio, aut ex eo quod non est, in id quod est efficitur: aut ex eo quod est, in id quod non est: aut ex eo quod est, in id quod est. In isto autem sacramento si tantū veritatis in simplicitate consideretur, & non aliud credatur, quàm quod aspicitur, nulla permutatio facta cognoscitur. Nā nec ex eo quod non erat, transiuit in aliquid quod sit, quomodō sit transitus in rebus nascētibus. Siquidē non erant priūs, sed vt sint, ex nō esse, ad id quod est esse, trāsītū fecerunt. Hic verō panis & vinū priūs fuisse, q̄ transitum in sacramētū corporis & sanguinis Chri fecerunt. Sed nec ille trāsītus, q̄ fit ex eo quod est esse, ad id quod est non esse, q̄ trāsītus in rebus, per defectum occasum patiētib⁹, existit. Quicqd em̄ interit, priūs subsistēdo fuit: nec interitū pati potest, quod nunq̄ fuit. Hic quoq; non iste transitus factus esse cognoscitur: quoniam

niam secundum veritatē, species creaturæ
 quæ fuerat antè, permanisse cognoscitur.
 Item illa permutatio quæ fit ex eo quod
 est, in eo quod est, quæ perspicitur in reb⁹
 qualitatis varietatem patiētibus: verbi gra
 tia, quando quod nigrum fuerat, in album
 demutatur, nec hīc facta esse cognoscitur.
 Nihil enim hīc vel tactu, vel colore, vel sa
 pore permutatum esse deprehenditur. Si
 ergo nihil hīc est permutatū, non est aliud
 quàm antè fuit. Est autē aliud, quoniam pa
 nis corpus, & vinum sanguis Christi facta
 sunt. Sic em̃ ipse dicit: Accipite & come- Matth. 26.
 dite, hoc est corpus meum. Similiter & de
 calice loquens, dicit: Accipite & bibite, Ibidem.
 hic est sanguis noui testamēti, qui pro vo
 bis fundetur. Quærendum ergo est ab eis,
 qui nihil hīc figuratè volunt accipere, sed
 totum in veritatis simplicitate consistere,
 secūdum quod demutatio facta sit, vt iam
 non sint quod antè fuerunt, videlicet pa
 nis atq; vinū, sed sint corpus atq; sanguis
 Christi. Secundum speciem nanq; creatu
 re, formamq; rerū visibillium, vtrunq; hoc,
 id est, panis & vinum, nihil habent in se
 permutatū. Et si nihil permutationis per-

tulerunt, nihil aliud existūt q̄ quod prius
fuere. Cernit sublimitas vestra, princeps
gloriosè, quò aliter sentiētium intellectus
euadat: negant quod affirmare creduntur,
& quod credunt, destruere comprobantur.
Corpus etenim sanguinemq; Chri fideliter
confitentur, & cum hoc faciunt, nō
hoc iā esse, quod prius fuere, proculdubio
protestātur: & si aliud sunt, q̄ fuere, muta-
tionē accepere. Cū hoc negari non pos-
sit, dicant, secundum qd permutata sunt.
Corporaliter nanq; nihil in eis cernit esse
permutatum. Fatebūtur igitur necesse est,
aut mutata esse secundum aliud, quā se-
cundum corpus, ac per hoc, non hoc esse
quod in veritate videntur: sed aliud, quod
non esse secundum existentiam propriam
cernuntur. Aut si hoc profiteri noluerint,
compellenī negare corpus esse sanguinēq;
Chri: quod nefas est, non solum dicere, ve-
rū etiam cogitare. At quia confitetur &
corpus & sanguinem Christi esse, nec hoc
esse potuisse, nisi facta in melius cōmuta-
tiōe: neq; ista cōmutatio corporaliter, sed
spiritualiter facta sit, necesse est, vt iam fi-
guratē facta esse dicatur, qm̄ sub velamēto
cor-

corporei panis corporeiq; vini, spirituale corpus Chri spiritualisq; sanguis existit: nō q̄ duarū sint existentie rerū inter se diuerfarū, corporis videlicet & spiritus, verū vna eadēq; res, secundū aliud species panis & vini cōsistit, secundū aliud autē, corpus & sanguis Chri. Secundum nanq; quod vtrunq; corporaliter contingit, species sunt creaturæ corporee: secundum potentia verò, quod spūaliter factę sunt, mysteria sunt corporis & sanguinis Chri. Cōsideremus fontē sacri baptismatis, & fontis vitę non immeritō nuncupati: q̄a descēdētes ī se, melioris vita nouitate reformat, & de pctō mortuis, viuētes iustitię donat. Nū secūdū quod aque cōspiciūt esse elementū, istā potētiā obtinet? attē nisi sanctificatiōis virtutē obtineret, labē vitiorū nequaq̄ diluere posset: & nisi vigorem vitę cōtineret, nullo modo mortuis prestare vitā valeret: mortuis aut nō carne, sed aīa. In eo tñ fonte si cōsideret solummodò quod corporeus aspiciūt sensus, elemētū fluidū cōspiciūt, corruptioni subiectū, nec nisi corpora lauādi potētiā obtinere. Sed accessit sc̄ti spūs p sacerdotis cōsecrationē virt, & efficax facta est

188 BERTRAM. DE CORPORE

est non solum corpora, verum etiam animas diluere, & spirituales sordes spirituali potentia dimouere. Eccè in vno eodemque elemento, duo videmus inesse sibi resistentia, id est, corruptioni subiaccēs, incorruptionem præstare: & vitam non habens, vitam contribuere. Cognoscit ergo in isto fonte & inesse quod corporis sensus attingat, & idcirco mutabile atque corruptibile: & rursus inesse quod fides sola cōspiciat, & ideo nec corrumpi posse, nec vitę discriminē accipere. Si requiras quod superficie tenus lauat, elemētum est: si verò perpendas quod interiūs purgat, virtus vitalis est, virtus sanctificatiōis, virtus immortalitatis. Igitur in proprietate humor corruptibilis, in mysterio verò virtus sanabilis. Sic itaque Christi corpus & sanguis superficie tenus considerata, creatura est, mutabilitati corruptelęque subiecta. Si mysterij verò perpendis virtutē, vita est, participantibus se tribuens immortalitatē. Nō ergo sunt idē quod cernuntur, & quod creduntur. Secundū enim quod cernuntur, corpus pascūt corruptibile, ipsa corruptibilia. Secundū verò quod creduntur, animas pascūt in æternum vi-
 cturas

eturas, ipsa immortalia. Apostolus quoq;
 scribens Corinthijs, ait: Nescitis quoniam 1. Cor. 10.
 patres nostri oēs sub nube fuerunt, & oēs
 mare transierunt, & omnes in Mose bapti-
 zati sunt in nube & in mari: & omnes ean-
 dem escam spiritualem manducauerūt, &
 omnes eundem potū spiritualem biberūt?
 bibebant autem de spiritali consequenti
 eos petra. Petra autem erat Christus. Ani-
 maduertim⁹ & mare baptismi speciē prę-
 tulisse, & nubē: Patresq; prioris testamēti,
 in eis, id est, in nube siue mari, baptizatos
 esse. Num vel mare, secundum quod ele-
 mentū videbatur, baptismi potuit habere
 virtutem? vel nubes, iuxta quod densioris
 crassitudinem aeris ostendebat, populum
 sanctificare quiuerit? Nec tamē Apostolū,
 in Christo locutum, audemus dicere q̄ nō
 verē dixerit, patres nostros in nube & in
 mari esse baptizatos. Et quāuis baptismus
 ille formā baptismatis Chrī, quod hodiē
 geritur in ecclesia, prętulerit, baptismū
 tamen extitisse, & in eo patres nostros ba-
 ptizatos fuisse, null⁹ negare sanus audebit,
 nisi verbis Apostoli contradicere vesanus
 pręsumpserit. Igitur & mare & nubes, non
secun-

secundū hoc q̄ corpus extiterāt, sanctificationis munditiam præbuere, verū secundū quod inuisibiliter scī spūs sanctificatiōē cōtinebāt. Erat nāq; in eis & inuisibilis forma, quę corporeis sensib⁹ apparet, nō in imagine, sed in veritate: & interiorius spiritualis potētia refulgebat, quę non carnis oculis, sed mētis luminib⁹ apparet. Similiter māna populo de cælo datū, & aqua pfluens de petra, corporales extiterāt, & corporaliter populū vel pascebāt vel potabāt, attñ Apostolus vel illud māna vel illā aquā, spirituale escā & spiritualem potum appellat. Cur hoc? qm̄ inerat corporeis illis substātijs spūalis verbi potestas, q̄ mētes potiūs, q̄ corpora credentiū, pasceret atq; potaret. Et cūm cibus vel potus ille futuri corporis Chri, sanguinisq; mysticum, quod celebrat ecclesia, pmonstraret, eandē tñ escā spirituale māducasse, & eundē potum spiritualem bibisse patres nostros, S. Paulus asseuerat. Quæris fortasse, quā eandē? nimirū ipsam quā hodiē populus credentiū in ecclesia manducat & bibit. Nō em̄ licet diuersa intelligi: qm̄ vnus idemq; Christus est, qui & populū in deserto,

ferro, in nube, & in mari baptizatum sua carne pavit, suo sanguine tunc potavit, & in ecclesia nunc credentium populum sui corporis pane, sui sanguinis vnda pascit ac potat. Quod volens Apostolus intimare, cum dixisset, patres nostros eandē escam spiritualement manducasse, eundēq; potum spiritualement bibisse, consequenter adiecit: Bibebant autem de spiritali consequēti *1. Co. 10.* eos petra. Petra autē erat Christus. Vt intelligeremus in deserto Christū in spiritali petra cōstitisse, & sui sanguinis vndā populo præbuisse, qui postea corpus de virgine sumptum, & pro salute credētium in cruce suspensum, nostris seculis exhibuit, & ex eo sanguinis vndam effudit, quo non solum redimeremur, verum etiam potareremur. Mirum certē, quoniam incompræhensibile & inæstimabile: nondum hominem assumpserat, nondum pro salute mundi mortē degustauerat, nondum sanguine suo nos redemerat, & iam nostri patres in deserto per escam spiritualement potumque inuisibilem eius corpus manducabant, & eius sanguinē bibebant, vel testis existit Apostolus, clamās, Eandē escam

escam spiritualem māducasse, eundē potū
 spirituale bibisse patres nostros. Non istic
 ratio, qua fieri potuerit, disquirēda: sed fi-
 des, *quod factum sit, adhibēda. Ipse nanq;
 qui nunc in ecclesia omnipotenti virtute
 panem & vinum in sui corporis carnem,
 & proprii cruoris vndam spiritualiter cō-
 uertit, ipse tunc quoq; māna de cælo datū,
 corpus suum, & aquam de petra pfusam,
 propriū sanguinem inuisibiliter operatus
 est. Quod intelligens Dauid in spiritus san-
 cto, protestatus est: Panem, inquit, ange-
 lorum manducauit homo. Ridiculū nanq;
 est opinari, qđ māna corporeum patribus
 datum, cēlestem pascat exercitum, aut tali
 vescantur edulio, qđ diuini verbi saginant
 epulis. Ostendit certē Psalmista, vel magis
 spiritus sanctus loquēs in psalmista, vel qđ
 patres nostri in illo māna cælesti percepe-
 runt, vel quid fideles in mysterio corporis
 Christi credere debeant. In vtroq; Chřus
 certē innuitur, qui & credentium animas
 pascit, & angelorum cibus existit. Vtrunq;
 hoc incorporeo gustu nec corporali sagi-
 na, sed spiritualis verbi virtute. Et euange-
 lista narrante cognouimus, qđ dominus le-
 sus

ET SANGVINE DOMINI. 193

sus Christus, priusquā pateretur, accepto
 pane gratias egit, & dedit discipulis suis, di
 cens: Hoc est corpus meū quod pro vobis Matth. 26.
 datur, hoc facite in meā cōmemorationē. Lucē 22.
 Similiter & calicem, postquā cœnauit, dicēs:
 Hic est calix nouū testamentū in sanguine
 meo, q̄ pro vobis fundetur. Videmus nō-
 dum passum esse Christum etiam, tamē sui
 corporis & sanguinis mysterium operatū
 fuisse. Non enim putamus vllum fidelium
 dubitare, panē illum fuisse Christi corpus
 effectū, quod discipulis donans, dicit: Hoc
 est corpus meū, quod pro vobis datur. Sed
 neq; calicē dubitare sanguinē Christi cō-
 tinere, de quo idem ait: Hic est calix nouū Luc. 22.
 testamentū in sanguine meo, q̄ pro vobis
 fundet. Sicut ergo paulō anteq̄ pateretur,
 panis substantiam & vini creaturā conuer-
 tere potuit in proprium corpus quod pas-
 surum erat, & in suum sanguinem qui pōst
 fundēdus extabat: sic etiā in deserto man-
 na & aquam de petra in suam carnē & san-
 guinem conuertere preualuit, quanuis lon-
 gē pōst & caro illius in cruce p̄ nobis pen-
 denda, & sanguis eius in ablutionē nostrā
 fundendus superabat. Hic etiam cōsidera-

Ioan. 6.

re debemus, quemadmodum sit accipien-
dum quod ipse dicit: Nisi manducaueritis
carnem filij hominis, & sanguinem eius bi-
beritis, non habebitis vitam in vobis. Nō
enim dicit q̄ caro ipsius quæ pependit in
cruce, particulatim concidenda foret, & à
discipulis manducanda: vel sanguis ipsius
quem fusurus erat pro mundi redēptione,
discipulis dādus esset in potū. Hoc em̄ sce-
lus esset, si secundū quod infideles tūc ac-
ceperūt, à discipulis vel sanguis ei bibere ē,
vel caro comedere ē. Propter quod in cōse-
quētibus ait discipulis, non infideliter, sed
fideliter verba Chrī suscipientibus: nec tñ
adhuc quomodò illa verba foret intelligē-
da, penetrātibus: Hoc vos scandalizat? (in-

Ioan. 6.

quiens) Si ergo videritis filiū hoīs ascen-
dentē vbi erat prius. tanq̄ diceret: Nō ergo
carnē meā vel sanguinē meum vobis cor-
poraliter comedendā, vel bibendum per
partes distributum, distribuēdum putetis,
cū post resurrectionē visuri sitis me cæ-
los ascēsurum cū integri corporis siue san-
guinis mei plenitudine. Tunc intelligetis
q̄ non sicut infideles arbitranē, carnē meā
à credentib⁹ comedendā, sed verē per my-
sterium,

sterium, panē & vinum in corporis & sanguinis mei cōuersam substantiā, à credentibus sumendā. Et cōsequēter: Spiritus est (inquit) q̄ viuificat, caro nō pdest quicq̄. *Ibidem.* Carnem dicit quicq̄ nō prodesse illo modo, sicut infideles intelligebant, alioquin vitam præbet, sicut à fidelibus per mysteriū sumitur. Et hoc quare, ipse manifestat, cū dicit: Spiritus est qui viuificat. In hoc itaq; mysterio corporis & sanguinis, spiritualis est operatio, quæ vitam præstat, sine cuius operatione mysteria illa nihil p̄sunt: qm̄ corpus quidē pascere possunt, sed animam pascere non possunt. Hic iam suboritur quæstio, quam plurimi proponentes, loquuntur non in figura, sed in veritate ista fieri. Quod dicentes, sanctorum scriptis patrum contraire comprobantur. Sanctus Augustin⁹ doctor ecclesiæ præcipuus, in libro de doctrina Christiana tertio taliter scribit: Nisi manducaueritis (inquit Saluator) carnem filij hominis, & biberitis *Ioan. 6.* sanguinē eius, non habebitis vitam in vobis. Facinus vel flagitium videtur iubere. Figura ergo est, p̄cipiens passioni dñi esse cōmunicādū, & suauiter atq; vtiliter recō-

dēdum in memoria, q̄ pro nobis caro eius crucifixa & vulnerata sit. Cernimus quōd doctor iste myſteria corporis & sanguinis Chriſti, ſub figura dicit à fidelibꝝ celebra-
 ri: nam carnē illius, ſanguinemqꝫ eius ſu-
 mere carnaliter, non religionis dicit eſſe,
 ſed facinoris. De quibus fuerant illi, qui in
 euangelio dicta domini non ſpiritualiter,
 ſed carnaliter intelligentes, reſceſſerunt ab
 eo, & iam cū illo non ibant. Item in epi-
 ſtola ad Bonifacium epiſcopum ſcribens,
 inter reliqua ſic ait: Nempe ſep̄ ita loqui-
 mur, vt Paſcha propinquāte, dicamus cra-
 ſtinā vel perendinā domini paſſionē, cū
 ille ante tam multos annos paſſus ſit, nec
 oīno niſi ſemel, illa paſſio facta ſit. Nempe
 ipſo die dominico dicimus: Hodie domi-
 nus reſurrexit, cū ex quo reſurrexerit,
 tot anni trāſierint. Cur nemo tam ineptus
 eſt, vt nos ita loquētes arguat eſſe mēritos,
 niſi quia iſtos dies ſecundū illorum, quibꝫ
 hęc geſta ſunt, ſimilitudinē nuncupamus?
 vt dicatur ipſe dies, qui nō eſt ipſe, ſed re-
 uolutione temporis ſimilis eius, & dicatur
 illo die fieri, propter ſacramenti celebra-
 tionem, quod non illo die, ſed iam olim fa-
 ctum

Etum sit. Nónne semel immolatus est Christus in seipso? & tamen in sacramento non solum per omnes Pasche solennitates, sed omni die populis immolatur. Nec utique mentitur qui interrogatus, eum responderit immolari. Si enim sacramenta quandam similitudinem rerum earum, quarum sacramenta sunt, non haberent, omnino sacramenta non essent. Ex hac ipsa similitudine plerumque iam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundum quendam modum, sacramentum corporis Christi, corpus Christi est: sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est: ita sacramentum fidei, fides est. Cernimus quod S. Augustinus aliud dicit sacramenta, & aliud res, quarum sunt sacramenta. Corpus autem in quo passus est Christus, & sanguis eius de latere qui fluxit, res sunt. Harum verò rerum mysteria, dicit esse sacramenta corporis & sanguinis Christi, quæ celebrantur ob memoriam dominicæ passionis, non solum per omnes Pasche solennitates singulis annis, verum singulis in anno diebus. Et cum unum sit corpus dominicum in quo semel passus est, & unus sanguis qui pro salute mundi fusus est, attamen sacra-

menta, ipsarum rerum vocabula sumpserunt, ut dicatur corpus & sanguis Christi, cum propter similitudinem rerum quas innuunt, sic appellantur, sicut Pascha & resurrectio domini vocantur, quæ per singulos annos celebratur, cum semel in seipso passus sit, & resurrexerit. Nec dies illi iam possunt reuocari, quoniam præterierunt. Appellantur autem illorum vocabulo dies, quibus memoria dominicæ passionis siue resurrectionis commemoratur, idcirco quod similitudinē illorum habeant dierum, quibus saluator semel passus est & resurrexit. Unde dicimus, hodiē vel cras vel perēdiē nōi pascha est vel resurrectio, cum dies illi quibus hæc gesta sunt, multis iam annis præterierunt. Sic etiam dicamus dominū immolari, quando passiōis eius sacramēta celebratur, cū semel pro salute mundi sit immolatus in semetipso, sicut Apostolus ait: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius. Non enim ait, quod quotidie in seipso patiatur, quod semel fecit. Exemplū autē nobis reliquit, quod in mysterio dominici corporis & sanguinis quotidie credentibus presentatur, ut quis

1. Pet. 2.

quis ad illud accesserit, nouerit se passionib⁹ eius sociari debere, quarum imaginē in sacris mysterijs præstolatur, iuxta illud sapientiæ: Accessisti ad mensam potētis: diligēter attēde quæ tibi sunt apposita, seiēs quia talia te oportet præparare. Accedere ad mēsam potētis, est diuini participē libaminis fieri. Cōsideratio verò appositorū, dominici corporis & sanguinis est intelligentia. Quibus quisq; participat, aduertat se talia debere præparare, vt eius imitator existat, cōmoriendo, cui⁹ memoriā mortis non solū credendo, verumetiam gustādo confitetur. Item beatus Paulus ad Hebræos: Talis enim decebat vt nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excellior cælis factus: qui nō habet necessitatē quemadmodū sacerdotes quotidie hostias offerre, prius pro suis delictis, deindē p̄ populi. Hoc em̄ fecit semel se offerendo nominus Iesus Christus. Quod semel fecit, nunc quotidie frequentatur. Semel enim pro peccatis populi se obtulit, celebrať tñ hæc eadē oblatio singulis per fideles diebus, sed in mysterio, vt quod nominus

Prou. 23.

Heb. 7.

Iesus Christus semel se offerens adimple-
uit, hoc in eius passiois memoriã quotidie
geratur per mysteriorum celebrationem.
Nec tamen falsò dicitur, q̃ in mysterijs il-
lis dominus vel imoletur vel patiatur:
quoniam illius mortis atq; passionis habet
similitudinem, quarum existunt representatio-
tiones. Vnde dñicum corpus & sanguis do-
minicus appellantur: qm̃ eius sumunt ap-
pellationem, cuius existunt sacramētum.
Hinc beatus Isidorus in libris Etymolo-
giarum sic ait: Sacrificium dictum, quasi sa-
crum factum: quia prece mystica conse-
cratur, in memoriam dominicæ passionis.
Vnde hoc, eo iubete, corpus Christi & san-
guinem dicimus, quod dum sit ex fructib;
terræ, sanctificatur & fit sacramentū, ope-
rante inuisibiliter spiritu Dei. Cuius panis
& calicis sacramentum, Græci *εὐχαριστία*
dicūt, quod latinè bona gratia interpretat.
Et quid melius sanguine & corpore Chri-
sti? panis verò & vinum, ideo corpori &
sanguini domini comparantur, quia sicut
visibilis huius panis viniq; substantia ex-
teriorem nutrit & inebriat hominem, ita
verbū Dei q̃ est panis viuus, participatiōe
sui,

fui, fidelium recreat mētes. Et iste doctor catholicus sacrum illud dominicæ passionis mysterium docet agendum in memoriam pro nobis dominicæ passionis. Hoc dicens, ostēdit dominicam passionem semel esse factam, eius verò memoriam in sacris solennibus repræsentari. Vndè & panis qui offertur, ex fructibus terræ cū sit assumptus, in Christi corpus, dum sanctificatur, trāsponitur: sicut & vinum, cū ex vite defluerit, diuini tamē sanctificatiōe mysterij efficitur sanguis Christi, nō quidem visibiliter, sed (sicut ait præsens doctor) operante inuisibiliter spiritu sancto. Vndè & sanguis & corpus Christi dicuntur: quia non quod exteriùs videntur, sed quod interiùs diuino spiritu operante facta sunt, accipiuntur. Et quia longè aliud per potētiā inuisibilem existunt, quàm visibiliter appareant, discernit, dum dicit panem & vinum ideo corpori & sanguini domini comparari: quia sicut visibilis panis & vini substantia, exteriorem nutrit & inebriat hominem, ita verbū Dei, qui est panis viuus, participatiōe sui fidelium recreat mentes. Ista dicendo, planissimè con-

fitetur, q̄ in sacramēto corporis & sanguinis domini, quicquid exteri⁹ sumitur, ad corporis refectiōem aptatur. Verbum autem Dei, qui est panis inuisibilis, inuisibiliter in illo existens sacramēto, inuisibiliter participatione sui fidelium mentes uiuificando pascit. Hinc etiam idem doctor dicit: Sacramentum est in aliqua celebratione, cū res gesta ita sit, vt aliquid significare intelligatur, quod sanctē accipiendū est: hęc dicendo, ostēdit omne sacramentum in diuinis rebus aliquid secreti cōtinere, & aliud esse quod visibiliter appareat, aliud verò quod inuisibiliter sit accipiendum. Quæ sunt autem sacramenta fidelibus celebranda, consequenter ostendēs, ait: Sunt autem sacramenta, baptisumus & chrisma, corpus & sanguis. Quæ ob id sacramenta dicuntur, quia sub tegumento corporalium rerum, virtus diuina secreti⁹ salutem eorundem sacramentorū operatur. Vndē & à secretis virtutibus vel sacris, sacramenta dicūtur. & in sequētibus ait: Græce *μυστήριον* dicitur, quod secretam & recōditam habeat dispositionem. quid istinc pdocemur, nisi q̄ corpus & sanguis domi-

dñi ppter ea mysteria dicuntur, q̃ secretam
 & reconditam habeant dispositionem? id
 est, aliud sint quod exterius innuant: & ali-
 ud, quod interius inuisibiliter operentur.
 Hinc etiam & sacramenta vocitantur: q̃a
 tegumento corporalium rerum, virtus di-
 uina secretius salutem accipientium fide-
 liter dispensat. Ex his oĩbus quæ sunt hac-
 tenus dicta, monstratum est, q̃ corpus &
 sanguis Christi, quæ fidelium ore in eccle-
 sia percipiuntur, figuræ sint secundũ spe-
 ciem visibilem. At verò secundum inuisi-
 bilem substantiã, id est, diuini potentiam
 verbi, corpus & sanguis verè Christi exi-
 stunt. Vnde secundũ visibilem creaturam
 corpus pascunt, iuxta verò potētioris vir-
 tutem substantiæ, mentes fidelium & pa-
 scunt & sanctificant.

Iam nunc secundæ quæstionis propo-
 situm est inspiciendum, & videndum, vtrum
 ipsum corpus quod de Maria natum est &
 passum, mortuum & sepultum, quodque
 ad dexteram patris consideat, sit quod
 ore fideiũ per sacramentorum mysterium
 in ecclesia quotidie sumitur. Percõtemur
 quid ex hoc sanctus Ambrosius sentiat.

Ait

Pfal. 77.
Ioan. 6.

Ait nanque in primo sacramentorum lib.
Reuerà mirabile est quòd m̃ana deus plu-
eret patribus, & quotidiano celi pasceban-
tur alimento. Vndè dictum est: Panem an-
gelorum manducauit homo. Sed tamè pa-
nem illum qui manducauerunt, omnes in
deserto mortui sunt. Ista autem esca quam
accipis, iste panis viuus qui descēdit de cæ-
lo, vitæ æternæ substantiam subministrat:
& quicumque hunc m̃aducauerit, non mo-
rietur in æternum, & corpus Christi est.

Vide secundum quod doct̃or iste corpus
Christi dicat esse escam, quam fideles ac-
cipiunt in ecclesia. Ait nanque: Iste panis
viuus qui de cælo descendit, vitæ æternæ
substantiam subministrat. Num secūdum
hoc quod videtur, quod corporaliter su-
mitur, quod dente premitur, quod fauce
glutitur, quod receptaculo ventris susci-
pitur, æternæ vitæ substantiam submini-
strat: isto nanq; modo, carnem pascit mo-
rituram, nec aliquam subministrat incor-
ruptionem, neque dici verè potest, vt qui-
cunq; hunc manducauerit, non morietur
in æternum. Et hoc enim quod sumit cor-
pus, corruptibile est, nec ipsi corpori po-
test

test præstare ne moriatur in æternum: quoniam quod corruptioni subiacet, æternitatem præstare non valet. Est ergo in illo pane vita, quæ non oculis apparet corporeis, sed fidei contuetur aspectu. Qui etiam panis vivus, qui descendit de cælo, existit: & de quo verè dicitur: quicumque hunc manducauerit, non morietur in æternum: & qui est corpus domini. Item in consequentibus, cum de omnipotente virtute Christi loqueretur, sic ait: Sermo ergo Christi qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt, in id mutare quod non erant? Non enim maius est novas res dare, quam mutare naturas. Dicit S. Ambrosius, in illo mysterio sanguinis & corporis Christi commutationem esse factam, & mirabiliter, quia divinè: & ineffabiliter, quia incompræhensibile. Dicant qui nihil hic volunt secundum interiùs latentem virtutem accipere, sed totum quod apparet, visibiliter æstimare, secundum quod sit hic commutatio facta. Nam secundum creaturarum substantiam, quod fuerunt ante consecrationem, hoc & postea consistunt. Panis & vinum priùs extitere, in qua etià specie iam consecrata, permanere videntur. Est ergo

inter-

for. incō-
præhensi-
biliter.

interiùs commutatù spiritus sancti potenti virtute, quod fides aspicit, animam pascit, æternæ vitæ substantiam subministrat. Item in consequentibus: Quid hîc quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse dominus Deus natus ex virgine? Hîc etiam surgit auditor & dicit, corp⁹ esse Christi quod cernitur, & sanguinem qui bibitur: nec quærendum quomodò factum sit, sed tenendum, q̃ sic factum sit. Benè quidē sentire videris, sed si vim verborū diligēter inspexeris, corp⁹ Chri qdē sanguinēq; fideliter credis: sed si perspiceres q̃a quod credis, nondū vides. Nā si videres, diceres: Credo corp⁹ sanguinēq; esse Chri. Nūc aut̃ q̃a fides totū, q̃cqd illud totum est, aspicit, & oculus carnis nihil apprehendit, intelliget q̃ non in specie, sed in virtute corpus & sanguis Christi existant quæ cernuntur. Vndē dicit ordinem naturæ non hîc intuendū, sed Christi potentiam venerādā. Quæ quicquid vult, quomodò vult, in quodcūq; vult, & creat quod non erat, & creatum permutat in id, quod antea non fuerat. Subiungit idem author: Vera utiq; caro Christi quæ crucifixa est, quæ sepulta est, verè ergo car

nis illius sacramētum est. Ipse clamat dominus Iesus: Hoc est corpus meum. Quā diligenter, quā prudenter facta dillinctio? De carne Christi quæ crucifixæ est, quæ sepulta est, id est, secundum quam Christus & crucifixus est, & sepultus, ait: Vera itaque caro Christi. At de illa quæ sumitur in sacramento, dicit: Verè ergo carnis illius sacramentum est, distinguens sacramentum carnis à veritate carnis, quatenus in veritate carnis, quam sumpserat de virgine, diceret eum & crucifixum & sepultum. Quod verò nunc agitur in ecclesia mysterium, verè illius carnis in qua crucifixus est, diceret esse sacramentum: patenter fideles instituens, quòd illa caro, secundum quam & crucifixus est Christus & sepultus, non sit mysterium, sed veritas naturæ. Hæc verò caro, quæ nunc similitudinem illius in mysterio continet, non sit specie caro, sed sacramentum: siquidem in specie, panis est: in sacramento, verum Christi corpus, sicut ipse clamat dñs Iesus: Hoc est corpus meū. Itē in cōsequentibus: *Matth. 26.*
quid comedam, qd bibam, alibi tibi per prophetā spūs sanctus expressit, dicēs: Gu- *Psal. 33.*
state & videte quoniā suavis est dominus,

Ioan. 4.

beatus vir qui sperat in eo. Num corpora
 liter gustatus ille panis, aut illud vinum bi-
 bitum, ostendit quàm sit suavis dominus?
 Quicquid enim sapit, corporale est, & fau-
 ces delectat. Nunquid dominum gustare,
 corporeum est aliquid sentire? Inuitat er-
 go spiritualis gustus saporem experiri, &
 in illo potu vel pane nihil corporaliter
 opinari, sed totum spūaliter sentire: quo-
 niam dominus spiritus est, & beatus vir q
 sperat in eo. Item consequenter: In illo sa-
 cramento Christus est, quia corpus Chri-
 sti est. Non ergo corporalis esca, sed spiri-
 tualis est. Quid apertius, quid manifesti-
 us, quid diuinius? Ait enim: In illo sacra-
 mento Christus est: Non enim ait, ille panis &
 illud vinum Christus est: quod si diceret,
 Christum corruptibilem (quod absit) &
 mortalitati subiectum prædicaret. Quic-
 quid enim in illa esca vel cernitur vel gu-
 statur corporaliter, corruptibilitati con-
 stat obnoxium esse. Addit, quia corpus Chri-
 sti est. Insurgis & dicis: Eccè manifestè il-
 lum panē, & illum potū corpus esse Chri-
 sti confitetur. Sed attende quēadmodū
 subiungitur: Nō ergo corporalis esca, sed
 spiri-

spūalis. Nihil igitur hīc corporaliter, sed
 spūaliter sentiendum. Corpus Christi est,
 sed nō corporaliter: & sanguis Christi est,
 sed non corporaliter. Item consequenter:
 Vndē & Apostolus (inqt) de typo eius ait:
 Quia patres nostri escam spūalem mandu^{1. Cor. 10.}
 cauerunt, & potum spūalem biberūt. Cor
 pus em̄ Dei, corpus spūale est, corp^o Chri
 sti, corpus diuini est spūs: quia spūs, Chri
 stus est, vt legimus in Threnis: Spirit^o ante^{Thre. 4.}
 faciem nostram Christus dominus: Lucu
 lētissimē sanguinis & corporis Christi my
 sterium, quemadmodū debeamus intel
 ligere, docuit. Cū em̄ dixisset patres no
 stros escam spiritualem manducasse, & po
 tum spiritualem bibisse, cū tamen man
 na illud quod comederunt, & aquā quam
 biberunt, corpora fuisse nemo est qui du
 bitet: adiungit de mysterio quod in eccle
 sia nunc agitur, definiens secundum quid
 corpus sit Christi. Corpus enim Dei, in
 quiens, corpus est spirituale. Deus vtique
 Christus, & corpus quod sumpsit de Ma
 ria virgine, quod passum, quod sepultum
 est, quod resurrexit, corpus vtique verum
 fuit, * idē quod visibile atq; palpabile ma^{id est,}
 O ne-

nebat. At verò corpus quod mysteriū dei
 dicit, non est corporale, sed spūale. Quod
 si spirituale, iam non visibile neq; palpabi
 le. Hinc B. Ambrosi^{us} subiungit: Corpus,
 inquiēs, Christi, corpus est diuini spūs. Di
 uinus autē spūs, nihil corporeum, nihil cor
 ruptibile, nihil palpabile quod sit, existit.
 At hoc corp^{us} quod in ecclesia celebratur,
 secundum visibilem speciem & corrupti
 bile est, & palpabile. Quomodò ergo diui
 ni spūs corpus esse dicitur? Secūdum hoc
 utiq; q^{ui} spūale est, id est, secundum quod
 inuisibile consistit & impalpabile, ac per
 hoc incorruptibile. Hinc in consequenti
 bus: Quia spūs Christus, vt legimus, Spūs
 ante faciem nostram Christus dñs: paten
 ter ostēdit, secundum quod habeatur cor
 pus Christi, videlicet secūdum id q^{ui} sit in
 eo spūs Christi, id est, diuini potentia ver
 bi, quæ non solū animam pascit, verū
 etiam purgat. Propter quod ipse dicit au
 thor consequenter: Deniq; cor nostrum
 esca ista confirmat, & potus iste lætificat
 cor hominis, vt propheta cōmemorauit.
 Num esca corporalis cor hominis confir
 mat, & potus corporeus lætificat cor ho
 mi-

Thre. 4.

Psalm. 102.

minis? Sed vt ostenderet quæ esca, vel qui
 potus sint de qbus loquitur, addidit signan-
 ter, esca ista, vel potus iste. Quæ ista, vel q
 iste? Corpus nimirum Christi, corpus diui-
 ni spūs, & (vt apertius inculcetur) spūs Chri-
 stus, de quo legitur: Spūs ante faciem no-
 stram Christus dñs. Quib⁹ oībus euidenter Thre. 4.
 ostenditur, nihil in esca ista, nihil in potu
 isto corporaliter sentiendum, sed totū spi-
 ritualiter attendendum. Non enim anima
 quæ corde hominis præsenti loco signifi-
 catur, vel esca corporea, vel potu corpo-
 reo pascitur, sed verbo Dei nutritur ac ve-
 getatur. Quod apertius in libro quinto Sa-
 cramentorum doctor idem affirmat. Non
 iste panis est, inquiēs, qui vadit in corpus,
 sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ no-
 stræ substantiam subministrat. Et quia
 nō de communi pane dixerit hoc sanctus
 Ambrosius, verum de pane corporis Chri-
 sti, sequentia Lectionis manifestissimè
 declarant. Loquitur enim de pane quoti-
 dianus, quem credentes sibi postulant da-
 ri, & idcirco subiungit: Si quotidianus est
 panis, cur post annum, illū sumis, quem
 admodum Græci in oriente consueuerūt?

Accipe ergo quotidie, quod quotidie tibi
 p̄sit: sic viue, vt quotidie merearis accipe-
 re. Ergo manifestum de quo pane loqui-
 tur, de pane videlicet corporis Christi, q̄
 non ex eo quòd vadit in corpus, sed ex eo
 quòd panis sit vitæ æternæ, animæ nostræ
 substantiâ fulcit. Huius doctissimi viri au-
 thoritate perdocemur, q̄ multa differen-
 tia separant corpus, in quo passus est Chri-
 stus, & sanguis quem pendens in cruce de
 latere suo profudit, & hoc corpus quod in
 mysterio passiois Christi quotidie à fidelibus
 celebratur, & ille quoq; sanguis, qui fi-
 delium ore sumitur, mysteriũ sit illius san-
 guinis quo totus redemptus est mundus.
 Iste nanq; panis & iste potus non secundũ
 quod videtur, corpus siue sanguis existũt
 Christi, sed secundum quòd sp̄ualiter vitę
 substantiam subministrat. Illud verò cor-
 pus in quo semel passus est Christus, non
 aliam speciem præferebat, q̄ in qua consi-
 stebat. Hoc enim erat verè quod videbat̃,
 quod tangebatur, quod crucifigebatur,
 quod sepeliebatur. Similiter sanguis illius
 de latere manãs, non aliud apparebat ex-
 teriũs, & aliud interiũs obuelabat. Verus
 itaque

itaq; sanguis, de vero corpore profluebat:
ast nunc sanguis Christi quem credentes
ebibunt, & corpus quod comedunt, aliud
sunt in specie, & aliud in significatione.
aliud, quòd pascūt corpus esca corporea: ^{for. & quo}
& aliud, quòd saginant mentes æternæ vi
tæ substantia. De qua re beatus Hierony-
mus in cômétario epistolæ Pauli ad Ephe-
sios, ita scribit: Dupliciter sanguis Christi
& caro intelligitur: Vel spiritualis illa atq;
diuina, de qua ipse dicit: Caro mea verè ^{Ioan. 6.}
est cib⁹, & sanguis meus verè est potus: vel
caro quæ crucifixa est, & sanguis qui mili-
tis effusus est læcea. Non parua doctor iste
differētia corporis & sanguinis Christi fe-
cit distinctionem. Nanque dum carnem
vel sanguinem quæ quotidie sumuntur à
fidelibus, spiritualia dicit esse, (at verò ca-
ro quæ crucifixa est, & sanguis qui militis
effusus est lancea, nō spiritualia esse dicen-
tur neq; diuina) patenter insinuat, quòd
tantum inter se differunt, quantum diffe-
runt spiritualia & corporalia, visibilia &
inuisibilia, diuina atque humana, & quòd
à se differunt, non idem sunt. Differunt au-
tem caro spiritualis, quæ fidelium ore su-
mitur,

mitur, & sanguis spūalis, qui quotidie credentibus potandus exhibetur, à carne quę crucifixa est, & sanguine q militis effusus est lancea, sicut autoritas presentis viri testificatur. Non idem igitur sunt. Illa nanq; caro quę crucifixa est, de virginis carne facta est, ossibus & nervis compacta, & humanorum membrorum lineamētis distincta, rationalis animę spū viuificata in propriam vitam & congruentes motus. At vero caro spiritualis, quę populum credentem spūaliter pascit, secundum speciem quam gerit exterius, frumēti grānis manu artificis consistit, nullis nervis ossibusque compacta, nulla membrorum varietate distincta, nulla rationali substantia vegetata, nullos proprios potens motus exercere. Quicquid enim in ea vitę præbet substantiam, spūalis est potentię, & inuisibilis efficientię, diuinęq; virtutis. Atq; aliud longē consistit secundum quod exterius conspicitur, atq; aliud secundum quod in mysterio creditur. Porro caro Christi quę crucifixa est, nō aliud exterius q̄ quod interius erat, ostēdebat: quia vera caro veri hominis existerat, corpus utiq; verum in veri

veri corporis specie consistens. Considerandum quoq; q̄ in pane illo nō solū corpus Christi, verū corpus etiā in eum credentis populi figuretur, vndē multis frumenti grans cōficitur: quia corpus populi credentis, multis per verbum Christi fidelib⁹ augmētā. Qua de re sicut in mysterio panis ille Chri corp⁹ accipit, sic etiā in mysterio mēbra populi credētis in Christum intimātur. Et sicut nō corporaliter, sed spūaliter panis ille credētium corpus dicitur, sic quoq; Christi corp⁹ nō corporaliter sed spūaliter necesse est intelligat. Sic & in vino q̄ sanguis Christi dicit, aqua misceri iubet, nec vnū sine altero permittitur offerri. Quia nec populus sine Christo, nec Christus sine populo: sicut nec caput sine corpore, vel corpus sine capite valeret existere. Aqua deniq; in illo sacramento, populi gestat imaginē. Igit si vinum illud sanctificatū per ministrorū officiū, in Christi sanguinē corporaliter cōuertitur, aqua quoq; quę pariter admixta est, in sanguinē populi credētis necesse est corporaliter cōuertat: Vbi nāq; vna sc̄ificatio est, vna cōsequēter operatio: & vbi par ratio,

par quoque consequitur mysterium. At vi-
deamus in aqua secundū corpus nihil esse
conuersum, consequenter ergo & in vino
nihil corporaliter ostēsum. Accipitur spi-
ritualiter quicquid in aqua de populi cor-
pore significatur. Accipiat ergo necesse
est spiritualiter, quicquid in vino de Chri-
sti sanguine intimatur. Item: Quę à se dif-
ferunt, idē non sunt. Corpus Christi quod
mortuum est & resurrexit, & immortale fa-
ctum, iam non moritur, & mors illi ultra
non dominabitur, æternum est, nec iam
passibile. Hoc autē quod in ecclesia ce-
lebratur, temporale est, non æternum: cor-
ruptibile est, non incorruptum: in via est,
non in patria. Differūt igitur à se, quapro-
pter non sunt idem: quōd si nō sunt idem,
quomodō verum corpus Christi dicitur
& verus sanguis? Si enim corpus Christi
est, & hoc dicitur verē: quia corpus Chri-
sti est, in veritate corp⁹ Christi est: & si in
veritate corpus Christi est, & corpus Chri-
sti incorruptibile est, & impassibile est, ac
per hoc æternū. Hoc igitur corpus Chri-
sti quod agit in ecclesia, necesse est ut in-
corruptibile sit & æternū. Sed negari non

po-

potest corrumpi, quod per partes cōmutatum, dispartitur ad sumendum, & dentibus cōmolitum, in corpus traiecitur. Sed aliud est quod exteriùs geritur, aliud verò quod per fidē creditur. Ad sensum quod pertinet corporis, corruptibile est: quod fides verò credit, incorruptibile. Exteriùs igitur quod apparet, non est ipsa res, sed imago rei: mente verò quod sentitur & intelligitur, veritas rei. Hinc B. Augustinus in euangelij Ioannis expositione, dum de corpore Christi loqueretur & sanguine, sic ait: Manducauit & Moses manna, manducauit & Aaron, manducauit & Phinees, manducauerūt ibi multi qui Deo placuerunt, & mortui non sunt. Quare? Quia visibilem cibum spiritualiter intellexerunt, spiritualiter esurierūt, spiritualiter gustauerunt, vt spiritualiter satiarentur. Nam & nos hodiè accipimus visibilem cibum, sed aliud est sacramentum, aliud virtus sacramenti. Item in posterioribus: Hic est panis qui de cælo descendit. Hunc panem significauit manna, hunc panem significauit altare Dei. Sacramenta illa fuerunt: in signis diuersa sunt, in re quæ significatur, paria sunt.

1. Cor. 10.

sunt. Apostolum Paulum audi: Nolo vos ignorare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Mose baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eandem escam spiritua-lem manducauerunt, & oēs eundem potū spiritalē biberūt. Spiritualem utiq; eandē, nam corporalem alterā. Quia illi manna, nos aliud. Spiritualem verò quam nos. Et adiungit: Et omnes eundem potum spiri-tualement biberunt. Aliud illi, aliud nos, sed specie visibili, quod tamen hoc idem si-gnificaret virtute spiritali. Quomodò

Ibidem

Ioan. 6.

enim eundem potum? Bibebāt, inquit, de spiritali sequenti petra. Petra autem erat Chſus. Indè panis, vndè potus. Petra Chri-stus in signum, verus Christus in verbo & in carne. Item: Hic est panis de cælo descē-dens, vt si quis ex ipso māducauerit, nō mo-riatur: sed quod pertinet ad virtutē sacra-menti, nō quod pertinet ad visibile sacra-mentum. Qui manducat intūs, non foris. Qui māducat in corde, non q premit dēte. Itē in posteriorib⁹ verba Saluatoris intro-ducens, ita dicit: Hoc vos scandalizat, quia dixi, carnem meam do vobis manducare,
& san-

E
& san
ritist
prius
los m
daliz
rum
surus
derit
erat p
eo m
certē
confi
viuifi
terpo
quit
hie n
eat, c
locu
est, s
genc
tus &
sic ill
Huic
tra d
guin
nom

& sanguinem meum bibere? Si ergo videritis filium hominis ascendentem ubi erat prius. Quid est hoc? Hinc soluit quod illos mouerat, hinc aperuit vnde fuerat scandalizati. Illi enim putabant eum erogaturum corpus suum. Ille autem dixit se ascendendum in cælum, utiq; integrum. Cum videritis filium hominis ascendentem ubi erat prius: certè vel tunc videbitis, quia nõ eo modo quo putatis, erogatur corpus suum: certè vel tunc intelligetis, q̃a gratia eius nõ consumit morsibus. Et ait: Spiritus est qui viuificat, caro nõ prodest. Et pluribus interpositis, rursus adijcit: Quisquis autẽ (inquit Apostolus) spiritũ Christi non habet, hic nõ est eius. Spiritus ergo est qui viuificat, caro autẽ non p̃dest q̃cũ. Verba q̃ ego locutus sum vobis, sp̃s & vita sunt. Quid est, spiritus & vita sunt? spiritualiter intelligenda sunt. Intellexisti spiritualiter? Spiritus & vita sunt. Intellexisti carnaliter? etiã sic illa spiritus & vita sunt, sed tibi nõ sunt. Huius autoritate doctoris, verba domini tradantis de sacramẽto sui corporis & sanguinis, manifestè docemur, q̃ illa verba domini spiritualiter, & non carnaliter, intelligi-

Ioan. 5.

Ibidem

Rom. 8.

Ioan. 6.

Ioan. 6.

telligenda sunt. Sicut ipse ait: Verba quæ ego loquor vobis, spiritus & vita sunt. Verba utiq; de sua carne manducâda, & de suo sanguine bibendo. Inde enim loquebatur, vndè discipuli fuerant scandalizati. Ergo vt non scandalizarentur, reuocat eos diuinus magister de carne ad spiritû, de corporea visione ad intelligentiam inuisibilem. Videmus ergo, esca illa corporis domini, & potus ille sanguinis eius, secûdum quid verè corpus eius, & verè sanguis eius existunt, videlicet secundum quod spiritus & vita sunt. Item: Quæ idè sunt, vna definitione compræhenduntur. De vero corpore Christi dicitur, quòd sit verus Deus & verus homo Deus, qui ex patre Deo ante secula natus: homo, qui in fine seculi ex Maria virgine genitus. Hæc autè dum de corpore Christi, quod in ecclesia per mysterium geritur, dici non possunt, secundum quendam modum corpus Christi esse cognoscitur. Et modus iste in figura est & imagine, vt veritas res ipsa sentiat. In orationibus quæ post mysteriû sanguinis corporisq; Christi dicuntur, & à populo respondetur, Amen, sic sacerdotis voce dicitur:

tur: Pignus æternæ vitæ capientes humili-
ter imploramus, vt quod imagine contin-
gimus sacramenti, manifesta participatiõe
sumamus. Et pignus enim & imago, alteri
rei sunt, id est, non ad se, sed ad aliud aspi-
ciunt. Pignus enim, illius rei est pro qua
donatur: Imago, illius cuius similitudinẽ
ostendit. Significant enim ista rem cuius
sunt, non manifestè ostẽdunt. Quod cùm
ita est, apparet q̃ hoc corpus & sanguis, pi-
gnus & imago rei sunt futuræ, vt quod nũc
per similitudinem ostẽditur, in futuro per
manifestationem reueletur. Quod si nunc
significat, in futuro autẽ patefacient, aliud
est quod nũc geritur, aliud quod in futuro
manifestabitur. Qua de re & corpus Chri-
sti & sanguis est, quod ecclesia celebrat,
sed tanq̃ pignus, tanq̃ imago. Veritas verò
erit, cùm iam nec pignus, nec imago, sed
ipsius veritas apparebit. Itẽ alibi: Perficiat
in nobis domine quesumus tua sacramẽta
quod continent, vt quæ nunc specie geri-
mus, rerum veritate capiamus. Dicit q̃ in
specie gerantur ista in veritate, id est, per
similitudinem, non per ipsius rei manife-
stationem. Differunt autem à se species &

ve-

veritas. Quappter corpus & sanguis, quod
 in ecclesia geritur, differt ab illo corpore
 & sanguine, quod in Christi corpore per
 resurrectionem iam glorificatū, cognosci-
 tur. Et hoc corpus, pignus est & species, il-
 lud verò ipsa veritas. Hoc enim gerit, do-
 nec ad illud perueniatur. Vbi verò ad illud
 peruētum fuerit, hoc remouebitur. Appa-
 ret itaq; q̄ multa intra se differentia sepa-
 rantur, quantum est inter pignus & eam rē
 pro qua pignus traditur: & quantum inter
 imaginē, & rem cuius est imago: & quantū
 inter speciem & veritatem. Videmus itaq;
 multa differentia separari mysterium san-
 guinis & corporis Christi, quod nunc à fi-
 delibus sumitur in ecclesia, & illud quod
 natum est de Maria virgine, quod passum,
 quod sepultum, quod resurrexit, quod cē-
 los ascendit, quod ad dextram patris se-
 det. Hoc nanq; quod agitur in via, spiritu-
 aliter est accipiendum: quia fides quod nō
 videt, credit: & spiritualiter pascit animā,
 & latificat cor, & vitam præbet æternam
 & incorruptionem: dum non attenditur
 quod corpus pascit, quod dente premis,
 quod per partes comminuitur, sed quod
 in

ET SANGVINE DOMINI. 223

in fide spiritualiter accipitur. At verò corpus illud, in quo passus est & resurrexit Christus, proprium eius corpus existit, de virginis Mariæ corpore sumptum, palpabile, seu visibile etiam post resurrectionē, sicut ipse discipulis ait: Quid turbati estis, Lucę 24. & cogitationes ascendūt in corda vestra? Videte manus meas & pedes, q̃a ego ipse sum. Palpate & videte, q̃a spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Audiamus etiam quid beatus Fulgētius in libello de fide dicat: Firmissimè tene, & nūllatenus dubites ipsum vnigenitum Deum verbum carnem factum; se pro nobis obtulisse sacrificium, & hostiā Deo in odorē suauitatis. Cui cum patre & spiritu sancto à Patriarchis, à prophetis & sacerdotibus tempore veteris testamenti animalia sacrificabantur, & cui nunc idē tēpore noui testamēti, cum patre & spiritu sancto, cum quib⁹ illi est vna diuinitas, sacrificiū panis & vini, in fide & charitate, sancta catholica ecclesia per vniuersum orbē terrę offerre non cessat. In illis enim carnalibus victimis significatio fuit carnis Christi, quā p̃ peccatis nostris & ipse sine p̃cō fuerat obla-

oblaturus, & sanguis quem erat effusus
in remissionem peccatorum nostrorum.
In isto autem sacrificio, gratiarū actio atq;
cōmemoratio est carnis Christi, quam pro
nobis obtulit, & sanguinis quem pro no-
bis idē Deus effudit. De quo B. Paulus apo-
stolus dicit: Attendite vobis & vniuerso
gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit
episcopos regere ecclesiam Dei, quam ac-
quisiuit sanguine suo. In illis ergo sacrifi-
cijs, quid nobis esset donandum, figuratē
significabatur. In hoc autē sacrificio, qd iā
nobis donatum sit, euidenter ostenditur.
Dicens, qd in illis sacrificijs quid nobis es-
set donandum, significabatur: in isto verò
sacrificio, quid sit donatū, cōmemoretur,
patēter innuit, quòd sicut illa figuram ha-
buēre futurorum, sic & sacrificium figura
sit præteritorum. Quibus dictis, quāta dif-
ferentia sit inter corpus in quo passus est
Christus, & hoc corpus quod pro eius pas-
sionis cōmemoratiōe siue mortis sit, cui-
dentissimē declarauit. Illud nanq; p̄prium
& verum, nihil habens in se vel mysticum,
vel figuratū: hoc verò mysticum, aliud ex-
teriùs per figurā ostētās, aliud interiùs per
intel

intellectū fidei representans. Ponam' adhuc
 vnū patris Augullini testimoniū, quod &
 dictorū fidē nostrorū astruat, & sermonis
 *marginē ponat: In sermone quē fecit ad
 populū de sacramēto altaris, sic inquit: Hoc
 quod videtis in altari Dei, iā transacta no-
 cte vidistis: sed quid esset, quid sibi veller, q̄
 magnæ rei sacramentum cōtineret, nondū
 audistis. Quod ergo videtis, panis est & ca-
 lix, quod vobis etiam oculi vestri renun-
 ciant: quod autem fides vestra postulat in-
 struēda, panis est corpus Ch̄i, calix est san-
 guis Christi. Breviter quidē hoc dictū est, *for. *forū*
 quod fidei *sortē sufficiat, sed fides instru-
 ctionem desiderat. Dicit em̄ propheta: Nisi *Esa. 7. 1*
 credideritis, nō intelligetis. Potestis ergo
 dicere mihi, p̄cepisti vt credamus, expone
 vt intelligamus. Potest em̄ animo cuiuspiā
 cogitatio talis oboriri: Dominus noster Ie-
 sus Christus nouimus vndē acceperit car-
 nem, de virgine scilicet Maria, infans la-
 ctatus est, nutritus est, crevit, ad iuuenilem
 ætatē perductus est, à Iudæis persecutiōē
 passus est, ligno suspensus est, interfect' est,
 de ligno deposit' est, sepult' est, tertio die
 resurrexit, quo die voluit in celū ascendit,

P illuc

Col.1.
 Marc.16. illuc leuauit corpus suum, indè venturus
 est iudicare viuos & mortuos, ibi est modò
 sedens ad dexterà patris. Quomodò cor-
 pus ei? & calix vel quod habet calix, quo-
 modò eius est sanguis? Ista, fratres, ideo di-
 cuntur sacramenta, quia in eis aliud videt,
 & aliud intelligitur: quod videtur, speciè
 habet corporalem: quod intelligit, fructū
 habet spirituale. Ista venerabilis author di-
 cens, instruit nos qd de proprio corpore
 domini, quod de Maria natū, & nunc ad
 dexteram patris sedet, & in quo vêturus est
 iudicare viuos & mortuos, & quid de isto
 quod super altare ponitur, & populo par-
 ticipatur, sentire debeamus. Illud integrū
 est, neq; vlla sectione diuiditur, nec vllis
 figuris obuelatur: Hoc verò quod supra
 mensam domini continetur, & figura est,
 quia sacramentum est: & exteriùs quod vi-
 detur, speciem habet corporeā, quæ pascit
 corpus: interiùs verò quod intelligit, fru-
 ctum habet spiritualem, qui viuificat ani-
 mam. Et de hoc mystico corpore volens
 aliquid apertiùs & manifestiùs loqui, sic di-
 cit in consequentibus: Corpus ergo Chri
 si vultis intelligere, Apostolum audite di-
 centem:

ET SANGVINE DOMINI. 227

centem: Vos estis corpus Chři & mēbra. Si ergo estis corpus Christi & mēbra, mysterium vestrum in mensa domini positū est, mysterium domini accipitis. Ad id quod estis, Amen respondetis, & respondendo subscribitis. Audis ergo corpus Christi, & respondes, Amen: Esto membrū corporis Chři, vt verum sit Amen. Quare ergo in pane? Nihil hīc de nřo asseramus, ipsum Apostolū dicētem audiamus, cū de isto sacramēto loqueretur, ait: Vnus panis, vnū corpus multi sum⁹. Et reliqua: Sanctus Augustinus satis nos instruit, q̃ sicut in pane super altare positū corpus Christi signat, sic etiam & corpus accipientis populi: vt euidenter ostendat, q̃ corpus Chři ppriū illud existat, in quo natus de virgine, i quo lactat⁹, in quo passus, i quo mortu⁹, in quo sepult⁹, in quo resurrexit, in quo celos asccēdit, in quo patris ad dexteram sedet, in quo vēturus est ad iudiciū. Hoc autē quod supra mēsam dominicā positū est, mysteriū cōtinet illius, sicut etiā identidē mysteriū cōtinet corporis populi credētis, Apostolo testante: Vnus panis, vnum corpus multi sumus in Christo. Animaduertat clarif-

1. Cor. 12.

1. Co. 10.

sime princeps sapientia vestra, quòd positis sanctarum scripturarũ testimonijs, & sanctorum patrũ dictis euidētissimè monstratũ est, quòd panis qui corpus Christi, & calix qui sanguis Christi appellatur, figura sit, quia mysterium: & quod nò parua differētia sit inter corpus quod per mysterium existit, & corpus quod passum est, & sepultũ, & resurrexit. Quia hoc propriũ saluatoris corpus, nec in eo vel aliqua figura, vel aliqua significatio, sed ipsa rei manifestatio cognoscitur, & ipsi⁹ visionē credentes desiderant: quoniam ipsum est caput nostrũ, & ipso viso satiabitur desiderium nostrum. Quoniam ipse & pater vnũ sunt, non secundũ quod corpus habet Saluator, sed secundũ plenitudinē diuinitatis, q̃ habitat in homine Christo. At in isto quod per mysterium geritur, figura est nò solum proprii corporis Christi, verum etiã credentis in Christũ populi. Vtriusq; nãq; corporis, id est, & Christi, quod passum est & resurrexit, & populi in Christo per baptismum renati atq; de mortuis viuificati, figuram gestat. Addamus etiam q̃ iste panis & calix, qui corpus & sanguis Christi

no-

nominatur, memoriā repræsentat dominicæ passionis siue mortis, quemadmodū ipse in euangelio dixit: Hoc facite in meā Matth. 26.
 cōmemorationem. Quod exponens apostolus Paulus, ait: Quotiescunq; mandu- 1. Co. 11.
 cabitis panem hunc & calicē bibetis, mortem domini annuntiabitis donec veniat. Docemur à Salvatore, necnō à sancto Paulo apostolo, q̄ iste panis & iste sanguis q̄ super altare ponitur, in figuram siue memoriā dominicæ mortis ponatur, vt quod gestum est in p̄terito, p̄senti reuocet memorię: vt illius passionis memores effecti, per eā efficiamur diuini muneris cōsortes, per quam sumus à morte liberati. Cognoscētes q̄ vbi peruenerim⁹ ad visionē Christi, talibus nō opus habebimus instrumētis, quibus admoneamur quid pro nobis immēsa benignitas sustinuerit. Qm̄ ipsum facie ad faciē contēplantes, nō per exteriorem tēporalium rerum admonitionem cōmonebimur, sed per ipsius contēplationem veritatis aspiciemus, quemadmodū nostræ salutis auctori gratias agere debemus. Nec ideo quoniam ista dicimus, putetur in mysterio sacramenti, corpus dñi

vel sanguinem ipsius non à fidelib⁹ sumi,
 quando fides non quod oculis videt, sed
 quod credit, accipit: Quoniā spiritualis est
 esca, & spiritualis potus, spiritualiter aīam
 pascens, & æternæ satietatis vitam tribuēs,
 sicut ipse Saluator mysterium hoc com-
 mendans loquitur: Spiritus est qui viuifi-
 cat, nam caro nihil prodest. Imperio vestre
 Ioan. 6. magnitudinis parere cupiētes, pręsumpti
 paruis rebus de nō minimis disputare: nō
 sequentes æstimationis nrę pręsumption-
 nem, sed maiorum intuentes autoritatē:
 quæ si probaueritis catholicē dicta, vestre
 meritis fidei deputate: Quę deposita rega-
 lis magnificentiæ gloria, non erubuit ab
 humili quærere responsum veritatis.
 Sin autem minùs placuerint, id no-
 stre deputetur insipiētia. Quæ
 quod optauit, minùs effi-
 caciter valuit expli-
 care.

BERTRAMI DE CORPORE ET
 sanguine Domini liber
 explicat.

DE

ET SANGVINE DOMINI. 231

DE CORPORE ET

SANGVINE DOMINI, DIVI

Augustini sententia.

OTVM ergo quod oblatiōe dominici corporis & sanguinis agitur, mysterium est. Aliud enim videtur, aliud intelligitur. Quod videtur, speciē habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spiritualem. Sciendum verò est, quòd eundem calicē dominici sanguinis, iuxta obseruantiam Ecclesiæ catholicæ apostolis traditam, nisi mixtum aqua, offerri non licet: quia vnum sunt in redemptionis nostræ mysterio, cū ait: Non bibam amodò Matth. 26. de hoc genimine vitis. Et de latere eius quod in lancea transfixum est, aqua cum sanguine egressa, vinum de vera carnis eius vite cum aqua expressum ostendit. Hæc sunt enim sacramenta Ecclesiæ, sine quibus ad vitam, quæ vera vita est, nō intrañt. Ille san-

guis in remissionem fusus est peccatorū,
aqua illa salutare téperat poculū: hæc & la-
uacrum præstat & potum. Hoc totū domi-
nicæ oblationis mysterium, quāta pietate
& amore agendum sit, cōmendat ipse do-
minus dicendo: Hæc quotiescunq; fecerit-
tis, in mei memoriam facietis. Quod expo-
nens Apostolus ad Corinthios, ait: Quo-

Matt. 26.

1. Cor. 11.

tiescunq; em̄ māducabitis panē hunc & ca-
licē bibetis, mortē n̄ni annūciabitis, do-
nec veniat. Illius ergo panis & calicis ob-
latio, mortis Christi est cōmemoratio &
annunciatio, quæ non tam verbis, q̄ ipsis
mysticis rebus agitur, per quæ nostris mē-
tib' mors illa preciosa altiūs & fortiūs cō-
mendatur. Quid est enim mortis Christi
cōmemoratio, nisi charitatis eius cōmen-
datio? quam nobis beatus euangelista Io-

Ioan. 13.

annes cōmendans, ait: Sciens Iesus quia ve-
nit hora eius vt transeat ex hoc mundo ad
patrē, cū dilexisset suos, q̄ erāt in mūdo,
in finem dilexit eos, id est, vsq; ad mortem
eum dilectio illa perduxit: quia tantū di-
lexit eos, vt moreretur propter eos. Hoc

Ioan. 15.

enim testatus est, dicens: Maiorem hac di-
lectionem nemo habet, vt animam suam
ponat

ponat q̄s pro amicis suis. Propterea & iturus ad passionem, & per resurrectionis atque ascensionis gloriā discessurus è mundo, hoc sacramentum vltimum discipulis tradidit, vt memoriā tantæ charitatis, per quam solam saluamur, arctius eorum mentib⁹ infingeret, quatenus semper memores simus, & quales & quantum ab eo dilecti sumus, ne de nobis gloriemur, quātum vt de illo speremus, quod vtrunque diligenter Apostolus exponit & inculcat, dicens: Rom. 5. Vt quid enim Christus, cū adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impijs mortuus est? Et post paululū dicitur: Com-
 mendat aut̄ (inquit) suam charitatem Deus in nobis: qm̄ si cū adhuc infirmi & peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est: multo magis iustificati nūc in sanguine ipsius, salui erim⁹ ab ira per ipsum. Hoc ergo agendum, hoc frequentandum commendauit ecclesiæ, quousq; veniat in fine seculi, quando erit sanctorum requies, non adhuc in sacramento spei, quo in hoc tempore consociatur ecclesia, quando bibitur quod de Christi latere manauit: sed iam in ipsa perfectione salutis eter-
 P 5 næ

Psal. 109.

Ioan. 1.

nã cum tradetur regnum Deo & patr, vt
 illa perspicua contemplatione incommu-
 tabilis veritatis nullis mysterijs corporali-
 bus egeamus. Erat enim antea, secũdam
 ordinem Aaron, Iudæorum sacrificium in
 victimis pecorũ, & hoc in mysterio. Non-
 dum nanque erat sacrificium corporis &
 sanguinis domini: quod fideles nõrunt, &
 qui euãgelium legunt. Quod sacrificium
 nunc diffusum est toto orbe terrarum per
 eum, de quo scriptum est: Iurauit dominus,
 & non pœnitebit eũ, tu es sacerdos in æter-
 num secundum ordinem Melchisedech.
 Et hoc de domino Iesu Christo dictũ esse,
 quia voluit esse salutem nostram in corpo-
 re & sanguine suo, quæ commendauit no-
 bis de humilitate sua. Nisi enim esset hu-
 milis, non manducaretur, nec biberetur.
 Respice altitudinem ipsius. In principio
 erat verbum, & verbum erat apud Deum,
 & Deus erat verbum. Eccẽ cibis sempiter-
 nus, sed manducant angeli, manducant su-
 pernæ virtutes, manducant cælestes spiri-
 tus, manducant & saginãtur, & integrum
 manet, quod eos satiat & lætificat. Quis au-
 tem homo peruenire posset ad illum ci-
 bum

bum? vnde cor idoneum illi cibo? oportebat ergo vt mensa illa lactesceret, vt paruulis proueniret. Vnde fit cibus lac? vnde cibus in lac conuertitur, nisi per carnem traiciatur? Nam mater hoc facit: quod mā ducat mater, hoc manducat infans. Sed qā infans est minū idoneus qui pane vescatur, ipsum panem mater incarnat, & per humiditatem mamillę in lactis succū, de ipso pane pascit infantem. Quomodō ergo de ipso pane pascit nos sapientia Dei? quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Videte ergo humilitatem, quia Ioan, 1. panem angelorum manducauit homo, vt scriptum est: Panem cęli dedit eis: panem Psal. 77. angelorum manducauit homo, id est, verbum istud quo pascūtur angeli, sempiternum, quod est æquale patri, manducauit homo: quia cū in forma dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo. Sagināt illo angeli, sed semetipsum exinanivit, vt māducaret panē angelorū homo: formā serui accipiēs, in similitudinē hoīm factus, & habitu inuēt vt homo, humiliavit se factus obediens vsq; ad mortē, mortem autem

Ioan. 6.

autem crucis: vt iam de cruce commenda-
retur, caro & sanguis domini nouū sacri-
cium, quādo loquebatur dominus noster
Iesus Christ⁹ de corpore suo. Nisi (inquit)
quis manducauerit carnem meam, & bibe-
rit sanguinem meum, nō habebit in se vi-
tam. Caro enim mea verè est cibus, & san-
guis meus verè est potus. Intellectus spūa-
lis credentem saluum facit: quia litera oc-
cīdit, spūs est qui viuificat. Discipuli em̄
eius qui eum sequebantur, expauerunt, &
exhorrerunt sermonem, non intelligen-
tes, & putantes nescio quid durum dicere
dominum nostrū Iesum Christum, quod
carnem eius quam videbant, manducatu-
ri erant, & sanguinem bibituri, & non po-
tuerunt tolerare. Sed ipse cū cōmenda-
ret ipsum, corp⁹ suum & sanguinem suum
accepit in manus suas, quod nōrunt fide-
les, & ipse se portabat quodāmodò cū
diceret: Hoc est corpus meum. Quia cū
commendat corpus & sanguinem suum,
humilitatem suam commendat. Ipsam em̄
humilitatem suam, docuit domin⁹ noster
in corpore & sanguine suo sapientia Dei,
quam videbimus facie ad faciem, & om̄es
vide-

videbimus, & nemo zelabit, omnibus se
exhibet, & integra est, & casta est omni-
bus: illi mutatur in eam, & ipse in eos non
mutatur. Ipse est veritas, ipse est Deus. Ve-
ritas est, verbum Dei est, sapientia Dei est,
per quem facta sunt omnia, qui dixit: Po-
testatem habeo ponendi animam meam. Ioan. 10.
Ipsa est humilitas domini nostri Iesu Chri-
sti, ipsa multum commendatur homini-
bus. Ad ipsam nos hortatur, ut vivamus,
sicut dicitur in Canticis canticorum: Ve-
nies, & pertransies. Ab initio fidei t̄veturi
sumus facie ad faciem, sicut scriptum est:
Dilectissimi, filij Dei sumus, & nōdum ap 1. Cor. 13.
paruit quid erimus. Scim⁹ quoniam cū
apparuerit, similes ei erimus: quoniam vi-
debimus eum sicuti est. Videmus nūc per
speculum in ænigmate, tunc autem facie
ad faciem. Antequā ergo videam⁹ facie
ad faciem, quod videt angeli, opus est no-
bis accedere ad hanc humilitatem, & ad-
hærere huic humilitati, quam commēdat
nobis dominus noster Iesus Christus, cū
commendat corpus & sanguinem suum
celebrare. Quam humilitatem pro nobis
fufcipere dignatus est, cū verbum caro
factum

Psal. 33.

factum est. Accedite ergo ad eum, & illuminamini. Accesserunt Iudæi, vt tenebrarentur: accesserunt enim ad illum, vt crucifigeret. Nos ad eum accedamus, vt corpus & sanguinem eius accipiamus: illi de crucifixo tenebrati sunt: nos manducando & bibendo crucifixum, illuminamur. Ecce gentibus datur crucifixus Christus, vnde accedunt gentes fide sectando, corde inhiando, charitate currendo. pedes tui, charitas est, duos pedes, id est, dilectionem Dei & proximi habe, vt non sis claudus, & istis duobus pedibus curre ad dominum. Sed dicit aliquis, quomodo ad eum accedo? tantis malis, tantis peccatis oneratus sum, tanta scelera clamant de conscientia mea, quomodo audeo accedere ad eum? quomodo? Si humiliaueris te per poenitentiam, & emundaueris cor tuum. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Aufer inde cupiditatum sordes, aufer labem auaritiæ, aufer tabem superstitionum, aufer sacrilegia & malas cogitationes, aufer odia, non dico solum aduersus amicum, sed etiam aduersus inimicum. Aufer illa, quæ dicit dñs in euangelio de corde procede-

Matt. 5.

CORP. ET SANG. DOM.

239

Matt. 15.

cedere. De corde (inquit) enim exeunt cogitationes malæ, adulteria, fornicationes, immunditiæ, periuria, falsa testimonia, & reliqua quæ coinquinant hominem: & age poenitentiam. Poenitentia autem & munditia cordis, facit te accedere ad Deum, & recipere stolam priorem, quam perdidit prodigus filius, substantia, quæ à patre suo acceperat, dissipata, cum meretricibus uiuendo luxuriose. Hæc autem substantia nobis est à deo accepta. Omne quod uiuimus, sapimus, cogitam⁹, in verbo ⁊ prorūpimus, & in dissipatione huius substantiæ stolam perdidimus, id est, vestem spūs sancti, vestem nuptialem, vestem innocentie, quam quæ non habuerit, non potest regis interesse conuiuio: quam homo benè conditus accepit: & à serpente malè persuasus perdidit, quamq; in baptismo recepimus, sed & post baptisma per dignos poenitentiae fructus gratiam Dei percipimus. Et occiditur nobis vitulus saginatus, qui pro poenitentis immolatur salute, id est, ipse saluator: cui⁹ quotidie carne pascimur, cruore potamur. Quotidie pater filium recipit, semp Chrs credētib⁹ immolaf, de quo dñ:

Ite,

Luc. 15.

Psal. 33.

Ioan. 6.

Ite, adducite vitulum saginatum, id est, prædicate occisum, & offerre in suo mysterio immolandum. Et quotidie, id est, peccatoribus mortuum credite. Et quotiescunque ei hostiam suæ passionis offertis, toties ad absolutionem vestram passione illius reparari confidite. Epulemur itaque, id est, in remissionem peccatorum nostrorum, carnem & sanguinem eius fideliter credentes sumamus. Igitur sicut scriptum est, Gustate & videte, quoniam suavis est dominus: qui dixit, Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam. Si autem non intellexeris, quomodo non intellexerunt qui dixerunt: Quomodo ipse poterit nobis dare carnem suam manducare? Sicut legitur in titulo psalmi 33. immutabit faciem suam David, id est, Christus, & recedet à te, & dimittet te, & abiet. Beatus autem vir qui sperat in eo. Quisquis non sperat in domino, miser est: qui sperat in se aut in alio aliquo homine, & ille miser est. Verè magnus dominus, & misericordia eius. Verè qui nobis dedit manducare corpus suum, in quo tanta perpeusus est, & sanguinem bibere, qui

qui est ppiciatio peccatorū nostrorum,
 quia in peccatis suis moriuntur, qui per
 eum Deo non reconciliantur:& non dere-
 linquet omnes qui sperant in eum. Iste est
 modus humanæ iustitię, vt iuxta mortalis
 quantumlibet proficiat, quia sine delicto
 esse non potest: in hoc nō delinquit, dum
 sperat in eum, in quo est remissio delicto-
 rum, quæ non fit nisi per sanguinem Chri-
 sti. Grandis enim maiestas, & grandis po-
 tentia est sanguinis Christi, quo soluit ma-
 num diaboli, & redemit nos de manu ipsi-
 us inimici. Quomodò enim sunt aliqua
 animalia, & stringunt aliquid intra se in-
 clusum, hoc dicūt & medici & physici, vt
 nisi factum fuerit, à se non diuidetur, nec
 dimittit illud quod intrinsecus clausum
 tenet: Si autem missum fuerit oleum, sta-
 tim dissoluitur, & quod strictū fuerat, dissi-
 patur, & diuiditur in partes: sic & manum
 durissimā diaboli soluit sanguis Christi.
 Nolebat nos dimittere diabolus, sangui-
 nem suum fudit dominus quasi oleum mi-
 sericordiæ, & per ipsum nos liberauit. De
 hoc oleo misericordiæ Christi, p Prophe-
 tam dicitur: Computrescet iugum à facie
 olei.

Esa. 10.

1. Ioan. 1.

1. Cor. 10.

olei. Sub iugo quippe tenebamur diaboli
 & dominationis, sed vncti sumus oleo spi-
 ritus sancti, quo de immaculata virgine cō-
 ceptus & natus est Christus, per cuius san-
 guinem, & à iugo dominationis diaboli-
 cæ sumus redempti, & à peccatis omnibus
 emundati, vt dicit Ioannes apostolus: San-
 guis Iesu Christi filij Dei viui, emūdat nos
 ab omni peccato. Sacramentum namq; do-
 minicæ passionis, & præterita nobis omnia
 in baptismo pariter peccata relaxauit, &
 quicquid quotidiana fragilitate post ba-
 ptisma cōmisimus, eiusdem nostri redem-
 ptoris nobis gratia dimittit: maximè cum
 inter opera lucis quæ facimus, humiliter
 quotidie nostros illi confitemur errores,
 cum sanguinis illius sacramenta percipi-
 mus, cum dimittentes debitoribus nostris
 nostra nobis debita dimitti precamur, cū
 passionis illius memores, libenter aduersa
 quæq; toleramus. Fidelis est Deus, q nō p-
 mittit nostētari supra id quod possumus
 sufferre. Quicquid enim homo passus fue-
 rit p nomine Christi, & pro spe vitæ æter-
 næ, & pmanens tolerauerit, maior ei mer-
 ces dabitur. Qui si cesserit diabolo, cum il-

lo condēnabitur. Sed opera misericordiæ
 cum pia humilitate impetrāt à dño, vt nō
 permittat seruos suos tentari, plusq̃ possit
 sustinere. Gustate & videte qm̃ suavis est Psal. 33.
 dñs: qm̃ beatus vir q̃ sperat in eo. Et audia-
 mus vera esse, magistrū diuinū redēptorē
 cōmendantē nobis preciū nostrū, sangui-
 nem suū. Locutus est nobis de corpore &
 sanguine suo, cōmendans talem escam &
 talem potum: Nisi māducaueritis carnem Ioan. 6.
 meam, & biberitis sanguinē meū, non ha-
 bebitis vitā in vobis. Et hoc dixi de vita.
 Quis alius, q̃ ipse, vita? Erit autem illi ho-
 mini mors, non vita, qui mendacem puta-
 uerit vitam. Ergo de corpore ac de sangui-
 nē suo, dedit nobis salubrem refectiōem.
 Manducēt ergo q̃ māducāt, & bibant qui
 bibunt: esuriant, & sitiant: vitam man-
 ducent, vitam bibant: illud manduca: re-
 ficeris. sed sic reficeris, vt non deficiat, vn-
 dē reficeris. Illud bibere quid est nisi vi-
 uere? manduca vitam: bibe vitam, habe-
 bis vitam, & integra est vita. Tunc autem
 hoc erit, id est, vita vnicuique erit corpus
 & sanguis C H R I S T I. Si quod in sa-
 cramento visibiliter sumitur, in ipsa veri-

Ioan. 6.

tate spiritualiter māducetur, spiritualiter bibatur. Ad istam mēsam quis nos inuitauit? & quid pręparauit? Inuitauit dominus seruos, & pręparauit eis cibum seipsum. Quis audeat manducare dominum suum? & tamen ait: Qui manducat me, & ipse uiuet propter me. Quando Christus manducatur, vita manducatur: nec occiditur, ut manducetur, sed mortuos uiuificat. Quando manducatur, reficit: sed non deficit. Non ergo timeamus fratres māducare istū panem, ne fortē finiamus illum, & postea quid manducemus, non inueniamus. manducetur Christus: uiuit manducatus, quia resurrexit occisus: nec quando manducamus, de illo partes facimus. Et quidem in sacramēto sic fit, & nōrūt fideles, quemadmodū manducēt carnem Christi. Vnusquisque accipit partem suam: per partes manducatur, & manet integer totus. Per partes manducatur in sacramento, & manet integer in cēlo. Manet integer totus in corde tuo. Totus enim erat apud patrem, quando venit in virginem: impleuit illam nec recessit ab illo. Veniebat in carnem, ut cum homines manducarent: & manebat

bat integer apud patrem, vt angelos pasce-
 ret. Et quando Christus factus est homo, Psal. 77.
 panem angelorum mādūcauit homo. My-
 sterium vestrum, in mēsa domini positum
 est. Mysterium vestrum accipitis, & ad id
 quod estis, Amen respondetis: & respon-
 dēdo subscribitis. Audis ergo corp^o Chri-
 sti, & respondes, Amē. Vtinam teneat cor,
 quod dicit os: vtinam habeat fides, quod
 verbo respondes. Esto membrum corpo-
 ris Christi, vt verum sit, Amen. Mysterium
 pacis vnitatis nostræ, Christus in sua men-
 sa consecrauit. Et quis alius, nisi ipse, quo-
 tidie in sua mensa consecratur? Deus enim
 adest verbis suis euangelicis, sine quibus
 sacramentum non consecratur: & ipse san-
 ctificat sacramētū suum, & facit seipsum,
 sicut ipse dicit: Hoc est corpus meū, quod Matth. 26.
 pro vobis tradetur. Sicut enim ad verbum
 illius, vt primū iusserat, germinat terra
 herbam virentem, & facientem semen, &
 lignum pomiferum, faciēs fructum iuxta
 genus suum: & impletur quotidie, quod Gene. 1.
 primū dixit: Crescite, & multiplicami-
 ni: quæ benedictio etiam nec post pecca-
 tum hominis est abolita: ita & verba illius

Matth. 26.

Marc. 14.

Luc. 22.

Ioan. 3.

Matth. 28.

qui totus ubiq; est, & semper est, etiam per peccatores prolata, in sanctificatione corporis & sanguinis illius, per omnes mēsas in catholica ecclesia, toto terrarum orbe diffusa, perfectam vim obtinent, cōsecrandi corp⁹ & sanguinem eius, qui dixit: Accipite & manducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et, accipite & bibite, hic est sanguis meus, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hæc quotiescunq; feceritis, in mei memoriam facietis. Et sicut siue hæreticus, siue schismaticus, siue facinorosus quisq; in confessione sanctæ trinitatis baptizet, non valet ille qui baptizatus est, à bonis catholicis rebaptizari: ne confessio vel inuocatio tanti nominis videatur adnullari: quia ipse est (vt scriptum est) qui baptizat, qui discipulis suis iussit, dicens: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Ita & cuiuscunq; vel qualiscunq; meriti sacerdos, officium consecrationis sacramentorum corporis & sanguinis Christi secundum traditionem exerceat, ipse est qui eadem sacramenta cōsecrat per verba sua, q
dixit:

dixit: Accipite, comedite, hoc est corpus
meum, quod pro vobis tradetur. Accipite
& bibite, hic est sanguis meus, qui pro vo-
bis & pro multis effundetur in remissio-
nem peccatorum. Hæc quotiescunq; fece-
ritis, in mei memoriã facietis. Qui autem
accipit mysteriũ vnitatis, & non tenet vin-
culum pacis, non mysterium accipit pro
se, sed testimonium cõtra se. Nulli est ali-
quatenus ambigendum, tunc vnumquen-
que fidelium corporis sanguinisq; domi-
nici participem fieri, quãdo in baptisma-
te membrum corporis Christi efficitur,
nec alienari ab illius panis calicisq; cõsor-
tio, etiam si antequã panem illum come-
dat & calicem bibat, de hoc seculo in vni-
tate corporis Christi constitutus, abse-
dat. Sacramenti quippe illius participati-
one ac bñficio non priuatur, quando ipse
hoc quod illud sacramentum viuificat, in-
uenitur. Et calix ac panis Christi nõ qua-
libet, sed certa consecratione mysticus fit
nobis. Proinde quod ita nõ fit, quõs sit pa-
nis & calix, alimentũ est refectionis, nõ sa-
cramentũ religionis, nisi q̃ benedicimus,
gratiasq; agimus domino in om̃i munere

1. Cor. 10.

Ibidem.

Ioan. 13.

eius, non solum spūali, verum etiam corporali. Nam & nos hodiè accipimus visibilem cibum: sed aliud est sacramētū, quod præcessit in manna. Hunc panem significauit manna, hunc panem tribuit altare Dei. Et bibebant, inquit, de potu spirituali, sequēti eos petra, petra autem erat Christus. Indè panis, indè potus, petra Christus in signo. Verus Christus, in verbo & carne. Et quomodò biberunt? percussa est petra virga bis. Gemina percussio, duo ligna crucis significat. Hic est ergo panis de celo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, nō moriatur. Vndè dicit Apostolus: Calix benedictionis cui bñdicimus, nōne communicatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nōne participatio corporis domini est? Si quis manducauerit (inquit dominus) ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quē ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. Quē caro, quibusdam ad exitium est, sicut extitit Iudæ: quibusdam verò ad vitam. Non eo ad exitium extitit Iudæ, quia malum erat quod accepit: sed quia malus Iudas, bonum malè accepit. Sacramētum quippe pietatis, in iudiciū sibi sumit

sumit indignus: benè em̃ esse nō potest ma-
 le accipiēti, quod bonum est. Caro (inqt) Ioan. 6.
 mea verè est cibus, & sanguis meus verè po-
 tus. Cū verò in cibo & potu id appetant
 hoies, vt non esuriant neq; sitiant, hoc ve-
 raciter non pręstat nisi iste cibus & potus:
 qui eos à quibus sumit, immortales & in-
 corruptibiles facit. In hac em̃ mystica dis-
 tributione spiritualis alimonie, hoc im-
 pertitur, hoc sumitur, vt accipiētes virtutē
 celestis cibi, in carnē illius qui caro nostra
 factus est, transeamus: quatenus vnum cū
 illo effecti, à mundi principe à quo per
 peccatum rapti fuimus, non teneamur fa-
 cti cum illo, qui dixit: Venit em̃ princeps Ioan. 14.
 mūdi huius, & in me nō habet quicq̃. Qui
 rursum dicit: Qui manducat carnem meā,
 & bibit sanguinē meū, in me manet, & ego
 in eo. Sicut enim verus est filius Dei do-
 minus noster Iesus Christus, nō quēadmo-
 dūm homines per gratiam, sed quasi filius
 ex substantia patris, ita vera eius caro verè
 est cibus, sicut ipse dixit, quā accepim⁹: &
 verus sanguis eius, est potus. Sed fortè di-
 cas, q̃ dixerunt tunc tēporis etiam discipu-
 li Christi, audientes dicentē: Nisi quis mā- Ioan. 6.
 duca-

ducauerit carnē meam, & biberit sanguinem meum, nō manebit in me, nec habet vitam æternam. Fortè dicas, quomodò q̄ similitudinem video, non video sanguinis veritatem? Primò omnium dixi tibi de sermone Christi, qui operatur vt possit mutare, & cōuertere genera in instituta naturæ: sicut de virga Moïsis, quæ mutata est in serpentem, & rursus in virgam: & flumina Aegypti mutata sunt in sanguinē: & rursus in aquam: & alia multa signa, quæ in scripturis leguntur. Deindè vbi non tulerunt sermonem Christi discipuli eius, sed audientes q̄ carnem suam daret manducare, & sanguinem suum daret bibendum, recedebant. Solus tamen Petrus dixit: Verba vitæ æternæ habes: & ego à te quomodò recedam? Ne igitur plures hoc dicerēt, veluti quidam esset horror cruoris, sed maneret gratia redemptionis, ideo in similitudinē quidem accipis sacramentum: sed verè naturæ gratiam virtutemq̄, consequeris. Ego sum, inq̄t, panis viuus, qui de cælo descēdi. sed caro non descendit è cælo. Quomodò ergo descendit panis è cælo, & panis viuus? quia idem dominus noster Iesus Christus

Exo. 3.

Exo. 4.

& 7.

Ioan. 6.

Ioan. 6.

stus confors est & diuinitatis, & corporis.
 Et tu qui accipis carnem diuinæ eius sub-
 stantiæ, in illo participaris alimento. Qui
 manducauerit hoc corpus, fiet ei remissio
 peccatorû: & non morietur in æternum.
 Ergo non ociose tu dicis, Amen, iã in spi-
 ritu confidens, q̃ accipias corpus Christi.
 Cũ tu petieris, t̃dicit tibi sacerdos corpus
 Christi: & tu dicis, Amen, hoc est, verum.
 Quod confitetur lingua, teneat affectus.
 Consecratio ergo quib⁹ verbis est, & cuius
 sermonibus? nempe Domini Iesu panis est
 ante verba sacramentorû: vbi accesserit cõ-
 secratio, de pane fit caro Ch̃i. Qui pridie
 q̃ pateretur, in sanctis manibus suis acce-
 pit panẽ, respexit ad celũ, ad te sancte pa-
 ter omnipotẽs æterne Deus, gratias agens,
 benedixit: fregit, fractumq; apostolis & di-
 scipulis suis tradidit, dicẽs: Accipite & edi-
 te ex hoc omnes: hoc est corpus meũ, quod
 p̃ multis confringetur. Similiter & calicẽ,
 postq̃ cœnatum est, respexit ad cælum, ad
 te sancte pater omnipotens æterne Deus,
 gratias agens: benedixit, & discipulis suis
 tradidit, dicens: Accipite, & bibite ex hoc
 omnes: hic est em̃ sanguis meus. Vide, illa
 omnia

Matt. 26.

4. Reg. 1.

Psal. 148.

for. * Et

omnia verba euangelistæ sunt, vsque ad,
 Accipite, siue corpus, siue sanguinē: indē
 verba sunt Christi. Anteq̃ consecratur pa-
 nis & vinū, aqua mixtum est. Vbi autem
 verba Christi accesserūt, corpus & sanguis
 est Christi. Aduertimus igitur maiore esse
 grātiā, q̃ naturā. Quod si tantū valuit
 sermo Helix, vt ignē de cælo deponeret,
 non valebit Christi sermo, vt species mu-
 tet elementorum? De totius mundi operi-
 bus legisti, quia ipse dixit & facta sunt. Ser-
 mo ergo Christi, q̃ potuit ex nihilo facere
 quod non erat: non potuit quæ sunt, in id
 mutare quod non erant? Non enim minus
 est nouas res dare, q̃ mutare naturas. Sed
 qd argumentis vtimur? suis exemplis, in car-
 nationisq; astruamus mysterij veritatem.
 Nunquid naturæ vsus præcessit, cū Iesus
 dominus ex Maria nasceretur? Si ordinem
 quærim⁹, viro mixta fœmina, generare cō-
 suevit. Liquet igitur, q̃ præter naturæ or-
 dinem virgo generauit. * Ex hoc quod cō-
 ficimus corpus Ch̃i, ex virgine est. Quid
 hīc quæris naturę ordinem in Christi cor-
 pore, cū p̃ter naturā ipse dominus Iesus
 ex Maria virgine carnē sumpserit, q̃ cruci-
 fixa

ET SANGVINE DOMINI. 253

fixa est, quæ sepulta est? Verè ergo carnis illius sacramentum est. Ipse clamat dominus Iesus: Hoc est corpus meum. Ergo didicisti quod ex pane fiat corpus Christi: & quod vinum mixtum aqua in calice, fiat sanguis consecratione verbi cælestis. Deinde ipse dominus Iesus testificatur nobis, quod corpus suum accipiamus & sanguinè. Nunquid debemus de eius fide & testificatione dubitare? Corpus enim Dei, corpus spirituale: corpus Christi, corpus est diuini spiritus, quod spiritus Christi, ut legimus: spiritus ante faciè nostram Christus dominus. & in Petri epistola habemus: Christus pro nobis mortuus est. Et Paulus dicit: Ego enim accepi à domino, quod & tradidi vobis: quoniam dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem: & gratias agens, fregit & dixit: Accipite & manducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam cōmemorationem. Similiter & calicè, postquam cœnauit, dicēs: Hic calix noui testamētū est in sanguine meo: hoc facite quotiescunq; bibitis, in meam cōmemorationem. Quotiescunq; enī māducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domi-

Matth. 26.

Thre. 4.

1. Pet. 2.

1. Cor. 11.

domini annuntiabitis donec veniar. Deniq; cor nostrum esca ipsa cōfirmat: & potus ipse lātificat cor hominis, vt Propheta memorauit. Cuius spiritualis esca figura;

2. Cor. 3. p̄cessit in manna: de quo qui plūs collegit q̄ iussu est, ampliūs non habuit: quia totus Christus in singulis, totus in omnib; est. Et huius spiritualis potus figura p̄-

Exo. 17. Num. 20. cessit, cū iussit Deus Mosi, vt t̄geret petram virga: tetigit petram, & petra vndam maximā fudit: sicut Apostolus dicit: Bibe-

1. Cor. 10. bant autē de spirituali, cōsequenti eos petra. Petra autē erat Chr̄us. Non immobilis petra, quē populū sequebatur. & tu bibe, vt te Christus sequatur. Vide mysterium: Moses, hoc est petra: virga, hoc est verbum Dei. Sacerdos verbo Dei tangit petram, & fluit aqua: & bibit populus Dei. Tangit ergo sacerdos: redundat aqua in calice: sicut in vitam æternā, & bibit populus Dei: qui Dei gratiā consecutus est. Et vnus de

Ioan. 19. militibus post mortē Christi, lācea tetigit latus ei⁹, & de latere eius fluxit aqua. Aqua autē, vt mūdaret: sanguis, vt redimeret. Hic est qui venit per aquam & sanguinē Iesus Christus. De cuius spōsi carne ecclesia p-

dijt,

dijt, quando ex latere crucifixi manante
 sanguine & aqua, sacramentum redēptiōis
 & regeneratiōis accepit. Et quotidie lau-
 cro rigatur ac poculo, baptismatis scilicet
 abluta mysterio, crucifixi corpus in ara
 crucis torridū sumens, vnā cū eius cruore
 roseo de latere crucifixi p̄fuso. Aliter em̄
 in sancta ecclesia, quæ corpus est Christi,
 nec rata sunt sacerdotia, nec vera sacrifi-
 cia, nisi in nostrę proprietate ac veritate
 naturæ, nos verus pontifex reconciliet, &
 verus immaculati agni sanguis emundet: q̄
 licet sit in patris dextera constitutus, in
 eadē tamē carne quā assumpsit ex virgine,
 sacramentū propiciationis exequitur, dicēte
 Apostolo: Christus Iesus qui mortuus est, Rom. 8.
 imò qui & resurrexit, q̄ est in dextera Dei,
 qui etiam interpellat pro nobis. Et itē lo-
 annes apostolus: Si quis peccauerit, aduo- 1. Ioan. 2.
 catum habemus apud patrem, Iesum Chri-
 stum iustum: & ipse est propiciatio pro
 peccatis nostris. Et item: Si confiteamur
 peccata nostra, fidelis est & iustus, vt remit-
 tat nobis peccata nostra, & emūdet nos ab
 omī iniquitate. Habētes ergo vt dicit p̄di-
 cator egregius, pontificē magnum, qui pe- Heb. 4.
 netra-

netrauit cēlos Iesum filium Dei, teneamus
 confessionem. Non enim habemus pontifi-
 cem, q̄ nō possit cōpati infirmitatibus no-
 stris: tēratum autē per oīa pro similitudine
 absq; peccato. Adeamus ergo cum fiducia
 ad thronū gratiæ, vt misericordiam cōse-
 quamur: & gratiam inueniamus in auxilio
 oportuno: vndē nihil dubitātes, sed corde
 credentes ad iustitiā, & ore confitentes ad
 salutem, quādo corpus & sanguinem illius
 sumimus, quod & Petrus, quando hinc alij
 dubitauerunt, domino dixit, domino cum
 Rom. 10. Petro dicamus: Domine, verba vitę æternę
 habes: & nos credimus & cognouimus, ga-
 Ioan. 6. tu es Ch̄sus filius Dei. Cuius caro fidelium
 vita est, si corpus ipsius esse nō negligent.
 Fiāt ergo corpus Ch̄si, si volunt viuere de
 spiritu Ch̄si: de quo non viuit, nisi corpus
 Ch̄si. Nā escā vitę accipit, & æternitatis po-
 culū bibit, qui in Ch̄so manet: & cui Ch̄-
 stus inhabitator est, Qui autē discordat à
 Ch̄so, nec carnē Ch̄si manducat, nec san-
 guinem bibit ad vitam: etiam si tantę rei
 sacramentū ad iudiciū suę p̄sumptionis
 quotidie indifferēter accipiat. In cuius acce-
 ptione sequenda est nobis discretio: quā
 san-

ET SANGVINE DOMINI. 257

sanctum domini Aaron secutū fuisse didi-
 cimus: qui mente lugubri se non debere su-
 mere sacrificium pro peccato oblatum, no-
 bis ostendit. Dicamusq; humilitatis debi-
 te confessione: Domine, non sum dignus, *Matt. 8.*
 ut intres sub testū meū. Quod Apostolus
 admonet, dicens: Vt nō iudiciū sibi man- *1. Cor. 11.*
 ducet & bibat: quatenus à seipso iudicatus
 per pœnitentiam, non iudicetur à domi-
 no. Quę actio pœnitentię, tunc erit perfe-
 cta & Deo acceptabilis, si ascēderit homo
 aduersum se tribunal mentis suę: & consti-
 tuerit se ante faciem suā, ne hoc ei postea
 fiat, sicut cōminatur dominus peccatori:
 atque ita constituto in corde iudicio, assit
 accusatrix cogitatio: testis cōscientia: car-
 nifex timor: deinde sanguis animæ per la-
 chrymas profluat: postremò ab ipsa mēte
 talis sententia proferatur, vt se indignū ho-
 mo iudicet participatione corporis & san-
 guinis domini. Versetur ante oculos ima-
 go futuri iudici: vt cū alij accedunt ad
 altare Dei quò ipse non accedit, cogitet q̃
 sit contremiscēda illa pœna, qua percipi-
 entibus alijs vitam æternam, alij iudiciū
 sibi manducant & bibunt. In qua actione

R pœni-

pœnitentiæ, magnoperè cauenda est antiqui hostis astutia: qui sepe cùm mens à culpa resipiscit atq; admissum flere conatur, spes ac securitates vacuas ante oculos vocat, quatenùs vtilitatē pœnitentię subtrahat. Modò em̃ aliorum facta grauiora, modò misericordē Deū loquit̃, modò adhuc tempus subsequēs ad pœnitentiā pollicei: vt dū per hoc decepta mens duci, ab intentione pœnitentię suspendat̃: quatenùs tunc bona nulla percipiat, quā nunc mala nulla contristant: & tunc plenius obruatur supplicij, quæ nūc etiā gaudet in delictis. Et memores vindictæ quā sunt passi, qui ignē

Leu. 10. alienū in cōspectu n̄i obtulerūt: sicut in Heptatiko legit̃, puidendum nobis est, ne cum affectu peccandi, vel cum delectatiōe peccati, ad altare domini accedamus: ne hoc quod ostēdit Apostol⁹ in epist. ad Corinthios, incurramus: Ideo, inq̃t, inter vos multi infirmi & imbecilles sunt, & dormiunt multi. Et postq̃ flāma cuiuscūq; p̄cti & carnis delectatio à corde deferbuerit, atq; post pœnitentiæ satisfactionē, sequamur quod de Zachæo publicano in Euangelio legimus: quia exceperit gaudens dominū in domum

1. Cor. 11.

Luc. 19.

domum suā, & fecit ei conuiuium magnū,
 cui domus sumus nos: & cui cogitatio ho- Psal. 77.
 minis confiteſ: & reliq̃ cogitatiōis diem
 festū agunt illi. Dies em̃ festus dño, est cō-
 punctio cordis nr̃i, cū in lachrymas pro
 amore eius assidue mouet̃. Cū igitur re-
 dēptoris nostri corpus & sanguinem acci-
 pimus, debemus nos pro peccatis nr̃is in
 fletib⁹ affligere: quatenū amaritudo ipsa
 pœnitētiæ abstergat à mētis nostrę stoma-
 cho peruersę amorē vitæ. Et post oratiōis
 ac cōmunionis tēpora, quātum iuuāte deo
 possumus, in ipso animū suo pōdere & vi-
 gore seruem⁹, ne pōst castigatio fluxa dis-
 soluat, ne vana menti lētitia surrepat, *vt for. ane
 lucra cōpunctionis anima per incuriā flu-
 xę cogitatiōis perdat. Sic uppe quod po-
 poscerat, Anna obtinere meruit: quia se
 post lachrymas in eodem mentis vigore
 seruauit. De qua nimirū scriptū est: Vul- i. Reg. 2.
 tus eius non sunt ampli⁹ in diuersa
 mutati. Quia igitur non est oblita
 quæ petijt, non est priua-
 ta munere quod po-
 poscit.

DE CORPORE ET

SANGVINE DOMINI, EX

AVGVSTINI SERMONES

secundo de verbis

domini.

VDIVIMVS veracē ma-
gistrum diuinū redem-
ptorē, humanū Saluato-
rē cōmendantem nobis
preciū nostrū, sanguinē
suū. Locut⁹ est enī nobis
de corpore & sanguine

suo, quod corpus dixit escam, sanguinem,
potū. Sacramentū fideiū agnoscunt fide-
les. Audiētes autē, qd aliud, q̄ qui audiunt?
Cū ergo cōmendās talē escā & talē po-
tū, diceret, Nisi māducaueritis carnē meā,
& biberitis sanguinē meum, nō habebitis
vitam in vobis: & hoc diceret de vita, quis
alius, quā ipse, vita? erit autē illi homini
mors, non vita, qui mendacem putauerit
vitam: scandalizati sunt discipuli eius, non
quidem omnes, sed plurimi, dicētes apud
semetipsos: Durus est hic sermo, q̄s eū po-
test

Ioan. 6.

test audire? Cùm autē hoc Dominus apud semetipsum cognouisset, & murmur ac cogitatiōes audisset, cogitātibus nec sonātibus voce respōdit, vt se auditos esse cognoscerēt, & talia cogitare desinerēt. Quid ergo respondit? Hoc vos scādalizat? Si ergo videritis filiū hoīs ascēdentē vbi erat prius. Quid sibi vult, Hoc vos scādalizat? Putatis q̄ de hoc corpore quod videtis, partes facturus sum, & mēbra mea conscissurus & vobis daturus? Quid si ergo videritis filiū hoīs ascēdentē vbi erat prius? Certē qui integer ascēdere potuit, consumi non potuit. Ergo & de corpore ac de sanguine suo dedit nobis salubrē refectiōē, & tam magnam breuiter soluit de sua integritate quēstionē. Manducēt ergo q̄ manducant, & bibant q̄ bibunt, esuriant & sitiant, vitā manducant, vitā bibant. Illud manducare, refici est: sed sic reficeris, vt nō deficiat vnde reficeris. Illud bibere qd est nisi viuere? Manduca vitam, bibe vitam, habebis vitam, & integra est vita. Tunc autem hoc erit, id est, vita vnicuiq; erit corpus & sanguis Christi, si quod in sacramēto visibilibiter sumit, in ipsa veritate spiritaliter mā-

R 3 ducetur,

Ioan. 6.

ducetur, spiritaliter bibatur. Audiuimus
enī ipsum dominum dicentē: Spiritus est
qui viuificat, caro autē nō prodest quicq̃.
Verba q̃ locutus sum vobis, spiritus & vita
sunt. Sed sunt, inquit, quidā qui non cre-
dunt. ip̃i dicebant: Durus est hic sermo,
q̃s potest enī audire? Durus est, sed duris: id
est, incredibilis, sed incredulis. Sed vt do-
ceret nos etiā ipsum credere, doni esse, nō
meriti: Sicut, inquit, dixi vobis, nemo ve-
nit ad me, nisi cui datū fuerit à patre meo.
Vbi autē hoc n̄s dixerit, si superiora euā-
gelij recolamus, inueniemus eum dixisse:
Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me,
traxerit eum. Non dixit, duxerit, sed traxe-
rit. Ista violētia cordi fit, nō carni. Quid er-
go miraris? Crede, & venis: ama & traheris.

Ioan. 6. e

Ne arbitreris istā asperā molestāq̃; violen-
tiā. dulcis est, suavis est, ipsa suauitas te tra-
hit. Nōne ouis trahitur, cū esuriēti her-
ba monstra? Et puto q̃a nō corpore impel-
litur, sed desiderio colligatur: sic & tu veni
ad Chr̄m, noli longa itinera meditari. Vbi
credis, ibi venis. Ad illum enī qui ubiq̃; est,
amādo venit, nō nauigando. Sed quoniā
etiā in tali itinere abundāt fluctus & tem-
pestates

pestates diuersarum tentationū, in crucifixum crede, vt fides tua lignū possit ascendere. Non mergéris, sed ligno portaberis. Sic sic in huius seculi fluctibus nauigabat ille qui dicebat: Mihi autē absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Chři. Mirum est autē qđ pđicato Christo crucifixo, audiunt duo, vnus conténit, alter ascendit. Qui conténit, imputet sibi: qđ ascendit, non arroget sibi. Audiuit em̃ a veraci magistro: Nemo venit ad me, nisi datū fuerit ei a patre. Gaudeat, quia datum est: gratias agat danti corde humili, nō arrogāti, ne quod humilis meruit, superbus amittat. Nam etiam qui iam in ipsa via ambulant, si sibi eam tribuerint & viribus suis, pereunt de illa. Ideo humilitatem docens nos sancta scriptura, per Apostolum dicit: Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Et ne sibi aliquid indē darent qđ dixit, operamini, cōtinuò subiunxit: Deus enim est qui operatur in vobis, & velle & operari pro bona volūtate. Deus est qđ operat̃ in vobis, ideo cū timore & tremore vallē facite, imbrē suscipite, depressa implent̃, alta siccant̃. Gr̃a, pluuia est.

Gala. 6.

Ioan. 6.

Phil. 2.

Ibidem.

1. Pet. 5.

Iaco. 4.

Rom. 11.

Psal. 29.

Psal. 115.

Psal. 29.

Quid ergo miraris, si Deus superbis refi-
 sit, humilibus autem dat gratiam? Ideo cū
 timore & tremore, id est, cum humilitate.
 Noli altum sapere, sed time. Time, vt im-
 plearis: noli altum sapere, ne sicceris. Sed
 iam, inq̃s, ambulo viam istam, opus erat vt
 discerem, opus erat vt per doctrinam legis
 scirem qd agerē. Habeo liberū voluntatis
 arbitriū, quis me ab ista via separabit? Si le-
 ges diligēter, inuenies quendā de sua qua-
 dam abundantia, quā tamē acceperat, ex-
 tollere se cōpisse: dominū autē misericor-
 dē, vt doceret humilitatē, quod erat, abstu-
 lisse: illum verò subitō in opē remāsisse, &
 misericordiā de recordatione confessum
 dixisse: Ego dixi in abundantia mea, non
 mouebor in æternum. Ego dixi in abun-
 dantia mea. Sed ego dixi, homo dixi: Oīs
 homo mendax. Ego dixi. Ego ergo dixi in
 abundantia mea. Tanta erat abundantia,
 vt hoc dicere auderem: Non mouebor in
 æternum. Quid deinde? Domine, in vo-
 luntate tua pręstitisti decori meo virtutē:
 Auertisti autem faciem tuā, & factus sum
 conturbatus. Ostendisti, inquit, mihi, qd
 illud quo abundabā, de tuo erat. Ostēdisti
 mihi

mihi vndè peterem, cui retribuere quod
 acceperam, cui gratias agere deberem, ad
 quem currerem sitiens vndè implerer, &
 quo implet' essem, ad quem custodirem.
 Fortitudinem enim meam ad te custodiã.
 Quod te largiente impleam, te seruatore
 non perdam. Fortitudinē meam ad te cu-
 stodiam. Hoc vt ostenderes mihi, auertisti
 faciē tuā, & fact' sum cōturbatus. Cōturba-
 tus, q̃a siccat: siccatus, quia exaltatus. Dic
 ergo siccus & aridus, vt rursus implearis.
 Anima mea velut terra sine aqua tibi. Dic,
 anima mea velut terra sine aqua tibi. Tu
 enim dixeras, non dominus dixerat: Non
 mouebor in æternum: Tu dixeras præsu-
 mens de te, sed non de tuo, & quasi puta-
 bas de tuo. Quòd ergo dominus dicit: Ser-
 uite domino in timore, & exultate ei cum
 tremore. Sic Apostolus: Cum timore & tre-
 more, vestram ipsorum salutem operami-
 ni. Deus est enim qui operatur in vobis.
 Ergo exultate cum tremore, ne quādo ira-
 scatur dominus. Video quia clamando p̃-
 uenitis. Quid enim dicturus sum scitis, cla-
 mando p̃uenitis. Et hoc vndè habetis, nisi
 quia docuit ad quem credendo venistis?

R 5 Hoc

Psal. 2.

Hoc ergo dicit, audite quod nostis, nō doceo, sed cōmemoro prādicando, imō nec doceo, quia nostis: nec commemorō, quia meministis, sed simul dicamus quod nobiscū tenetis. Hoc dominus dicit: Apprehendite disciplinam & exultate, sed cum tremore, vt semper humiles teneatis quod accepistis, ne quando irascatur dominus, vtiq; superbis, sibi quod habent tribuentibus, non illi, à quo habent, gratias agentibus. Ne quādo irascatur dominus, & pereatis de via iusta. Nunquid dixit, ne quando irascatur dominus, & nō veniatis ad viam iustam? Nunquid, ne quando irascatur dominus, & non vos perducatur ad viam iustam, aut non vos admittat ad viam iustam? s̄a in illa ambulatis, nolite superbire, ne etiam de illa pereatis. Et pereatis, inq̃t, de via iusta, cū exarserit in breui ira eius super vos, non in lōgum. Vbi superbis, ibi quod acceperas perdis. His territus homo quasi diceret: Quid ergo faciam? Sequitur: Beati omnes qui confidunt in eum, nō in se, sed in eum. Gratia salui facti sumus, nō ex nobis, sed dei donum est. Fortē dicatis: Quid sibi vult q̃ hoc sēpē dicit? Iterū hoc, & in tertio hoc, & propē nunquā loqui-

Ibidem.

Ephē. 2.

tur nisi quādo dicit: Vtinam non sine causa dicam: Sunt enim homines ingrati gratiæ, multum tribuentes inopi fauciæque naturæ. Verum est, magnas arbitrij liberi vires homo, cū cōderetur, accepit, sed peccando amisit. In mortem lapsus est, infirmus factus est, à latronib⁹ semiuius in via Luc. 10. relictus est, in iumētum suum leuauit eum transiens Samaritanus, quod interpretatur custos, ad stabulū adhuc perducitur. Quid extollitur? Adhuc curatur. Sed sufficit, inquit, mihi, quod in baptismo accepi remissionem omnium peccatorum. Nunquid quia deleta est iniquitas, finita est infirmitas? Accepi, inquit, remissionem omnium peccatorum. Prorsus verum est, deleta sunt cuncta peccata in sacramento baptismatis, cuncta prorsus, dicta, facta, cogitata cuncta deleta sunt. Sed hoc est quod infusum est in via, oleum & vinum. Retinetis, semiuius in via ille à latronib⁹ fauciatus, quomodò sit consolatus, accipiens oleum & vinum vulneribus suis. Iam vtrique errori eius indultum fuit, & tamen sanatur languor in stabulo. Stabulum si agnoscitis, ecclesia est. Stabulum modò, quia

Psal. 102.

Sap. 9.

Matt. 6.

Psal. 102.

quia viuendo transimus, domus erit vnde
 nunquam migrabimus cum ad regnū cæ-
 lorū sani peruenerimus. Interim in stabu-
 lo libenter curemur, non adhuc languidi
 de sanitate gloriemur, ne nihil aliud su-
 perbiendo faciamus, nisi vt nunquam cu-
 rando sanemur. Benedic anima mea do-
 minum, dic animæ tuæ, dic: Adhuc in hac
 vita es, adhuc carnem fragilem portas: ad-
 huc corpus quod corrumpitur, aggrauat
 animam: adhuc post integritatem resurre-
 ctionis, accepisti remedium orationis, ad-
 huc vtique dicis, donec sanentur languo-
 res tui: Dimitte nobis debita nostra. Dic
 ergo animæ tuæ, humilis vallis, nō erectus
 collis, dic animæ tuæ. Benedic anima mea
 dominum, & noli obliuisci omēs retribu-
 tiones eius. Quas retributiones? Dic, enu-
 mera, gratias age. Quas retributiones? Qui
 propicius sit omnibus iniquitatibus tuis.
 Hoc factū est in baptismo. Quid sit mo-
 dō? Qui sanat oēs languores tuos. Hoc sit
 modō, Agnosco. Sed quādiu hic sum, cor-
 pus quod corrumpitur, aggrauat animā.
 Dic ergo & quod sequitur: qui redimit de
 corruptione vitam tuam. Post redempti-
 onem

onem de corruptione quid restat? Quâdo corruptibile hoc induerit incorruptionē, 1. Cor. 15.

& mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fit sermo qui script^{us} est: Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors contentio tua? Ibì rectè. Vbi est mors aculeus tuus?

Quæris locum eius, & non inuenies. Quid est aculeus mortis? Quid est, Vbi est mors aculeus tuus? Vbi est peccatum? Quæris, & nusquam est. Aculeus enim mortis, est peccatū. Apostoli, non mea, verba sunt. Tūc dicitur: Vbi est mors aculeus tuus? Nusquam erit peccatum, nec quod te capiat, nec quod te impugnet, nec quod conscientiam tuā titillet. Tunc non dicitur: De-

bita nostra dimitte nobis. sed quid dicitur? Domine deus noster pacem da nobis, Matt. 6.

omnia enī reddidisti nobis. Deniq; post redemptionem ab omni corruptione, qd restat nisi corona iustitiæ? Ipsa certè restat, sed etiam in ipsa vel sub ipsa non sit caput turgidum, vt recipiat coronam. Audi, attēde psalmum, quān nolit coronam turgidū caput, cūm dixit, Qui redimit de corruptione vitam tuam, qui coronat te, inquit. Iam hic dicturus erat: Coronat te,

Esa. 26.

Psalm. 101.

me-

Psal. 115.

Rom. 11.

Rom. 4.

Psal. 3.

merita mea fatentur, virtus mea fecit hoc, debitum redditur, non donatur. Audi potius psalmum. nam & hoc tu dicis: Omnis homo mendax. Audi, Deus quod dicat: Qui coronat te in miseratione & misericordia. De misericordia te coronat, de miseratione te coronat. Non enim dignus fuisti quem vocaret, & vocatum iustificaret, & iustificatum glorificaret. Reliquæ per electionem gratiæ salutis factæ sunt. Si autem gratia, non ex operibus: alioquin gratia iam non est gratia. Nam ei qui operatur, merces non imputabitur secundum gratiam, sed secundum debitum. Apostolus loquitur: Non secundum gratiam, sed secundum debitum. Te autem coronat in miseratione & misericordia: & si tua merita præcesserunt, dicit tibi Deus: Discute bona merita tua, & videbis quia dona sunt mea. Hæc est iustitia dei. Quomodo dicitur: Domini est salus, non qua saluus est dominus, sed quam dat eis quos saluos facit: sic & Dei gratia per Iesum Christum dominum nostrum, iustitia Dei dicitur, non qua iustus est dominus, sed qua iustificat eos quos ex impijs iustos facit. Quidam verò, quoniam ali-

aliquando Iudæi, & Christianos se dici vo-
lunt, & adhuc ignorantes Dei iustitiam, su-
am volunt constituere, etiam temporibus
nostris, temporibus apertæ gratiæ, tempo-
ribus nunc reuelatæ, prius occultatæ gra-
tiæ, nunc in area manifestæ gratiæ quæ ali-
quando latebat in vellere: paucos intelle-
xisse video, plures non intellexisse nequa-
quam tacendo fraudabo. Quidam de an-
tiquis iustis Gedeon petiuit à domino si-
gnum, & dixit: Peto domine vt vell' quod
in area pono, compluatur, & area sicca sit.
Factum est, complutum est vellus, area to-
ta sicca erat. Expressit manè vellus in pel-
uim, quoniam humilib' dat gratiam, & in
pelui dominus noster qd fecerit discipu-
lis suis. Item petiuit alterum signum: Vo-
lo, inquit, domine, vt vellus siccū sit, area
compluta. Et hoc factum est. Repete tem-
pus veteris testamenti, gratia occultata est
in nube tanquam imber in vellere. Atten-
de modò tēpus noui testamēti, discute gē-
tē Iudæorū, quasi vellus siccū inuenies, or-
bis verò tot', tanq̃ illa area plenus est grā,
non occulta, sed manifesta. Vndè multum
plan-

Iud. 6.

Ioan. 13.

Gal. 3.

Roma. 10.

plāgere cogimur fratres nostros, qui non contra occultam, sed contra apertam gratiam manifestamq; cōtendūt. Ignoscitur Iudeis. quid Christiani? quare inimici gratiz Christi? quare de vobis præsumentes? quare ingrati? quare enim Christus venit? Nunquid natura hīc non erat? Natura non erat, quā multū laudādo decipitis? Nunquid hīc nō erat? Sed ait Apostolus: Si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. quod ait Apostolus de lege, hoc nos istis dicimus de natura. Si per naturam iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. quod ergo dictum est de Iudeis, hoc omnino in istis videmus. Zelum Dei habēt, sed non secundum scientiam. quid est, non secundum scientiam? Ignorantes enim Dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiz Dei non sunt subiecti. Fratres mei, compatimini mecum. Vbi tales inueneritis, occultare nolite. Non sit in vobis puer sa misericordia: pr̄sus vbi tales inueneritis, occultare nolite. Redarguite contradicentes, & resistentes ad nos perducite. Iam enim de hac causa duo concilia missa sunt ad sedem apostolicam, indē etiam rescripta

pta venerunt. Causa finita est, vtinam aliquando finiatur error. Ergo vt aduertant, monemus: vt instruantur, docemus: vt mutantur, oremus, conuersi ad dominum.

DE COR

PORE ET SANGVINE

DOMINI, D. AMBROSII

tertio libro de Sa-

cramentis, sen-

tentia.

ERGO didicisti, quòd ex pane corpus fiat Christi, & q̃ vinum & aqua in calicem mittitur: sed fit sanguis, consecratione verbi cælestis. Sed fortè dicis: speciem sanguinis non video, sed habet similitudinē. Sicut enim mortis similitudinem sumpsisti, ita etiam similitudinem preciosi sanguinis bibis. nullus horror cruoris fit: & premium tamen operetur redemptionis. Didicisti ergo quia quod accipis, corpus est Christi. Vis scire, quia verbis cælesti-

S bus

Matth. 26.

Marc. 14.

Luc. 22.

bus consecratur? accipe, quæ sunt verba. Dicit sacerdos: Fac nobis hanc oblationem scriptam, rationabilē, quod est figura corporis domini nostri Iesu Christi: Qui pridie quàm pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem: respexit ad cælum, ad te sancte pater omnipotens eterne deus, gratias agens, bñdixit, fregit: fractumq; discipulis suis tradidit, dicēs: Accipite & comedite ex hoc omnes: hoc est corpus meum quod pro multis confringetur. Similiter & calicem, postquàm cœnatum est, pridie quàm pateretur, accepit, respexit in cælū ad te sancte pater omnipotens eterne Deus: gratias agens, benedixit & tradidit discipulis, dicens: Accipite & bibite ex eo omnes: hic est enim sanguis meus. Ergo vide, quātis generibus potēs est sermo Christi, vniuersa conuertere. Deinde ipse dominus Iesus testificatur nobis, quòd corpus suum accipiamus & sanguinem. Nunquid debemus de eius fide & testificatione dubitare? Iam redi mecum ad propositiōem meam. Magnum quidem & venerabile, quòd manna iudæis pluit de cælo. Sed intellige: Quid est amplius manna de cælo?

Exo. 16,

an

an corpus Christi? corpus vtique Christi,
 qui author est cæli. Deinde manna qui
 manducauit, mortuus est: qui autem man-
 ducauerit hoc corpus Christi, fiet ei re-
 missio peccatorum, & non morietur in
 æternum. Ergo non ociose tu dicis Amen,
 iam in spiritu confitens, quod accipias
 corpus Christi. Et tu dicis Amen, hoc est,
 verum. Quod confitetur lingua, teneat af-
 fectus. Vt scias autem hoc esse sacramen-
 tum, huius figura antè præcessit. Deinde
 quantum sit sacramentum, cognosce. Vi-
 de quid dicat: Quotiescunque hoc feceri-
 tis, totiès meam memoriam facietis, do-
 nec iterum adueniam. Ergo memores, in-
 quit sacerdos, gloriosissimæ eius passio-
 nis, & ab inferis resurrectionis, & in cæ-
 lum ascensionis, offerimus tibi hanc im-
 maculatam hostiam, rationabilem hosti-
 am, incruentam hostiam, hunc panem san-
 ctum, & calicé vitæ æternæ: & petimus &
 precamur, vt hanc oblationem suscipias in
 sublimi altari tuo, per manus angelorū tu-
 orū: sicut suscipere dignat⁹ es munera pue-
 ri tui iusti Abel, & sacrificium patriarchæ Gen. 4.

Gen. 14.

nostri Abrahamæ: & quod tibi obtulit summus sacerdos tuus Melchisedech. Ergo quotiescunq; accipimus, mortem domini annunciamus. Si mortem dominianunciamus, remissionem peccatorum. Si quotiescunque effunditur sanguis, in remissionem peccatorum funditur, de beo illum semper accipere, ut semper mihi peccata dimittantur: qui semper pecco, semper de beo medicinam habere.

HOMILIA

EVSEBII CAESAREENSIS
EPISCOPI, DE
corpore & sanguine
domini,

Agnitudo celestium beneficiorum, angustias humanarum mentis excedit: & propterea ita ordinavit divina providentia, ut quod in nobis ratio rerum mole victa non poterat, fides deuota conciperet, & intellectu cre-

credulitas robusta nutrirēt. Cū ergo per primam transgressionem in Adam origine, mortī teneremur obnoxij, prospiciens ex alto Deus, in quo essemus genere debitores, iuxta qualitatem captiuitatis, reparauit munus redemptionis, id est, vt pro debita morte offerret indebitā: quia nec nos vndē viueremus, nec ille vndē moreretur, materiam de nostra mortalitate suscepit, vt de sua immortalitate collata, mori posset vita pro mortuis. Et ideo quia corpus assumptū ablaturus erat ex oculis nostris, & sideribus illaturus, necessarium erat, vt nobis in hac die sacramentum corporis & sanguinis consecraret: vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in precium: vt quia quotidiana & indefessa currebat pro hominis salute redemptio, perpetuum esset etiam redemptionis oblatio: & perennis illa vita viueret in memoria, & semper præsens esset in gratia. Verē vnica & perfecta hostia, fide æstimanda, non specie. Nec exterioris censenda est for. & hois. censenda visu, sed interioris affectu. Vndē meritō cælestis confirmat authoritas, quia caro mea verē est cibus, & sanguis meus verē est

Gene. 3.

for. & hois. censenda

Ioan. 6.

Mat. 26.
 Marc. 14.
 Luc. 22.
 Gene. 1.

potus. Recedat ergo omne infidelitatis am-
 biguum: quādoquidem qui author est mu-
 neris, ipse etiā testis est veritatis. Nam inui-
 sibilis sacerdos, visibiles creaturas in sub-
 stantiam corporis & sanguinis sui, verbo
 suo secreta potestate cōuertit, ita dicens:
 Accipite & comedite, hoc est corpus me-
 um. & sanctificatione repetita, Accipite &
 bibite, hic est sanguis meus. Ergo ad nutū
 p̄cipientis domini, repentē ex nihilo sub-
 stiterunt excelsa cælorum, profunda flu-
 ctuum, vasta terrarum. Pari potētia in spi-
 ritualibus sacramentis, verbi percipit vir-
 tus, & regi seruit effectus. Quanta itaq; &
 quā celebrāda officia, vis diuinæ bene-
 dictionis operatur. & quomodò tibi no-
 uum & impossibile esse non debeat, quod
 in Christi substantiam, terrena & mortalia
 commutātur? te ipsum qui iam in Christo
 es renatus, interroga: dudum alienus à vi-
 ta, peregrinus à misericordia, à salutis via
 intrinsecus mortuus exulabas: subitò initi-
 atus Christi legibus & salutarib⁹ mysterijs
 innouatus, in corpus ecclesię non vidēdo,
 sed credendo transisti. Et de filio perditio-
 nis, adoptiuus Dei fieri occulta puritate
 meruisti: in mēsurā visibili permanēs, ma-

ior factus es teipso inuisibiliter, sine quantitatis augmento, cū idem atq; ipse esses, multo alter fieri fide p̄cessib⁹ meruisti. In exteriore nihil additum est: & totū in interiore mutatum est: ac si homo, Christi fili⁹ effectus, & Christus in hoīs mente format⁹ est. Sicut ergo sine corporali sensu p̄teritavilitate deposita, subito nouā indutus est dignitatē, & sicut hoc q̄ in te Deus lesa curauit, infecta diluit, maculata deterfit, nō oculis, sed sensibus sunt credita, ita & cū reuerendū altare cibis satiādu affcendis, sacrum Dei tui corpus & sanguinē fide respice, honore mirare, mente cōtinge, cordis manu suscipe, & maximē haustu interi ori assume. Quōd si illi⁹ legis māna quo legif, Pluit illis māna vt ederēt, hoc vnicuiq; sapiebat, quod desiderijs concupiscebat: aliud erat quod sumebat, aliud quod videbat, inuisibiliter sapor ille ī singulorū sensib⁹ formabat. At ergo illud legis māna cælitus illapsū, per multimodas suauitates naturæ suæ meritum, & generis sui excedebat intuitum, & cū creaturam suam dispensatio largitori multiplici diuersitate condiret, præbebat gustus, quod igno-

for. hæc

Psal. 77.

Sap. 16.

rabat aspectus, iuxta percipientis desiderium, escæ illi nouitas & dignitas nascebatur. Vnumquenque varijs & alienis saporibus reficiebat mellifluum pluuię illius donum, & multiplex sicci imbris obsequium.

Psal. 63.

Quæ cum ita sint, quod illic auditas faciebat, hic fides facit. Et si in corpore cibus sapiat, in corpore Deus credulitati perficiat, sicut legimus: Accedit homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Ideo quod ibi delectatio obtinebat in faucibus, hic benedictio operatur in sensibus. Ad cognoscendum & percipiendum sacrificium veri corporis, ipse te robur & potentia consecrantis inuitat. Qui tunc latuit præfiguratus in manna, est tibi manifestat in gloria & gratia. Ipsum autem fuisse manna illius speciem præsignatum, etiam Prophe-

Psal. 77.

ta euidenter ostendit, dicens: Panem angelorum mâducauit homo, panem cæli dedit eis. Et quis panis angelorum est, nisi Christus, qui eos cibo suæ charitatis exaltat? Hunc panem, dicente Prophe-
 ta euidenter ostendit, dicens: Panem angelorum mâducauit homo, panem cæli dedit eis. Et quis panis angelorum est, nisi Christus, qui eos cibo suæ charitatis exaltat? Hunc panem, dicente Prophe-

Exo. 16.

ta euidenter ostendit, dicens: Panem angelorum mâducauit homo, panem cæli dedit eis. Et quis panis angelorum est, nisi Christus, qui eos cibo suæ charitatis exaltat? Hunc panem, dicente Prophe-

gatur. Iam tunc Christus ab ecclesia, cui dominicum diem resurrectio consecrauit, recipiendus ostenditur: & synagoga, ad quam cultus sabbati pertinebat, negatus esse perhibetur: dum dies iste, id est, dies septimus, caelestis panis fraudetur mutilatur. De quo pane vetus narrat historia: Nec qui plus collegerat, habuit amplius: nec qui minus parauerat, reperit minus, eo quod eucharistiae sacra perceptio, non in quantitate, sed in virtute consistat. Quod corpus, sacerdote dispensante, tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto. Quod cum ecclesia fidelium sumit, sicut plenum in vniuersis, ita integrum probatur esse in singulis. De quo sensu apostolica sententia deriuata est, dicens: Qui multum habet, non abundat: & qui modicum, non minorabit. Si forte esum panis esurientibus apponeremus, non ex toto perueniret ad singulos: quia particulatim & minutatim proportionem suam unusquisque praesumeret. De hoc vero pane cum assumitur, nihil minus habent singuli, quam vniuersi: totum unus, totum duo: totum plures sine diminutione percipiunt: quia benedictio huius sacramenti scit distribui, nescit distributione consumi. Sa-

*multat

Exo. 16.

2. Cor. 8.

2. Cor. 8.

cramenti itaq; huius formā, in Iudæorum
 paginis inuenimus expressam. Nam & de
 Heb. 7. Melchisedech, cuius genealogia, vel origo
 dicitur ignota, in Genesi legimus: Et Mel-
 Gene. 14. chisedech rex Salé, protulit panē & vinū,
 & benedixit Abrahæ. Melchisedech autē
 fuit sacerdos Dei summi, dū à præputio, id
 est, à gentili, circūcisio futura benedicatur,
 ecclesiæ gloria prædicat: & synagoge infi-
 deli plebs ex gentibus exq̃sita p̃ponit. Hic
 ergo Melchisedech, cuius genealogia vel
 origo notitiā illius tēporis latuit, oblatiōe
 panis & vini, hoc Christi sacrificium p̃sti-
 Psal. 109. gnauit. De quo propheta pronunciat: Tu
 es sacerdos in æternū, secundū ordinē Mel-
 chisedech. Nā & beatus Moses de eo myste-
 rio loquēs, vinū & sanguinē sub vna appel-
 latione significat: in benedictione Patri-
 archæ, dñicam passionē multò antè demō-
 Gene. 49. strante, ita inquit: Lauabit in vino stolam
 suā, & in sanguine vuc̃ palliū suū. Aduerte
 q̃ euidēter cōstet, vini creaturā, Ch̃i san-
 guine nūcupandā. Quid adhuc de hac du-
 plici specie ingreere debeas, ipso dño atte-
 Ioan. 6. stāte cognosce: Nisi, inquit, māducaueritis
 carnē filij hoīs, & sanguinē eius biberitis,
 non

nō habebitis vitā in vobis. Quod testimo-
 niū, cōtra Pelagij blasphemias, euidētissi-
 mū atq; validissimū est: q̄ asserere arrepta
 impietate p̄sumit, nō p̄pter vitā, sed p̄pter
 regnum cēlorū, baptismum paruulis cōfe-
 rēdum. Sub his em̄ verbis Dei, quib⁹ euāge-
 lista p̄nunciat, Nō habebitis vitā in vobis,
 apertē intelligēda est om̄is anima munere
 baptismi vacua, non solū carere gloria,
 sed vita. Hoc itaq; dñici sanguinis vinum,
 aqua miscendum esse, nō solū traditiōe
 dominus, sed etiam ipso genere passionis
 ostēdit, ex cui⁹ sacro latere sanguis & aqua
 lanceq̄ illi siōe perfluxit, sicut & Propheta
 multō antē p̄cinit, dicēs: Percussit petrā,
 & fluxerunt aquæ. Et Apostolus: Bibebāt,
 inq̄t, de spiritali cōsequēti eos petra: pe-
 tra autē erat Christus. Vides igitur quōd
 qui de Ch̄i biberit gratia, sequitur eum
 Ch̄i misericordia. Sed & in Salomone de
 ipso Deo p̄dictum legimus: Sapiētia, inq̄t,
 ædificauit sibi domum, id est, corpus hoīs
 assumpsit, in quo habitauit plenitudo di-
 uinitatis. Et subdidit colūnas septē: q̄a illū
 hñdiētio spūs sc̄i, gr̄a septiformi impleuit.
 Mactauit hostias suas, miscuit in cratera
 vinum

Psal. 77.

1. Cor. 10.

Prou. 9.

Col. 2.

Prou. 9.

vinum suum, & parauit mensam suā. Et in sequenti: Venite, & edite de meis panibus, & bibite vinū quod miscui vobis. Admixtum ergo aqua vinū legimus: nunc causam cur vtrunq; dñs misceri voluerit, inquiramus: quando in Iudeorum conuiuio nuptiale vinum, id est, fides in eis deficiebat.

Isaia 5. Vinum, inquā, deficiebat, q̃a vinea fructū negabat, de qua dicitur: Expectaui vt faceret vnam, fecit autē spinas. Vnde & fertū

Ioan. 19. spineū capiti redēptoris imposuit. Quādo siquidē dominus nuptiali tēpore, id est, qñ sponsus ecclesie suae Paschali exultatione iungēdus, aquā in vinū cōuertit, manifestē praefigurabat multitudines gentiū, de sanguinis sui gratia esse vēturas. Per aquas autē populos significari, sacris aperitur eloquijs, sicut legim⁹: Aquas istas quas vidisti,

Apo. 17. populi sunt & gētes & linguę. Aduertimus in aq̃s figurā gentiū demonstrari, in vino autem, sanguinē dñicę passiōis ostēdi. Ac sic dū in sacramētis vino aqua miscet, Chro fidelis populus incorporat & iungitur: & quadā ei copula perfectę charitatis vnif, vt possit dicere cū Apostolo: Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? angustia?

Rom. 8.

stia? an persecutio? & reliqua. Deus autem homini suscepta sanctificatiōe miscet, quā fides in ipso pectore, affectu iustitiæ, misericordiæ, pietatis, infunditur: etiam in hoc ipso quod numerosis tritici granis cōfici nouimus, vnitatē cōstat assignari populorum. Sicut enim frumentum quod solita purgantis solitudine præparatum, in candidam speciē molarū labore perficit, ac per aquā & sanguinē, in vnus panis substantia congregat: sic variæ gentes diuersæq; nationes, in vnā fidē cōuenientes, vnum de se corpus Christi efficiūt: & Christianus populus quasi tritici innumerabilia millia, à sacrilegis nationibus, fide purgante atque cribrante, secernitur: & in vinū, quasi infidelium lolio pertranseunte, colligitur: & duorum testamētorum instructiōe, velut frumentum gemino molarū opere curatū, nitefcit, & in illā primæ originis dignitatē natiuo candore mutatur: ac per aquā baptismi vel ignē spiritus sancti, eterni illius panis corpus efficitur. Sicut ergo se partiri grana ab illius cōfecti panis adunatiōe nō possunt, & sicut aquam in vino permixtā, iam ad propriā redire substantiā nō posse

cer-

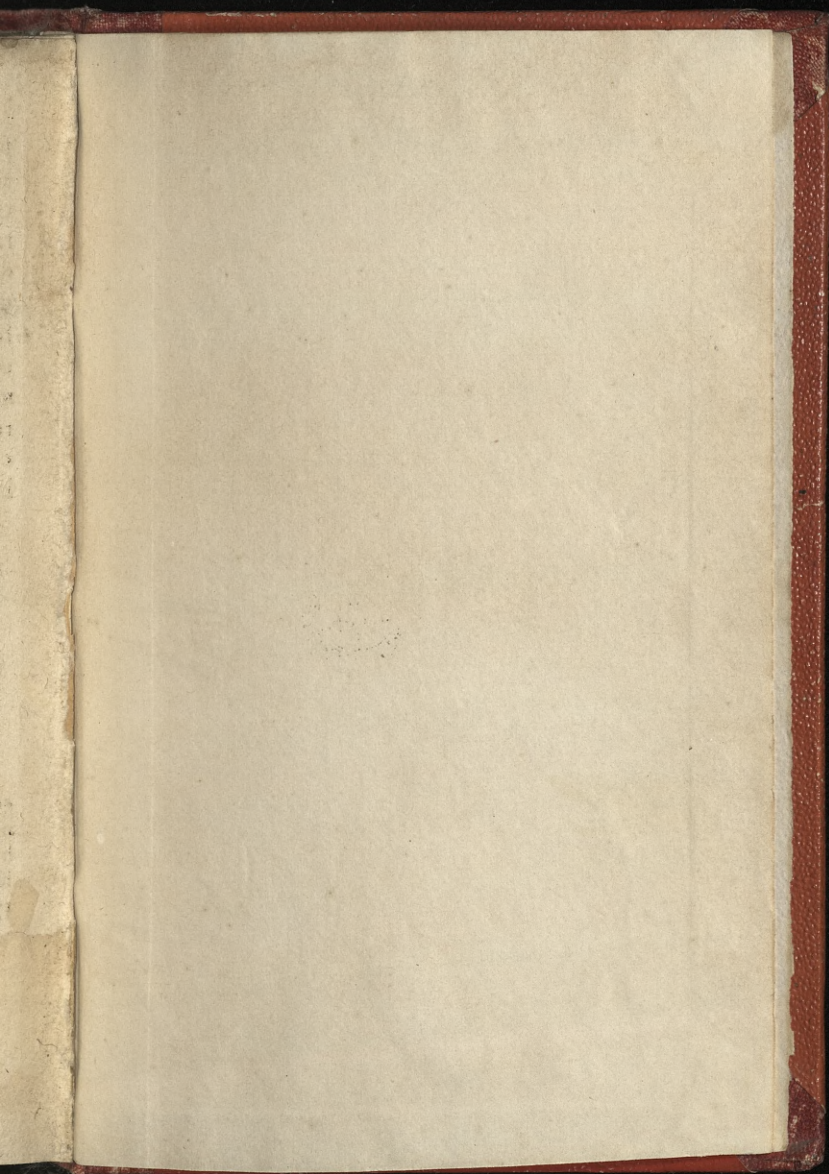
cernimus, sic & fideles quique atque sapientes qui redemptos se Christi sanguine sciunt ita debent quasi inseparabilia membra capiti suo, fidei conseruatione & ardentissima religione, sociari, ut ab eo non uoluntate, non necessitate seiungi, non ulla terrene spei ambitione, non denique ipsa possint morte diuelli. Nec dubitet quisquam primarias creaturas nutu potentie, presentia maiestatis, in dominici corporis transire posse naturam, cum ipsum hominem videat artificio celestis misericordie, Christi corpus effectum. Sicut autem quicumque ad fidem ueniens, ante uerba baptismi adhuc in vinculo est ueteris debiti, his uero commemoratis, mox exuitur omni sepe peccati, ita benedicenda uerbis celestibus creature, sacris altaribus imponuntur: antequam in uocationem summi nominis consecrentur, substantia illic est panis & uini: post uerba autem Christi, corpus & sanguis est Christi. Quid autem mirum est, si ea que uerbo potuit creare, uerbo possit creata conuertere? imo iam minoris uidetur esse miraculi, si id quod ex nihilo agnoscitur condidisse, iam conditum, in melius valeat commutare. Require quid ei possit

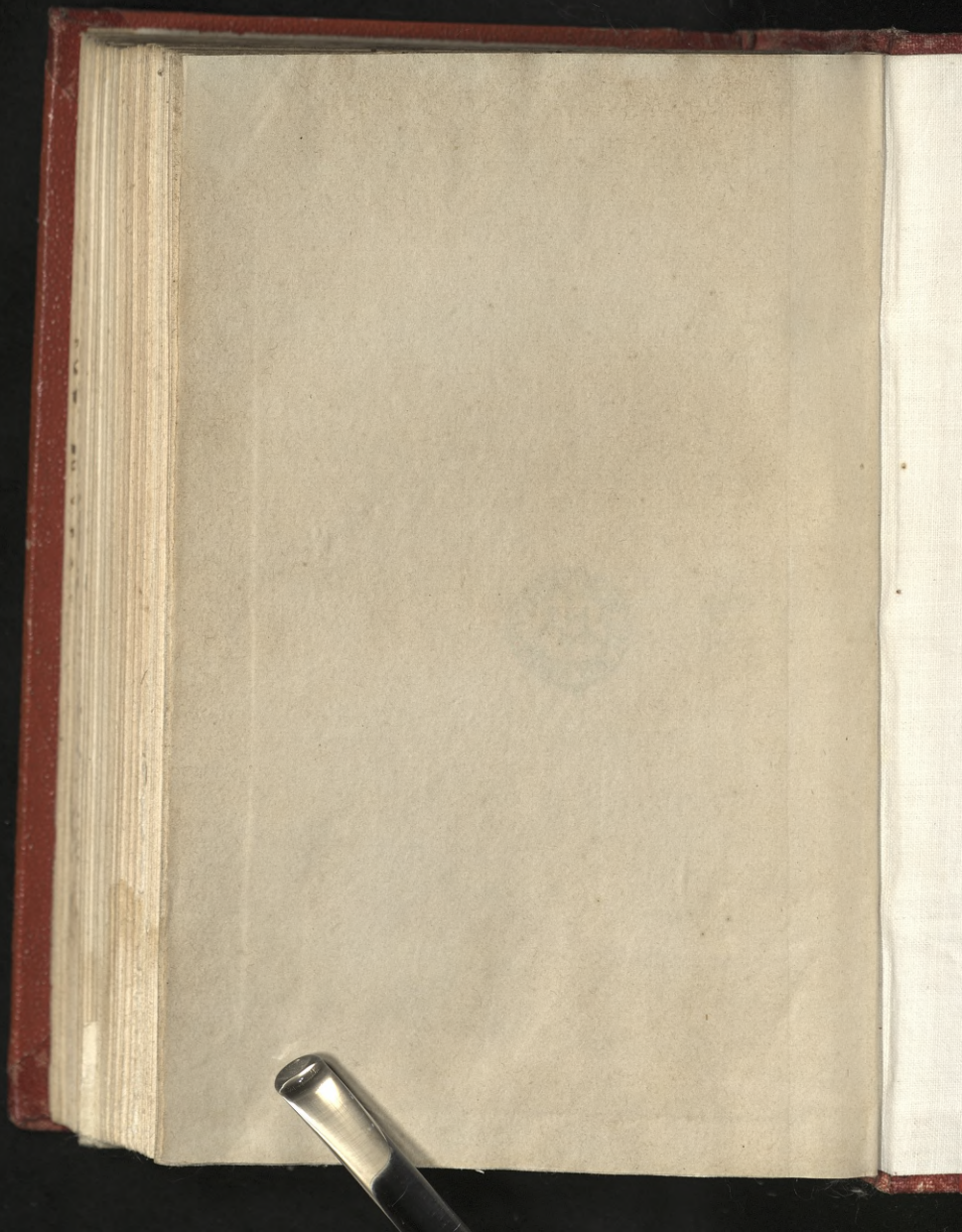
possit esse difficile, cui facile fuit visibilia
& inuisibilia volūtatis imperio suscitare:
cui facile fuit, hominē de limi materia figu-
ratum, imaginem etiam suæ diuinitatis in-
duere. Cui promptum est, eum rursus re-
uocare ab inferis, restituere de perditione,
reparare de puluere, de terra in cælum le-
uare, de homine angelū facere, corpus hu-
manum conforme corpori claritatis suæ
reddere, & figmentum suum in regni sui
consortio sublimare: vt qui corpus fragi-
litis nostrę assumpserat, nos in corpus suę
immortalitatis assumat: ad quam glo-
riosam resurrectionē pijs nos ope-
ribus præparare dignetur, qui
regnat in secula seculorum.

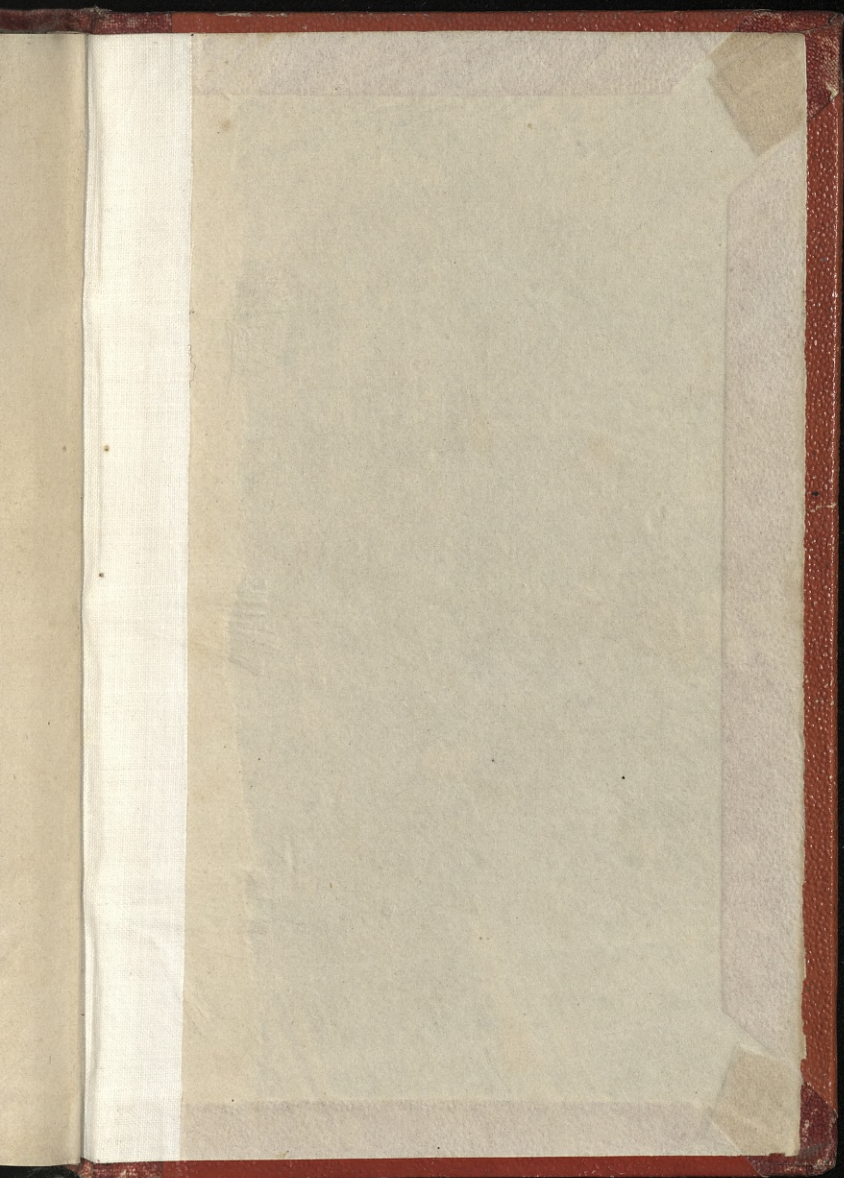
Amen.

Superiùs pagina 176. linea vltima, pro potas, le-
ge potes. Ibidem in margine si quas inueneris an-
notationes, dele. idq; hac conditione, si tuus codex
harum mendarū particeps fuerit. Cætera quę ma-
lè habere quem possunt, nobis cōmunia cū arche-
typo noris.

BIBLIOTEKA KÓRNICKA

13980

